

1300

Lakátos.

Az

erdei

szalonka.

L

57

OEE Könyvtár
ÁII.EII. 2018

Erdei szalonka

AZ

ERDEI SZALONKA ÉS VADÁSZATA.

(VADÁSZATI MONOGRAFIA.)

IRTA

LAKATOS KÁROLY.

A. k. 2217.

*IV/3/1.
J.*

ÁBRÁKKAL ÉS SZÖVEGRAJZOKKAL.

SZEGED, 1904.

KIADTA ENDRÉNYI LAJOS.

Szegeden, 1904. Endrényi Lajos könyvnyomdájából.

Nagyságos

egervári Egerváry Gyula

*országos vadászati felügyelő urnak, a magyar
vadászati ügyek érdemes előharcosának tiszte-
lete jeléül ajánlja*

a szerző.

1851

/1866/

Tájékoztató.

Aki a vadászat férfias gyakorlata közben nem csupán az elejtendő vad mennyiség fokozására törekszik, hanem figyelmét a körülötte nyüzsgő állatok s nevezetesen szárnyasok életére is kiterjeszti: az mindenestre kétszeres élvezetben részesül, mert nemcsak bizonyos zsákmány elejtése szerez neki örömet, hanem része van ama napról-napra kínálkozó új és új tapasztalatokban is, miket a természet örök változatossága és felületének szüntelen hullámzása a megfigyelőnek juttat.

A természet kimeríthetlen gazdagsága, naponként más, éppen azért kifejezhetlenül érdekes.

A művészet és emberi kéz alkotásai csak addig s oly mérvben képesek bennünket csodálattal és bámulattal eltölteni, míg műértésünk és ítélőképességünk felett állanak; minél inkább emelkedünk azonban a szellemi és fizikai tökély fokozatain oly magasra, hogy tehetségünk hasonlót tud előállítani, annál jobban vesztenek azok fényükből. A természet élete éppen ellenkezőleg annál érdekesebb lesz, minél behatóbban ismerjük, minél mélyebben tekintünk lényegébe.

Igy egyszersmind világos az is, hogy e roppant téveteg birodalomban teljesen eligazodni a mi korlátolt tehetségünkkel soha sem fogunk. Minden erőlkifejtésünk, tanulmányozásunk csak azt eredményezheti, hogy több ismeretre teszünk szert az eddigieknél, de azért a bevégzett tudáshoz soha sem juthatunk el. Ismeretkörünk tágulhat egy bizonyos fokig, de azon túl már egy átláthatatlan köd következik s hiába erőlködünk azon átlátni . . . De ezen körön belül való eligazodhatáshoz is mi egy emberi élet! Igaza volt C u v i e r-nek, mikor azt mondotta: »Még a közönséges veréb életének teljes ismeretéhez sem elég hosszú egy ember élete.»

Nyugodt lelkiismerettel foglalkozhatom tehát az erdei szalonka természetrajzi sajátásaival és madarunkra vonatkozó megfigyelések közlésével, habár úgy a vadászok, mint az ornitológusok szemében régóta figyelem tárgya volt is.

De hát minden szem másként lát; ki tudja, amit nem lát, nem-e látja meg más?

Különben is az erdei szalonka oly állat, melynek rejtett életmódja, nem tulságosan nagy számban való előfordulása és rövid nálunk időzése miatt életviszonyai teljesen mai napig sincsenek felderítve s különösen a mi saját magyar viszonyaink nyomán magyarul összefoglalóan ismertetve, bár régtől fogva képezi a tollforgatók foglalkozásának tárgyát és én magam is sokat irtam tudományos és vadászati érdekből szép hosszucsőrű madarunkról a «Vadászlap», «A Természet», «Erdészeti Lapok» és több szorosan tudományos irányu szakorganum hasábjain, értekezéseimben 36 év alatt gyűjtögetett eredeti megfigyelési adataimról adva számot részletenként, melyeket most ujabbakkal pótolva s az irodalomból ismeretes ujabb kutatások adataival is kiegészítve, könyvalakban van szerencsém a tegez es istennő lovagjainak átnyujtani.

Főczélom e művel, hogy nem szorosan tudományos alakban összefoglalóan adjam mindazt, amit lényegileg, a vadászat mai előrehaladott kultuszához képest, minden modern vadásznak tudnia kell; emellett, hogy a szalonka életének kevésbbé, vagy épen nem, avagy helytelenül ismert nyilvánulásait, mozzanatait, azok részleteit az igaz valóság és tudás világitásába helyezzem.

E művem egyszersmind az első vadászati szakmonografia érdekével is birand irodalmunkban s mint ilyen, s különösen tárgyánál fogva: egy rég érzett hézag kitöltésére van hivatva. Ep azért reménylem, hogy nemcsak a kezdők, hanem a régi kipróbált vadászok, de sőt a szakemberek is megtalálják könyvemben a maguk részét és érdekét.

Irtam Budapesten, 1903. évi augusztus havában.

Lakatos Károly.

ELSŐ RÉSZ.

(Természetrajzi rész.)

- I. Az erdei szalonka természetrajzi leírása.
- II. Az erdei szalonka elterjedése és vándorlása.
- III. Az erdei szalonka életmódja és szokásai.
- IV. Az erdei szalonka párosodása és költési viszonyai.

1851

Az erdei szalonka természetrajzi leírása.

A madarak egy családjának sincs talán nagyobb elterjedési köre, mint a valódi szalonkáknak (Sub fam. Scolopacinae), mely alcsalád igazán kozmopolita jellegű fajokat foglal magában. Az ide tartozó eddig ismert körülbelül 30 fajból minden világrésznek kijut néhány, mely ez alcsaládot ott sajátos fajokkal képviseli. Kisebb földrészeken, tartományokban azonban sok fajt nem igen találunk, a legtöbb Európában, Nagy-Brittania sziget-ségeinek faunájában szerepel, szám szerint 6, igaz, hogy ezek közül egyesek csak mint ritka vendégek néhányszor észleltettek ott; így a sűrke szalonka (*Macroramphus griseus* Gm.) és az amerikai erdei szalonka (*Philohela minor* Gm.), mindkettő Észak-Amerikából vetődött ide. Az utóbbi faj kisebb a mi erdei szalonkánknál, de életmódja hasonló amazéhoz.

Az erdei szalonka (*Scolopax rusticola*, L. 1758. — *Rusticola vulgaris*, Viell. 1816. — *Rusticola major*, Leach 1816. — *Rusticola Europaea*, Less. 1831. — *Scolopax pinetorum* et *sylvestris*, Brehm 1831., 1855. — *Scolopax scoparia*, *indica*, *platyura*, Bp. 1856.) igazi hazája egész Európa és Ázsia mérsékelt és északi része a 45 és 66 fok é. szél. között. Délőbb vidékeken ugy a sarkkörön túl csak elvétve, ritkábban akadhatni fészkelő szalonkákra, bárha bizonyos, mint gróf Mühlert tanítja, hogy a görög szigetek magas hegységeiben a hóhatár alatt is találtak egyes költő szalonkákat; ugy a Himalájában is. Fészkelő helyeiről őszszel délőbb tartományokba költözködik, nevezetesen észak-nyugoti Afrikába és Indiába.

A szalonfélék családja (Fam. Scolopacidae) a futók (Cursores) rendjébe tartozik, a valódi szalonkák köre pedig előbbinek alcsaládja. Vagyis a rendszertani beosztás ime ez:

Rend: *Futók (Cursores).*

Család: *Szalonkafélék (Scolopacidae).*

Alcsalád: *Szalonkák (Scolopacinae).*

Ezt az alcsaládot (t. i. a valódi szalonkák at) fő jegyeik szerint így jellemezhetem: Csőrük feltűnő hosszú, egyenes, a felső káva kissé az alsón túl terjed, vége laposra nyomott, többé-kevésbé gombszerűen megduzzadt, de puha; fejük oldalt nyomott magas homloku, szemek rendkívül magasán és hátul a fejbub oldalain ülők, ami általa rokonsaládokhoz tartozó nemektől legkiválóbban különbözik. Alakjuk tömzsi az aránylag rövid és vastag nyak folytán; lábujjaik szabadok minden hártya nélkül; a csüd rövid, többnyire rövidebb a középujznál; a fark rövid s erősen elkerekített. Sohasem tartózkodnak tengerpartoknál, szabad tópartokon, hanem vizenyős réteken, marhajarásos, zsombékos mocsarakban, vagy nedves erdőben. Hangjuk nem füttyölő, hanem szeretyegő, vágogó, pisszentő s nem is hallatják oly gyakran, mint rokonaik. Párosodáskor sajtáságos jellemző reptük van. Inkább alkonyatkor, hajnalban keresik élelmüket s mozognak. Csigákkal, kukacokkal, gilisztákkal, nyüvekkel, kisebb rovarokkal élnek, melyeket csőrükkel szurkálva keresnek ki a puha földből, téhenlepényből. Zsákmányukat csőrvéjükkel fogószerűen ragadják meg s az állukban levő hátrafordított végű kis fogacsákban, úgy a nyelv szálkás végében oly szerszámzattal birnak, mely a sikos gilisztákat sem engedi a csőrből kicsuszamlani.

Az erdei szalonka (*Scolopax Briss.*) nemi jellegei: a czombok egészen tollasok, lábujjai aránylag rövidek, kissé hosszabbak a csüdnél. Erdőkben, főleg nedves részeken tartózkodnak, itt is költenek s mocsárban, vizenyős réten sohasem élnek.

És itt közbevetőleg meg kell jegyezni, hogy nálunk, Magyarországon a szalonka, vagyis sneff (az Alföldön sok helyt snyeff) kétségtelenül a német Schnepfe-ből származó elnevezés: vonatkozására nézve igen tárgörű, amennyiben sok és egészen más madár-csoporthoz tartozó szárnyasvad, például a Charadrius, Aegialitis, az Oediknemus stb., általában az összes alszalónkák, vagyis minden hosszú csőrrel és lábakkal ellátott, formára csak némileg is sneffszerű kisebb gázló egyesítették e jelző alatt, mi természetesen a nem (genus) és faj (species) helytelen fogalmából ered.

Mint fõntebb említettem volt, az igazi szalonkák csoportja (Sub fam. Scolopacinae, Bp.) hazánkban, illetõleg Európában hat fajt számlál, melyeket a modern ornithologia ujabban — ámbár alig számbavehető indokok alapján — három nemhez ad, u. m. (a tollszinezet és tartózkodás alapján) a Scolopax Briss. genushoz az erdeit (S. Rusticula) és (szintén a szint és tartózkodást, illetõleg a vízhez kötött megélhetést véve tekintetbe) a Gallinago, Leach. vagy Ascolopax, K. et Bl. nemhez pedig a sárszalonkák négy faját: a majort, Gm. (nagy sárszalonka), továbbá a scolopacinat, Bp. (közönséges sárszalonka u. n. mórseff) és a kis gallinulat (kis vagy apró sárszalonka). A Macroramphus, Leach. nemhez a griseust, Gm. (barna szalonka), mely hogy szintén elfordul, helyesebben elfordult egy ízben hazánkban, azt Szeged közelében (a tápai réten) Abafi Aurél kir. közjegyzõ által lőtt példány alapján igazolhatom. Ez a példány a hetvenes években került kézre; — sajnos azonban, a tudományra nézve elveszett, mert a pecsényés tábla került . . .

Általánosságok szempontjából meg kell még emlékezmem a szalonkáknál igen jellemzõ tollszinezetrõl is. Ez, nem véve figyelembe a legkülönbözõbb rajzolatokat: minden körülmények közt hasonlít azon földnek színéhez, amelyen a szalonkaegyed tartózkodik. Ebbõl érthetõ meg az, hogy még a legszemesebb vadászok is csak nagy ritkán képesek észrevenni a mozdulatlanul földhöz lapult szalonkát; de még nem ritkán a lelõtt példányok megtalálása is elég gondot ad az embernek. Azért kell mindig szigorú pontossággal megjegyezni, hol esett le a hosszucsõrû és a szemet le nem véve arról a pontról, azonnal érte menni, egyenesen a leesési helynek tartva.

Ezek után a szalonkák anatómiai viszonyaira kell egy röpke pillantást vetnünk, mint szintén igen jellemzõkre.

Különösen szembeszökõ koponyaképzõdésük, mely a többi szalonkafélékétõl egészen eltér s már a régi madarászok figyelmét leköté. A koponya teteje ugyanis az agyvelõvel annyira lefelé s másrészt megint előre van tolva, hogy a halánték a nagy »könnycsontok« egyikét sem érinti; a szemüreg széle tökéletesen zárt s a koponyának rendesen alsó és hátsó részei feltûnõen összetolatnak, mintegy felforgattatnak, ezért a nagy koponya (agy) ür nagyon hátra és alant, egészen a szemek alá esik; a nagy agyvelõnek felülete alulról hátra borul. A fülnyílás, amely minden más madárnál a szemüreg mögött van, itt a szem alá esik és az elõl levõ szemsarkokból nyeri táplálékát. A »dobcsont« az elõl levõ szemsarkokban van, úgy hogy az a

»könycsont« által kifelé el van takarva és ezért a többi csont is, mint az »összekötő-csont«, »inycsont« (oss. palatium) és az »igaiv«, melyek a felső állkapocshoz tartoznak és rendes körülmények közt a szem alatt fekszenek: a szem és könycsont elé helyezkedik.

A mellsont hátrafelé nagyon megnyult, a medencze a hátsó részben is keskenyebb, mint egyébb sneffeknél. A felső karcsontok felülmulják hosszúságban egy kevésbé a lapoczkákat. A nyelv keskeny, hegyes és hosszú, de mégis rövidebb mint a csőr; az előgyomor hosszú és igen mirigydus, a gyomor szűk és szintén hosszukás alaku.

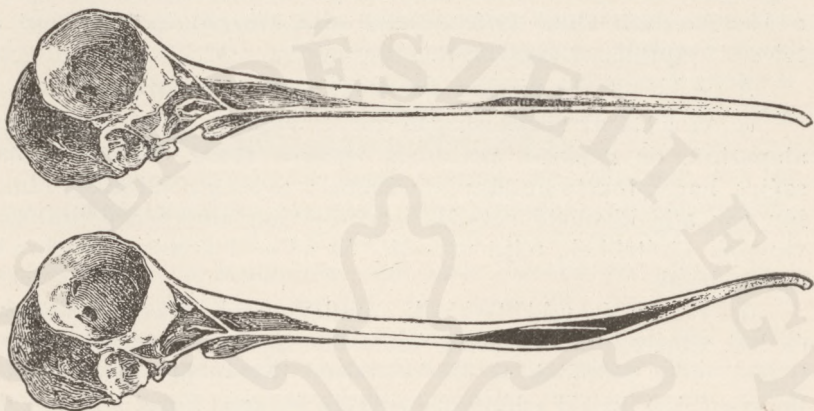
Szalonkáink testállományának anatómiai és osteológiai tárgyalása igen messzire elvezetne, miért is az ez irányban való további részletes leírást, mint egyébként is szükségtelent, mellőzöm. A csőr különös szervezete mindazonáltal oly érdekes s szalonkáink életmódjában oly fontos szerepet játszik, hogy nem mulaszthatom el a sneffek e fontos testrésznek alkati szerkezetét kissé bővebb ismertetés tárgyává tenni.

A csőr felső káváját a felső állcsontok és az áll közötti csont (inter maxil) képezik. Az állközötti csont a homlokhoz van növe, elől pedig a csőr csucsnál összeforr az állcsontokkal. Az állcsontok hátul az inycsonthoz (oss. palatinum) és négyszeg-esonthez (oss. quadratum) s az áll között lévő csont hátsó részéhez, vagyis a koponyához vannak erősítve. Az állcsontok és az áll közötti csontok között, tehát a csőr tövén vannak az orrlyukak. Elő állapotban e két csontot szaru nemű anyag fűdi, a közte való részt pedig egy kitágítható hártya.

Ha az »inycsontot« és a »négyszeg-esont«-on lévő izomzatot a madár megfeszíti, azaz, a felső állcsontot meghuzza, a csőr első harmada az erdei szalonkánál felgömbült, a sárszalonkánál a lágömbült helyzetet vesz fel. Más szóval: a sneffek képesek csőrük felső kávájának első harmadát meggömbíteni — anélkül, hogy szájukat feltátnák, azaz alsó állkapcsukat hátrafelé mozgatnák. Még holt, de friss, tehát még meg nem merevült példányoknál is képesek vagyunk a felcsőrnek eme mozgását, vagyis meghajlítását eszközölni, ha két ujjunk közt a madár arcát a szemek alatt összenyomjuk.

A felcsőr csucsnál a szaruállomány likaos (porosus) s apró érzéki idegvégződéseket tartalmaz; tehát valóságos tapogató készülék ez, mely arra szolgál, hogy amidőn a madár csőrét a földbe, iszapba, vagy mohába dugja, megérezze és mintegy megtapintva, felismerje vele táplálékát. Szakasztott utánzása ennek a »tapogató halászatban« nyer minálunk emberek-

nél kifejezést. Ezen többnyire hatszögü alaku, hosszában megnyult (nyujtott) csontsejtek, illetőleg mint nevezik: »csontsejtes tapintókészülék« (a két állkapocs mindegyik végén) kitűnően van kifejlődve. A sejtek nagyobbak s jóval számosabbak mint a többi szalonka-féle vadnál.

Az erdei szalonka feje és csőre a vázban nyugasztott és hajlított állapotban.

A szalonkacsőr porozus csúcsa.

A hajlithatási módszert illetőleg, az ez irányban tett vizsgálatok bizonyossága szerint, e tulajdonság több más sneffszerű gázló madárnál is előfordul, így nemcsak a godánál (Limosa), a galamsneffeknél (Machetes) és a partisneffeknél (Tringa), hanem az ibiseknél, de sőt a kolibriknél is.

A főntebbi általános jellemzés előrebocsájtása után, rátérve az erdei szalonka külemének ismertetése, először is konstatálnom kell, hogy kedvencz hosszucsőrű madarunk tollszínezet tekintetében oly változó, hogy annak egységes, pontosan és minden szárnyalatra kiterjedő leírást adni, teljes lehetetlenség, miért is rajzomban csak a főbb vonásokra szorítokozom.

a) A homlok szürke vagy sárgásszürke; a fejtetőt egy széles, alább a nyakat három keskenyebb fekete kereszt-csik disziti; a csőről kezdve a szemekig, egy fekete vagy sötét-rozsdabarna szemgyűrűzet húzódik. A szemek barnafeketék,

nagyok, kiülők. A kurta és vastag nyak a gége táján tiszta fehér; ez alatt, a torok mindkét oldalán egy szürkés rozsdabarna folt van.

b) A szembetűnően hosszú csőr a felső állkapocs tövénél kerekded háromoldalú s lefelé kanyaruló szögletes nyulványban végződik. Az orrlukák közel esnek a homlokhoz. Az alsó állkapocs a külső felén (illetve alsó részén) ép úgy mint a felcsőr: tapintásra szervezett.

A csőr színe piszkos husszinű vagy szaruszürke.

c) Az altest rozdsasárgás, fehér, vagy világos agyagsárga alapszinű, de gyakran majdnem egészen fehér, többé-kevésbé széles barna-fekete-hullám-vonalakkal; a begy mindkét oldalán egy alig kivehető rozdsaszínű folt van, amelyen a hullám-vonalak sötétebbek, mint másutt. Az alsó farkfedőtollak agyagsárgák.

d) A hát és válltollak rozsdavörösek, fekete foltokkal és hol világosabb, hol pedig szürkébb (gyakran sárgás) részletekkel, mely utóbbiak az élő madárnál tisztán kivehető világos hosszorokat (kettőt a hát közepe táján és egyet közel a szárnyak fölött) képeznek.

e) A szárnyak összetett helyzetben majdnem rövideknek tűnnek föl, kiterjesztve azonban tetemes hosszúságot és nem jelentéktelen szélességet mutatnak; különben erősen ívelt alakúak s meglehetősen tompa végűek. A szélső nagy, kardalakban hajlított vezértoll a leghosszabb, azonban a második alig és a harmadik csak kevéssel rövidebb.

A szárnyak vállrésze élénk rozsdaveres, éppúgy a közepső szárnyfedőtollak is, csakhogy ezek színe kevésbé élénk s inkább sárgával és szürkével vegyített, mely színek főleg a tollak végén tűnnek fel. A szárnytollak (evezők) halványfeketék, háromszögű (a külszegélyen nagy részt fűrészfog idomu) rozsdabarna foltokkal.

f) A fark összevont helyzetben ék-alaku, kiterjesztve erősen lekerekített forma s úgy alól, mint felül hosszú selymes tollakkal van borítva. A kormánytollak (farktollak) száma 12 szokott lenni, de 14 is fordul elő, hanem ez ritka eset. Színük fekete, rézsutos fekvésű hegyes, rozdsaszínű foltokkal czifrázva. Különben minden farktoll végén fölül halvány hamvasszürke, alól pedig fényes fehér végpetty van.

g) A lábak rövidek, vaskosak és egész a csuklóig tollazottak. A csüd, úgy az egész láb gyöngé bőrburkolattal van bevonva és számtalan pikkelylyel borítva.

A középujj sokkal hosszabb a külső és a belsőnél, melyek kb. egyforma mérettel bírnak. Mindegyik csak gyöngén izezt és nem igen hosszú, de hegyes körömmel van ellátva; azonban a hüvelykujj feltűnően kicsiny és igen rövid körömmel bír.

A lábak színe kor szerint különböző és úgy látszik, hogy itt is, mint a tollazatnál, a szín minden határozott szabályt nélkülözve, különféle átmenetekben váltakozik. Egészen fiatal egyedeknél a lábak husszinűek, az egy éveseknél gyakran egészen kékek, vagy aczélszürkével futtatottak; a kinőtt öreg példányok lábai azonban csakis husszinűek.

h) Test nagyságra nézve vannak kis (sőt igen kis) és nagy alakok; a rendes nagyságu erdei szalonka azonban valamivel kisebb a fogolynál és természetesen ehhez képest testi súlya is csekélyebb, de a különbség nem igen jelentékeny. Méretei: a homloktól a fark végéig 26.5 cm. egész 29.5 cm. hosszú. A csőr hossza a homloktól a hegyéig mérve 6.5 cm. egész 8.2 cm. között váltakozik. A szem távolsága a csőr tövétől 2.9 cm. Rőptérje egyik szárnycsüctől a másikig mérve 57.3 cm. egész 65.3 cm. széles. A csüd a csuklótól az ujjakig 3.1 cm. egész 3.8—4.6 cm. hosszú. *

Ezek az átlagos méreteredmények; lehetséges azonban, sőt valószínű, hogy rendkívül nagy avagy felette kicsiny példányoknál még jelentékenyebb méreteltérések fordulhatnak elő a fent kitüntetettéknél.

Az erdei szalonkánál a színekben tapasztalható nagy variabilitás főleg onnan ered, hogy a három domináló főszín u. m. a rozsdavörös, sárgaszürke és fekete, terjedelem és erőteljesség tekintetében különféle eltéréseknek van alávetve, ami gyakran igen szembetűnő és a »szép« fogalmában valósággal fokozatokat alkot az egyedeknél, ami akkor tűnik ki leginkább, ha egy terítéket van alkalmunk alaposan áttanulmányozni.

A sorozatszerű variációkból különösen érdekesen tűnnek ki az oly példányok, melyeknél a hát, szárny és fark felső fedőtollazatát uraló rozsdaveres színezet, élénk lángvörösbe megy át; ha azonban a fekete mustrázat az illető tollakon nagyon el van terjedve s tuluralgóvá válik: a hatás csekélyebb és nem köti le annyira a »szép« iránt való érzékünket. Így van ez a bágyadt színezetű szalonka-példányoknál is, t. i. az olyanoknál, melyeknél a szürke és sárga színek nyomulnak előtérbe,

* Nem számítva az általam 36 év alatt elejtett szalonkákat: a budapesti vadkereskedőknél évek során át összesen 278 erdei szalonka-példányt vizsgáltam meg méreteik végett.

avagy ha a fekete szín mérsékelt elterjedtsége mellett a hát rozsdasárga színe (éppoly a szárnyakon is) halványsárgába megy át. Az erősen feketével színezett sneffek is érdekesekek, sőt igen szépek, ha a rozsdaveres szín a szokottnál élénkebbnek tűnik fel rajtuk s emellett világos hátsíkczipfrázataik, ugyszintén szárnyfedő-tollaik vége sárgás fehérrel színezett. Ha azonban a tollak csuca és a hátsíkok szürkések, avagy homályos sárgák és a rozsdaveres szín csak fogyatékosan avagy épen halványan, sőt tisztátalanul tűnik elő: az ily sneffek nem igen teszik a »szép« benyomását a szemlélőre és általában az oly példányok, melyeknél a szárny középrészének fedőtollai bágyadt agyagsárgák és szürkével vegyes színűek s a hegyük kevésbé világos. Az ilyenek különben a szokott egyszerűen színezett egyedek. Ha a csukott szárny középrészének fedőtollai rozsdasárga- avagy fehéres végűek, azonban az alapszín maga rozsdaveres: színhatás tekintetében az ekként festett sneffek az első helyen állanak.

Sajátságos az, hogy némely színek nagyobb mérvű, avagy kevésbé erőteljes nyilvánulása, mily következetes befolyással van az egész tollazatra nézve, amiről egész tanulmányt lehetne írni! Ez a viszonyosság például a farktollak színezeténél is kitűnik s majdnem biztos következtetésre nyújt alapot a szalonka-egyed egész tollszínezetére nézve, úgy, hogy elég csak néhány farktollat látni a szalonkaismerőnek, hogy a példány egész színére következtethessen. Így például a farktollak zászlófoltjainak szélessége s élénk színezete mindig élénk színezetű szalonkára vall, ellenben a tulságosan feketélő farktollak kurta és feltűnő keskeny diszítései: tulnyomóan sötét színű szalonkát jeleznek, illetőleg olyat, melyen tulnyomóan a fekete szín dominál s alsó hullámvonalai szembetűnően szélesek, míg az alapszín rendszeren nagyon világos színű. Az öreg szalonkapéldányokra nézve jellemző ismertető-jegy, hogy két középső farktolluk kupos hegyben végződő végpettye, a farktő irányában élénk fehér-sárgával van keretezve, míg maga a petty normál hamvasszürke.

Ami az erdei szalonka őszi és tavaszi tollazatát, illetve annak színezetét illeti, arra nézve megbízható megkülönböztetési jeleket nem lehet kimutatni, mert az a körülmény is például (melyre pedig sok író hivatkozik), hogy a hát és szárny világosabb részletei őszzsel sárgább, tavasszal pedig inkább szürkébb, illetve fehérebb színvariációkat tüntetnek fel: nem ad teljesen megbízható utbaigazítást, nem pedig azért, mert nélkülözik az egységes, harmonikus kifejezést, sőt nem ritkán legkülönbözőbb rendetlenségeket tárnak szem elé, miért is egészben véve a biztos megállá-

podásra alapot nem nyújtanak, csak a találgatásoknak nyitnak tért.

Hasonló kétes körülmény áll fenn a két különböző ivaru egyed megkülönböztetése tekintetében is, amennyiben ugyanis a him és nőstény szalonka között biztos megkülönböztetési jegy (ami a külsőt illeti) nem létezik, hiába vélnek illet a vadászok megállapíthatni. A tény az, hogy az ivar meghatározását csakis bonczkés segélyével lehet eldönteni.

Az az elterjedt nézet is, hogy az erdei szalonka első nagy vezértollának fehérsárga külfoszlánya* a nőstényeknél mindig (?) kiválóan fehérebb és egész hosszában szélesebb terjedelmű volna, mint a himeknél: ép oly csalékony, mint a többi idevágólag felállított ismérvek, melyek a himekre ép úgy ráillenek, mint a nőstényekre, tehát egyik ivarnál sem kizárólagosak. Különbö is meghatározásoknál ily jelentéktelennek látszó különbségek alig jöhetnének komolyan tekintetbe, még ha a konstans karakterjegyek értékével bírnának is; de a szalonkánál nem bírnak.

Hasonlólag bizonytalan és ép azért el nem fogadható ismeretető bélyeg a nőstény szalonkára nézve az is, hogy hullámcsikjai halványabbak volnának a himéinél s gyakran kettőzötve fordulnának elő testén, azaz minden egyes, avagy annyi, amennyi csik a közepén folytonossági hiány által megszakítva, minthogy a csikok közepe sokkal világosabb, mint oldalszélei és ennek következtében kettőzötteknek tűnnek fel. — Ugyanehhez a különbségi kategóriához adják az altest sárgásabb színét s hogy az uralkodó főszin fölül fényesebb és inkább rozsdásas, mint rozsdabarna lenne.

Legtöbb hívőre talál az a vélelem, mely a szalonkaivarokat a testnagyság alapján véli megkülönböztethetni s emellett a színezet élénkebb avagy kevésbé élénk voltára is támaszkodik. — A kérdés kiderítését célzó bonczvizsgálatok azonban erre nézve is csak czáfoló adatokat szolgáltatottak, melyek szerint kétségtelenné vált annak valótlansága, hogy az élénkebb színezet — kapcsolatban a jelentéktelenebb nagysággal — a him, ellenben a természetesebb külső és halványabb színezet »mindig« a nőstény tulajdonsága volna. Emellett tény azonban az, hogy a különösen kicsiny és könnyű szalonkák mindig himeknek bizonyulnak.

Természetesen ebből nem állítható szabály arra nézve, hogy a nagy vagy épen feltűnő nagy szalonkapéldányok kivétel nélkül mind nőstények volnának, amit például Naumann is állít, —

* A fiataloknál háromszögű foltokkal mustrázott, mint a többi evezőtoll.

mivel a hímek közt igen gyakran akadhatnak hasonló nagyságu példányokra, valamint hogy a kis testű nőtények is igen gyakoriak. Egyébiránt minden figyelmesebb szalonkavadász tapasztalhatta, hogy esti huzáskor az ismert dürgő alhangok sokszor feltűnő nagy példányoktól erednek; már pedig minden vadász jól tudja, hogy csakis a hím szalonka adja azt a bizonyos korrogó hangot.

Tényleg a nagyság igen praecarius az ivarok meghatározásánál, amennyiben — mint említém — vannak igen kis hímek és nagy tojók s megfordítva. Az igen kis hímek rendszerinti (vagy legalább is igen gyakori) kisebbsége lehetne talán szabály is, de csak olyan, mely alól annyi a kivétel, hogy akár ezt vehetők szabályul.

A csőr, láb, szárnyak és a test hosszában sem találhatjuk fel az óhajtott jellemző különbözeteket, amennyiben lényeges és teljes positivitással megállapítható méreteltérések a hím és nőtény szalonkák között nem léteznek.

A lábak színe se nyújt utbaigazítást a fent tárgyalt kérdés megoldására, mert habár elfogadhatónak látszik is ugyan, hogy a lábak barnás, avagy sárgás árnyalata a nőtény szalonkáknál gyakoribb, mint a hímeknél, mégis magában véve a lábszín, mint különben sem állandó karakter a sneffnél: biztos megkülönböztetési jelet nem képezhet. Azonban az való, hogy a tisztán sötét viaszsárga színezés csakis nőtényeknél fordul elő, de csak felette ritkán, miért is mint megkülönböztetési jegynek, nem lehet neki fontosságot tulajdonítani. Egyébiránt a lábak színe ugy a hím, mint a nőtény szalonkáknál, közönségesen kékszürke és husszín közt többféle árnyalatban váltakozik, mire nézve kétségkívül a tartózkodási hely talaja is befolyással bír, minthogy az utóbbi hatása az epidermisre kétségtelen.

Itt helyén lesz megemlítenem azon különféle színeltéréseket, melyek a természet játékaiként nem ritkán az erdei szalonkáknál feltűnnek. Természetesen e színváltozások oka a tollak festőanyagának csökkenésére (albinismus, chlorochroismus), vagy erős fejlődésére (melanismus, erythrismus) vezethető vissza.

A szokatlan színű szalonkák közt a leggyakoribb és bizonyára minden szalonkavadász által ismert változat a fehértarka, melynek rendesen színezett tollazata egyes egészen fehér tollak által van tarkítva.

Ritkábbak ennél az egészen fehérnek sötétbarna szemekkel. Az utóbbi években volt alkalmam néhány ekként színezett szalonkát dr. L e n d l A d o l f dermatoplastikai laboratóriumában tanulmányozni.

Kerülnek szalmasárga szalonkapéldányok is, melyek igen szépek. Az ilyeneknél a mustrázat alig észrevehető. Ugyanily színű szalonkáknaál néha sárgásfehér csőrrel és ugyanily színű lábakkal találkozunk, azonban a szem rendes.

Igen érdekesek továbbá az átjátszó színű példányok, melyek fehérek vagy sárgások, leheletszerű, csakis ferdén ráeső világosságnál észrevehető mustrázattal. Még érdekesebbek, sőt meglepők az oly szalonkák, melyek rozsdavörös fejjel, rendes színezetű szárnyakkal, emellett azonban egész fehér testtel bírnak.

Fordulnak elő oly szalonkaegyedek is, melyek sárga csőrrel, sárga lábakkal és rozsdasárga, minden mustrázat nélkül való altesttel bírnak, egyéb részeiken pedig rendes színezetűek; — továbbá néha oly szalonkák is kerülnek, melyeknek rendes színezete, azonban fehér feje, szárnya vagy farka van. Szeged vidékén 1888. év késő őszen egy oly szalonkapéldány lövetett, melynek különben rendes színezetű tollazata ugy nézett ki, mintha aranyporral lett volna behintve.

Meg kell még emlékezmem a némi kis tollbubot viselő, emellett azonban rendes tollazatu szalonkákról is, minőkről szintén tud a vadászkrónika. Korcsokról — egyes eseteket kivéve — nincsenek adataim. Azonban a »Vadászlap« 1897. évi folyamának június 15-iki száma a következő tudósítást hozza: «Bibicz és erdei szalonka bastard.» Egy német lap (az «Ob. Schl. Anzeige») a következő csodálatos hírt közli: «Néhány nappal ezelőtt, a kora szürkületkor Hundsfeld mellett az oclsi kerületben, az u. n. bohraui zugban, egy bibicz és erdei szalonka közti bastard lövetett. E sajátságos madár alkata és csőre teljesen az erdei szalonkáé, lábszárai azonban a bibiczéhez hasonlítanak. Hát- és szárnytollai hasonló színűek voltak a nagy bagolyfejű szalonkáéhoz, ellenben a has- és farktollak a bibicz jellemző színével, fehér-feketén voltak tarkázva.»

No hát erős hit kell ehhez a bastardhoz!

Érintenem kell még azt a sokat vitatott kérdést, mely az erdei szalonka többfajúságára, másrészt pedig a külön fajoknak mondott alakok, vagyis inkább formák egyesítése körül forog.

Korunkban, midőn a természetrajzban mindinkább kitűnik a válfajok és fajták (subspecies) tanának szükséges volta, e kérdés sokkal érdekesebb, mint a multban bármikor volt. — Midőn az öreg Brehm «Lehrbuch aller europaischen Vögel» czimű két kötetes munkájában 1823-ban a subspeciesek tanát felállította, számos ellenségre akadt, mint az minden új elméletnél lenni szokott. Ellenségei közül azonban, mikor elméletét megtámadták, legtöbbször nem is gondoltak arra, hogy tulajdonképen

nem is az új tant, hanem annak elnevezését ostromolják. S míg első esetben tévedtek volna, utóbbiban igazuk volt. Brehm ugyanis a subspeciést «alfajnak» nevezte, s ez tévedés; az csak fajta vagy válfaj inkább, s mint ilyen jogosult. A természetben egyedek vannak s nem kell gondolnunk, hogy az egy fajnevezet alá foglalt madarak a legapróbb részletekig mind egyformák. Az avatott szem a sokszor hajszálnyi különbségeket is észreveszi s ha e különbségek bizonyos egyedek során bizonyos tekintetben állandók, akkor ezt a tudománynak is figyelemre kell méltatnia. Ma már a madarak legtöbb fajánál találunk ilyen válfajokat, hogy csak némely ismeretesebbeket említsek, elég lesz felhoznom: az egyszárnytükrű gébicset (*Lanius excubitor* var. major), Homeyer gébicset (*Lanius Homeyeri*), a rozsdaveres hasu füstös fecskét (*Hirundo rustica* var. *pagorum*. Chr. L. Br.), a fekete hasu vizirigót (*Cinclus aquanticus* var. *melanogaster*. Chr. L. Br.) és déli vizirigót (*Cinclus aquanticus* var. *meridionalis* Chr. L. Br.), a rövid ujjú farkuszt (*Certhia familiaris* var. *brachydactyla*. Chr. L. Br.), Wolf kékbegyét (*Cyanecula Wolfii*), a nagy pirókot (*Pyrrhula major*. Chr. L. Br.), a fehér torku stigliczet (*Carduelis elegans albigularis*. Mad.) stb.

A szalonkáknál, nevezetesen a sárszalonkáknál, egy ilyen válfajjal találkozunk, melyet Brehm nevére *Scolopax Brehmii*-nek kereszteltek. Ez abban különbözik a közönséges sárszalonkáktól, hogy 16 farktolla van,* minthogy a válfajok közt jó és rossz van, ezt éppen nem mondhatjuk a jobb kategóriájából valónak. Ha olyan csekélysegekre, mint a kormánytollak számosabb volta sulyt lehetne fektetni, legott kínálkoznék az alkalom, péld. a *Carduelis elegans* (Stiglicz)-nél, új válfajok felállítására, minthogy 14 és 16 farktollal és ugyanannyi nagyobb (babalaku) fehér folttal («speculumok», mint a zalai madárlépezők mondják) bíró stigliczek, meglehetősen gyakran fordulnak elő, sokkal gyakrabban, mint fehér torkuak, melyek felette ritkák (a stigliczek ezrei közül alig kerül egy is). Épp oly kevésbé nyerhet elismerést a tudományban a vadászok által felállított két, illetve háromfajúsága vagy fajtája az erdei szalonkának. (Legfeljebb két típusról lehet szó.)

Ugyanis háromféle állítással találkozunk e részben. Így némelyek megkülönböztethetnek vélnek három válfajt, u. m. kéklábut (vagyis »szálláscsinálót«), mely a legkisebb; továbbá közepet és végül bagolyfejűt (»nagy sárga sneff«-et). Má-

* Az erdei szalonka egyedei között is kerülnek olyanok, melyeknek 12 helyett (ez a rendes) 14 farktolluk van ritka kivétellepen.

sok a »közepet« elvetik s csak kis kéklábut (szálláscsinálót) és nagy bagolyfejűt fogadnak el. Végre a vadászok egy kisebb, élesebb ítélőképességgel bírós a dolog lényegére nézve tudományos alapon álló része számtalan árnyalataival a szin-sép oly változatos nagyságnak: csak egyetlen egy fajt »erdei szalonka« névvel, fogadnak el.

Ami az első állítást illeti, (hogy t. i. három faj vagy válfaj volna), azt ma már bátran meghaladott álláspontnak tekinthetjük. A tekintélyek közül csak egyedül Wildungen harczol e nézet mellett; és a vadászok között se igen van már e theoretikus állításnak valami sok hive.

A második nézethez már többen csatlakoznak, sőt a vadászok közt igen el van terjedve az a hiedelem, hogy az erdei szalonkának két faja vagy válfaja van, t. i. kis kéklábu és egy nagy bagolyfejű. Emellett kardoskodik a szakírók közül K a p p l i c k s M a r c h e s e A n t i v o r i s. Indokaikból azonban hiányzik minden olyan érv, melylyel állításukat elfogadhatóan támogathatnák s kitetszik az egészből, hogy az ismérveknél a lényegesnek a lényegtelenről való megkülönböztetésére elég képességgel nem rendelkeznek. Különb is a szétválasztás indokolására szolgáló megkülönböztetési jegyeket, illetve oly jeleket, melyek természetrajzilag érvényesek, tehát elfogadhatók volnának, a két forma közt kimutatni nem is lehet.

A harmadik állítás mellett a tudomány férfiai foglalnak állást, a többek közt B r e h m, H o f f m a n n, N a u m a n n, C h e r n e l I s t v á n, C s a t ó J. (hozzám intézett levelében), D r. M a d a r á s z G y., B u d a Á d á m (hozzám intézett levelében) és D i e z e l i s, stb. Mind határozottan csak egy fajt engednek meg.

H o f f m a n n ismert monografiájában az egész sokat vitatott válfajkérdés tarthatatlanságáról értekezvén, idevágólag a többi közt a következő nyilatkozatot teszi:

»Évente számos oly erdei szalonka kerül kezeim közé, amelyeknél teljes bizonytalanságban vagyok, valjon a »bagolyfejűekhez«, vagy a »szálláscsinálókhoz« tartozik-e? Más szavakkal: úgy találom, hogy mindkét szélső alak közt, számtalan meghatározatlan álmeneti forma létezik, melyek majd az egyik, majd inkább a másik oldal felé közelítenek és hogy az összes faji jellegek, melyek a determinálásra fölállítva lettek, változókonnyak, azért megbizhatlanok.«

E kérdésre vonatkozólag, »Egy öreg szalonkavadász« aláírással, az alábbi érdekes és találó nyilatkozatot találjuk, a B é r c i K á r o l y féle »H a z a i é s k ü l f ö l d i v a d á s z r a j z o k« czimű

vadászalbumban: »Sokan intézték hozzám e kérdést: hány féle erdei szalonkát ismerek? Erre én mindig azt feleltem, hogy ezer meg ezer szalonka volt már a kezemben, de sohase láttam két, egymáshoz egészen hasonlót, az az olyat, melynek tollazatában minden árnyalat egészen megegyező lett volna; minél fogva azt hiszem és vallom, hogy valamennyi erdei szalonka egy fajt képez, melynek számtalan válfaja van s ezek a különböző égalji befolyások szerint ép úgy különböznek egymástól, mint az eszkimó a spanyoltól, holott mind egy törzsnek gyermekei, Tagadhatatlan, hogy nagyságra nézve vannak kisebb, nagyobb és legnagyobb sneffek, melyeknek tollazatában lényeges a különbség, sőt repülésük is különböző; csőrük azonban és lábaik hossza meglehetősen egyformák. Legelőször jönnek a kéklábu kicsinyek, az ugynevezett szálláscsinálók; ezeket csak később követik a nagy sárga sneffek, az ugynevezett bagolyfejűek, melyeknek kidomborodó nagy szeméit sokszor reptükben is láthatni. E kettő között aztán van még egy harmadik válfaj, (illetve szín és nagyság tekintetében eltérő forma. Szerző), mely sem nem kéklábu, sem nem bagolyfejű, hanem közepesvalami« stb.

Ezek előrebocsájtása után most már rátérek azoknak az indokoknak a megvitatására, melyekre a »többfajúság« védői állításukat alapíthatni vélik. De menjünk sorba.

1. A nagy sárga sneffek (vagyis bagolyfejűek) élénkebb színűek; tollazatuk kiválóan sárgás csikok, félholdak és cikornyákkal tarkázott. Különösen jellemzi őket a tetemesebb testi fejlettség, szóval szembetűnően nagyobbak, sulyosabbak; a szemük is kidülettebb, nagyobb, a fej nagysága meg éppen szembetűnő, gömbölyű. A lábuk husszinű és szembeötllő szép fekete-barna szemgyűrűzetük van, mely a nagy fejjel együtt némileg a bagolyra emlékeztet.

2. A kis kéklábu sneffek, vagyis szálláscsinálók, jelentékenyen, sőt néha sokkal kisebbek, s ennek következtében karcsubbak és jelentékenyen könnyebbek is. A lábuk kék vagy aczélszürke, fejük kevésbé feltűnően nagy és gömbölyű, inkább csucos. Tollazatuk sötétebb, disztelenebb, inkább szürkébe, mint sárgába játszik- s abban is eltérnek a bagolyfejűektől, hogy alsó testrészük kevésbé sárga, inkább fehér feketés hullámvonalakkal vegyítve.

3. A kis kéklábuak jönnek tavasszal legelőször; innét van »szálláscsinálók« elnevezésük is. A bagolyfejűek később jönnek.

4. Utóbbiak kevésbé ügyes röptűeknek látszanak és nem is olyan vadak. A kéklábuak ellenben sokkal sebesebben huznak,

röptük egyáltalában szilajabb; esti huzáskor kevésbé lármásak; rosszul várnak a vizsla előtt, általában messzebről kelnek, mint a bagolyfejű sneffek. Emellett a röptük is gyorsabb és modor tekintetében is különbözik amazokétól; inkább a denevér, vagy a közönséges sárszalonka rendetlen (czikczakkos) szárnyalására emlékeztet. A bagolyfejűek nehezkesebbek, csendesebben huznak s jobban bevárják a vizslát.

5. Az e fajták a leggyakoribbak s csakis ezek szaporítanak Közép-Európában, a kis szalonkák ellenben nem, amennyiben hazájuk északibb Európa lévén, csak ott tenyésznek.

6. A kis testű szalonkák sohase mennek Syriáig és az afrikai partokig, mert az a madár, melyből néha egy példány az egyiptomi Alexandriába kerül, közönséges szalonka (*rusticula*), melynek számos példánya a nyarat Közép-Európában tölti el.

7. A kis fajtájú inkább hegylakó, mint a nagy.

8. Csak tavasszal van kis szalonka, ősszel nincs.

Utóbbi állításra vonatkozólag álljon itt a már említett »öreg szalonkavadász« kevésbé alapos megjegyzése, mint olyan ugyanis, melyben számos vadász helytelen véleménye nyer nyilvánulást. Az »öreg« ugyanis azt mondja:

»Ősszel mind egyforma már a sneff; nincs nagy vagy kicsiny, mert az utóbbi jól felhizott már hónapban« stb.

Tehát ebből az a physiologiai absurdum következne, hogy az oktoberi öthónapos fiatal szalonka nagyobb s fejlettebb, mint a felvonuló (visszahuzó) tizhónapos, vagyis e szerint, mint egy jeles vadászíró megjegyzi: a szalonka az az egyetlen létező csodaállat volna, amely visszafelé nő!

És itt nem hallgathatom el, hogy némely vadász éppen nincs tisztában a formákkal sem s fogalomzavarában előállít külön kis és kéklábu »fajtát«; holott e két külön fogalom ugyanegy »fajta« tulajdonságát képezvén, ugyanarra is értendő. Természetesen az egész más kérdés, hogy a kis szalonkák mindig, avagy csak szezonszerűleg (tavasszal) bírják-e lábaik kék színét; másrészt, hogy a kis példányok mindig kistestűek-e egyszerűsmind?

A főntebbi nyolcz pont alatt csoportosított »érvek« volnának tehát azok, melyek alapján az erdei szalonka kétválfajúságának védői, állításukat támogatni szokták. Hanem, hogy ezek az »érvek« mennyire hibás következtetésekre vannak alapítva s mennyire távol állanak attól, hogy állításuk mellett egyáltalában érvekül elfogadhatók volnának, az ki fog tűnni a következőkből.

Mindenekelőtt azon általánosan elterjedt absurd nézetet kell helyreigazitanom, melyet a 8-ik pont alá helyezve utolsónak hagytam, mely szerint csak tavasszal volna kis szalonka, ősszel pedig nem.

Biztosíthatok minden szalonkavadászt, hogy ősszel ép úgy van kis testű szalonka és semmivel sem csekélyebb mennyiségben (ugyanazon huzási vonalokon, melyeken tavaszkor is egyáltalában feltűnni szoktak), mint tavaszi huzáskor. Sőt bonczvizsgálataim alapján teljes határozottsággal állíthatom még azt is, hogy úgy tavaszkor, mint ősszel, a kis testű szalonkák összegét, feles számban teljesen kifejelett öreg egyedek képezik. Tényleg ugyanannyi a fiatal mint a vén a kistestű szalonkák között. Az erdélyi madarászok közül Csató János és Buda Ádám barátaim, ugyanezen tapasztalatokat tették. Utóbbi, egy 1892. évi márczius 5-én hozzám intézett levelében a fent előadottakra vonatkozólag, a következőket írja: »Hogy ősszel is van apróbb testű szalonka, arról biztosíthatlak, és pedig nem kis mennyiségben, úgy hogy bátran merem állítani, hogy 100 darabnak legalább egyharmadrésze azaz 30—35 darab apró testű s 60—65 darab nagytestű. Azt sem lehet határozottan állítani, hogy a kistestűek mind fiatalok volnának, mert vén példányaim is vannak kistestűek kitömvé, sőt merem állítani, hogy ugyanannyi a fiatal, mint a vén a kistestűek között!«

Ezen adatok és saját eredeti adataim alapján tehát téves, sőt absurd állításnak kell nyilvánítanom

először azt, hogy csak tavasszal volna kis testű szalonka, ősszel pedig egyáltalában hiányoznék s

másodszor: hogy a kistestűek mind fiatal, első életévökben levő egyedek volnának — mint Hoffmann is hibásan állítja.

Az, hogy a kistestű szalonkákat feles számban öreg egyedekből állóknak lenni állítom, látszólag ugyan némi fegyvert ad a fajták mellett kardoskodók kezébe; a tudományon alapuló alábbi definitiók azonban, élet fogják venni minden ily irányú kardoskodásnak. Mielőtt azonban idevágólag bővebb tárgyalásba bocsájtkoznék, a zoológiában kevésbé tájékozottak kedvéért nyilvánvalóvá kell tennem ama kérdést, hogy tulajdonképen mit értünk faji jelleg (karakter) alatt, mely a tudományban érvénnyel bír?

Felelet: Eltekintve a nemi (genus) bélyegektől oly ismeretető jegyeket, illetve jellemző faji bélyegeket (karakter), melyek minden egyes egyedre alkalmazhatók s tényleg azokon előfor-

dulnak, tehát konstansak (állandók) s melyek csakis a »külem«-re vonatkoznak.

Hogy a különböző élettani viszonyok itt szóba nem jöhetnek, az természetes, minthogy ugyanazon fajhoz tartozó egyedek egyéni tulajdonságok tekintetében, korántsem egyeznek meg egymással; épp azért az eltérő biológiai viszonyok még magukba véve nem képezhetnek természetrajzilag faji önállóságra képesítő indokokat.

Már most ebből kiindulva, megkezdhetjük kutatásunkat ama bizonyos jellegek után, melyek feljogosítanának — ha volnának! — vagy egyáltalában ha tudományos szempontból értéket lehetne nekik tulajdonítani: két különböző faj, vagy csak válfaj felállítására az erdei szalonkánál.

Először is tekintsük a tollazatbani eltéréseket. Mit tapasztalunk e tekintetben? Azt, hogy az eltérések csakugyan léteznek; a tollszínezet főkaraktere tekintetében azonban, különösen ami a mustrázatot illeti: a kis- és nagyfajtájú szalonka közt semmi különbség nincsen. Tehát az egyéb tekintetben való színbeli eltérések mitsem bizonyítanak, mert azok sok más madárnál is ép úgy megvannak, mint a szalonkánál, így például az ölyveknél (*Buteo*, *Archibuteo*, *Pernis*) és igen nagy mértékben a kelescen sólyomnál (*Hierofalco sacer*), valamint a galamb-sneffnél (*Machetes pugnax*) és még sok más fajnál, különösen pedig az olyanok vannak nagy színbeli variációknak alávetve, melyek kiterjedt földrajzi elterjedési körrel bírnak s ezen övben vagy zónában erősen észak felé terjeszkednek, mint az erdei szalonkának.

A tollazatban való különbségek tehát, szintén nem képezhetnek faji önállóságra képesítő indokot a kisfajtájú sneffeknél, természetrajzi szempontból.

Lássuk már most ugyancsak a kis formájú szalonkákra vonatkozólag faji-jellegű(!) felállított kékes lábszín mibenállását. Mint faji jelleg ez is egészen elesik, mert a vizsgálatok során minden kétséget kizárólag kiderült ugyanis, hogy a kékes lábszín még a legkisebb szalonkáknál sem állandó, amennyiben ezeknél is ép úgy mint a nagyfajtájúaknál kékes és vereses (husszinű) lábak egyaránt fordulnak elő. És a lábszínben való variációk tekintetében, a szalonkák korántsem egyedül állók a madarak között, így még csak kivételt sem lehetne velük tenni a lábszínről való »faji« kérdés tisztázása és illetőleg eldöntése szempontjából. Így például a vándor és kelescen sólyom (*Falco peregrinus* et *Hierofalco sacer*) egyedei is kék és sárga lábuak, s hogy többet ne mondjak, megemlítem még a

sok változékony lábszinű madár közül a lóczerkót (*Larus canus*), mely jól ismert szárnyasnak szintén kék és sárga lábu egyedei vannak. Egyébiránt valamint a kislejtősnéknél, ép úgy a vándor sólyomnál, kelesennél és lóczerkónál sem állandó (konstans) a kékes lábszin.

Az őszi szalonkaidény folyamán előkerülő kicsiny szalonkák legnagyobb részének lábain nem az élénkebb kék, de a bagolyfejűeknél általános (legalább is normálisan igen gyakori) kékesbarna lábszin az uralkodó. Buda Ádám is említi a már hivatkozott levélben, hogy az apróbb szalonkák lábszínében ősszel nem talált feltűnő különbséget: »mind kékesbarna, mint a nagy-é«, mondja.

Idevonatkozólag azzal zárom le a lábszint illető megvitatásomat, hogy még ha mindig bebizonyodnék is a kisszalonkák kék lábszínének állhatatossága: még akkor is vajmi kevésé jöhetne tekintetbe e körülmény, mert csupán a lábszint természetrajzilag érvényes faji karakterül elfogadni nem lehet.

A lábak színbeli változását valószínűleg az okozza, amint a bőr korábban vagy későbbben vedlik; tehát vagy erősebb, vagy gyengébb ellenálló képességgel bír s következésképp érzékenyebb. Különben a színváltozás okát már Diezel is az epidermis pigmentumával vélte — igen helyesen — kapcsolatba hozhatni, ama nézetének adva kifejezést ugyanis, hogy a kék-lábu egyedek bőrvedlése valószínűleg későbbi, minnek folytán a gyöngébb bőr (epidermis) alatt a festvény színben változik. Valószínűleg ez a körülmény áll fenn a vándor és kelesen sólyom, úgy a lóczerkónál is.

Egyébként ami a bőr színbeli változásainak magyarázatát illeti, sok helytelen állítással találkozunk az irodalomban e részben is s a többek közt egy olyannal is, mely egész komolyan akarja bebeszélni azt az abszurdumot, mintha a kékes lábszin a korábbi utazással összekötött zord időjárással állna összefüggésben, azaz: a hideg (!) s nem egyéb kékítene meg a sneffek lábait! . . .

Mily kár tehát, hogy a szegény sneffek nem huzhatnak bélett télikeztyűt a lábukra!

Hoffmann kutatás alá véve a kék és sárga lábszint mint állítólagos fajjellegét, kimutatja egyebek közt annak valótlanságát is, mintha a kéklábuak egy kisebb válfajt képeznének, mert vannak ezek közt is nagyok és kicsinyek ép úgy, mint a sárgalábuak között, holott pedig a kék láb összekötve a kisebb alakkal vétegetett faji jellegül. Teljes súlylál bír az egyfajú variánsok mellett Hoffmann-nak tárgyalása végén felvetett ama kér-

dése: »hát a kék színből a sárgába átmenetül szolgáló színváltozatokkal a lábszáron mit csináljak, hova sorozzam ezeket?«

Rátérve a súly és nagyság tekintetében való különbözőzetek tárgyalására, bár tagadhatatlan az, hogy nagyság, súly és méretek tekintetében a kis kéklábu sneffek többé-kevésbé tetemes különbségeket mutatnak a bagolyfejüekhez viszonyítva, mely körülményben a válfajok mellett kardoskodók erős érvet vélnek birhatni állításuk bebizonyítására; minthogy azonban a különbözőzetekhez az esetlegességek egész sora fűződik: a súly és nagyság magába véve még karaktert nem képezhet s ilyenül természetrajzi szempontból elfogadni nem lehet. Hiszen ha ily ingatag jellemekre alapítatnék a fajok és válfajok existenciális jogosultsága, a tudományos rendszernek semmi komolyságot nem lehetne tulajdonítani s valóban egy téveteg utvesztővé válnék az egész!

Hogy nagyság tekintetében sok más madárfaj egyedeinél is mily feltűnő különbségek tapasztalhatók és ugyanezeknél legtöbbszörire a tollszínezet variabilitása tekintetében is, arra nézve számos példát lehetne felhozni és kiválóan azok közül a fajok közül, amelyek (éppen mint a szalonka) erősen észak felé nyomuló földrajzi elterjedésüknél fogva ugyszólván szélességi és hosszásági fokok szerint változó klimatikus behatások alatt állanak, amik életviszonyaikra többé-kevésbé kedvezőtlen befolyást gyakorolván (a megnehezített táplálkozás következtében is): az egyedek általános testi fejlődésére (kivált a fejlődés első korszakában) nem téveszthetik el kártékony hatásukat. És ez, a tollazatra nézve is áll, mert egy fejletlen, szinte csörgőbordájú sátnya és éretlen madárnál, a pigment is szegényes marad, amennyiben a test a megkivántató teljes életerő hiányában természetes folyamatában illetve működésében érvényesülni nem képes.

Hogy a nagyságot illető tetemesebb különbözőzetek más madaraknál is igen gyakran előfordulnak, sőt hogy egészen közönségek és eseményszámban épen nem mennek az ily fizikumbeli visszaesések, arra nézve sok példát lehetne felhozni. Hogy fajokra hivatkozzak, felemlitem a galambsnEFFet (*Machetes pugnax*), az ölyvet (*Buteo*, *Archibuteo*, *Pernis*), a karvalyt (*Accipiter nisus*), parlagi sást, (*Aquila imperialis*) és kelecsen sólymot (*Hierofalco saker*), mint amelyeknél a nagyság tekintetében való eltérések feltűnőbb arányokban jelentkeznek.

Ha a tavaszi huzáskor egy puska elé került galambsnEFF-falka közé lövünk, egész gyűjteménye hullik ki abból a különféle nagyságu kicsiny, nagyobb és legnagyobb példányoknak, hogy illusz-

tráljam: a pacsirtányitól a nagyság minden fokán át föl az erős gerle nagyságig, melyeknek a tollazata is ugyyszólván ahány annyi féle, mely okból a vadászok által különböző fajoknak tartatnak.

A parlagi sas, melynek nagysága és méretei aránylag impozánsak s nagyság tekintetében körülbelül háromszorosa a közönséges parlagi ölyvnek: produkál egészen apró vakarcsokat is egyedei között, melyek egy természetesebb ölyvnél nem nagyobbak.

A parlagi ölyvnek kisebb, nagyobb és legnagyobb, de igen apró formái is vannak, s az igen változó nagysághoz még a tollszínezet rendkívüli variabilitása is járul, úgy hogy a legavatottabb szakembereket is zavarba hozzák s így sok hamis »faj« kalapálására adnak alkalmat.

A karvalynál szintén egészen szokott dolog a nagyság és tollazatbani variációk előfordulása. Vannak egészen aprók (himek) és viszont (éppen mint az erdei szalonkánál) majdnem kétakkora példányok és ezzel kapcsolatban tollszínezetre nézve is nagy az eltérés köztük (azonban csakis korkülönbségek ezek).

Néhány évvel ezelőtt a Falco Feldeggi-nek elkeresztelt sólyomformát a Magy. Nemz. Múzeumban és a serajevói múzeum által megvizsgálás végett hozzám küldött példányai alapján vizsgálat alá véve, szinte megtévesztett az elébem táruló szín és nagyságbeli rendkívüli változatosság, úgy hogy eleinte hajlandó lettem volna három fajt is kreálni! Fehér fejű, bórsárgafejű, rozsdásfejű, kéklábu, sárgalábu fiatalnál, öregnél vegyest, váltakoztak egymással teljes rendszertelenséggel! Hát még a tollszínezet! Azután a fark mustrázata, mely egyiknél gömbölyű pettyek, másiknál babalaku és nagyságu jegyek, rendszertelen sávok, majd pedig szabályos, teljesen átérő keresztzalagok formájában tűnt elő! A testnagyságot illetőleg pedig, a szinte fokozatos különbözetek majdnem az erős vércsényitől föl az erős héja vagy természetes ölyvalakik váltakoztak! És ezen téveteg khaos daczára, behatóbb tanulmányozás után mégis világosan kitűnt, hogy egy és ugyanazon, de rendkívüli variáló képességgel bíró fajjal van dolgom, melynek változatai kétségkívül éghajlatos és lokális különbözetek (tájfajták), melyeknek a nagyságban való feltűnő eltérései egyrészt talán az éghajlatra s azzal kapcsolatos viszonyok befolyására vezethetők vissza. Ami pedig a feltűnően kis termetű példányokat illeti, ezek mind az »éretlenek« (kifejletlenek) kategóriájába tartoztak. — A dolog lényegére vonatkozólag aztán kiderült, hogy a szabályosan, Falco Feldeggi sólyom módjára sávozott farku példányok többnyire öreg egyedei a keleten sólyomnak (H. sacer) és ugyane faj keretébe vonhatók a szín és nagyságbeli összes különbözetek is. Szóval

az a forma, melyet nálunk sávozott farkáról némelyek Falco Feldegginek tartanak, nem egyéb Hierofalco sacernél. *

A nagyságra alapított fajkalapálás tarthatatlanságát vitatva, Czink Ede korán elhunyt erdélyi ornithologus is érdekes adatokat hoz fel idevágólag a »Die Waldschneffe u. Ihre Jagd« czimű munkájában, közölvén a következőket: »Tschusi Viktor lovag, az ismert ornithológus, kivel szarkabőröket cseréltem, egy ízben azt írja nekem: »A ti szarkáitok a mieinkhez képest valósággal törpék.« Ugyanezt találta Michel Gyula bodenbachi ornithológus is, kivel hollóbőröket cseréltem. Megfordítva állott azonban a dolog erdélyi nyulaink, őzeink és zergéinknél, melyek jelentékenyen nagyobbak mint amazok, melyeket más országban láttam. S még sem jut senkinek eszébe új fajtákat csinálni! Ha egyes vadászok az alakra kisebb szalonkákat »kéklábuaknak«, a nagyobbakat »bagolyfejűeknek« keresztelik el: én azalatt nem értek egyebet, mint midőn nyulunkat a körülményekhez képest »mezei«, »erdei« vagy »havasi« nyulnak mondják. Mind eme megkülönböztetések azzal a fentartással, hogy ezen elnevezések alatt nem egy-egy különböző »faj« értetik, vadászati szempontból teljesen igazoltak és kifogás alá nem vihetők, minélfogva magam sem emelek óvást az ellen, ha egyik-másik vadász elmondja, hogy a lefolyt szalonkaidény alatt ennyi »bagolyfejűt« meg annyi »kéklábut« lőtt.

A nagyságban, általában a testi fejlettségben feltűnő különbségeket illetőleg — analógiában az erdei szalonka élettani viszonyaival — utólag is hangoztatom, hogy azok legnagyobb részt a földrajzi elterjedések szerinti variációk vonatkozásai. Azok a különféle nagyságok az erdei szalonkánál tehát nem egyebek, mint tulnyomórészt éghajlati viszonyokra visszavezethető eltérések (klimatikus különbözetek) és illetve oly egyedek, melyek létegzisztenciájára és fejlődésére a viszonyok kedvező, kevésbé kedvező, vagy éppen kedvezőtlen hatást gyakoroltak, mely utóbbi esetben fejlődésükben visszavették, vagy egyesek a mostoha befolyás következtében éretlenek is maradtak.

Nem kell mondanom, hogy a táplálkozás körülményei mily nagy befolyással bírnak még a tollazat színének élénkebb fejlesztése tekintetében is. Mert tény az például, hogy a szegényes életmód nélkülözései, szóval a megélhetési viszonyok közrehatása korlátozólag hat nemcsak a szellemi, hanem a fizikai fejlődés folyamatára is és káros következményeit az esetleges

* Az igazi Feldeggi sólyom egészen más, összes arányaiban jóval kisebb, subtilisabb és a Hierofalco genus jellemei hiányzanak nála s különben sem ehez, hanem a Falco genus alá tartozik. Nálunk nem fordul elő.

későbbi jólét kapcsáni rendes körülmények sem hozhatják helyre teljesen soha. Így a kicsinynek maradt egyedeknél legfeljebb a domborodások növekedhetnek meg, szóval husosodás, hizás állhat be, de az eredeti fizikum: az alak visszamaradt arányai, még a legjobb esetben is alig szenvednek változást.

Ami azt az állítást illeti, hogy a tavasszal lőtt kis testű szalonkák egyrésze feltűnően kevésbé kifejtett herékkel bír: e körülmény nem fiatalságukra, de fejletlen voltukra vall. S tényleg a nagyon kicsiny szalonkáktól ritkán is hallani huzás-kor a himek ismert dürgőhangját; hanem hogy a kis szalonkák egyáltalában nem dūrőgnének, az téves hiedelem. Egyébiránt minden figyelmesebb szalonkavadász tapasztalhatta, hogy két különböző nagyságu szalonka üzte egymást a levegőben, melyek egyike kicsiny, másika nagy volt. Dietzel is világosan kimutatja az elpárázást a kéklábu és bagolyfejű formák között. A bán-sági és szlavoniai szalonkadus pagonyokban magam is többször voltam szemtanuja esti szalonkalesek alkalmával, hogy különböző nagyságu sneff párosodott egymással. Csicseregve és sebesen üzekedve jelentek meg állásom előtt s a levegőben párosodó pacsirták módjára hirtelen egymásra csapva, körben forogni kezdtek s mind lejjebb és lejjebb ereszkedve, végre a földön folytatták szerelmi ömlengésüket, míg egy lövéssel véget nem vettem a szenvedélyes mozzanatnak . . . Az elejtett szalonkák egyike gyakran a bagolyfejűekhez tartozott, míg a másik kis kéklábu volt, him vagy nőtény, ahogy az eset magával hozta. A rögtönösen megejtett vizsgálat aztán kiderítette, hogy a kis szalonkák (fiatalok vagy idősebbek) a legmagasabb fokig felizgatott állapotban és a himek kidagadt testikulumokat mutató egyének voltak. És ez nemcsak annak bizonyosságául szolgál, hogy igenis, a kisfajta szalonkák nem mind párosodásra képtelen fiatalok, mint sok felől és Hoffmann részéről is állítva lesz, hanem a fajfentartás ösztönzetének kielégítésére ép ugy képesek, mint a nagyobb testűek; másrészről pedig, hogy a nagy- és kisfajta szalonkák közt a fajfentartást illető közeledés tekintetében idegenkedés nem létezik; tehát kell, hogy egyugyanazon fajhoz tartozzanak. És tényleg a nagyságban való rendkívüli különbségek és a színek nagyfoku variálóképessége daczára is, az erdei szalonkánál a fajokra-szakadás első kezdetleges stádiumát se lehet kimutatni.*

Hogy még néhány példát idézzek, Dietzel említi, hogy vizsla előtt coup double-lel két szalonkát lőtt le, melyek egyike him,

De az tény, hogy sok az éretlen, párosodásra képtelen egyed a kis szalonkák között.

másika tojó volt; az egyik kéklábu (kisfajtájú), a másik bagolyfejű és melyeknél az egy helyről való felrebbenésen kívül a bonczkés az elpárázás jeleit mutatta.

A már említett «Öreg szalonkavadász» is hasonlótt beszél érdekes iratában, a következőket említve: «Nemcsak én, hanem alkalmasint minden figyelmesebb vadász észlelte tavaszi huzás alkalmával azt, hogy két különböző nagyságu és tollazatu szalonka páرزott a levegőben; pedig tudjuk, hogy a madár párosodás dolgában pedans állat s különböző fajok a szabad természetben nem vegyülnek össze.*»

Mindezekből pedig — a természet törvényeit követve — az következik (ha az elpárázást a kisfajtájú és bagolyfejű szalonkák közt tény gyanánt vesszük, minthogy annak is kell vennünk), hogy mivel elpáرزottak: egy fajhoz is tartoznak. Ez az egyedüli logikailag helyes következtetése a dolognak.

Ami a kisformájú sneffek állítólagos korábban való megérkezését illeti, ezzel — úgy látszik — maguk a tollforgató szakvadászok sincsenek tisztában, ítélve azon nézeteltérésekből, melyek e tárgyban köztük uralkodnak. Ugyanis kétféle állítással találkozunk e részben. A vadászok nagyobb része ugyanis azt vitatja, hogy a kisformájú sneffek előbb érkezek meg, mint a nagyok; mások ellenben a kisszalonkákat a szalonkahureczkolodás bezáróinak mondják.

Hogy a kisszalonkák tavasszal és ősszel is előbb érkeztek meg, mint a nagyok, az már sokszor tapasztaltatott; hanem hogy egyáltalában mindig ezek képeznék a nagy marsruta szálláscsinálóit, az épen nem vág össze az én tapasztalataimmal; a puskaforgatók közül is sokan igazolják ezt írásaikban. Tényleg ha a tavasz a huzási szezon nyitakor száraz fagyokkal, hideg szeles idővel köszönt be s ez az időjárás tartóssá lesz, akkor legtöbbsnyire a kis kéklábu sneffek kezdik meg átszállingozásukat, szóval ők szoktak az első jelentkezők lenni ilyenkor; ellenben ha hirtelen lanyha idő áll be; az vegyes érkezéseket szokott eredményezni, t. i. jön nagy és kisszalonka vegyest. Hanem szó sincs róla, hogy ezt regulának lehetne venni, mert számtalanszor tapasztaltatott például az is, hogy a tavaszi szalonkavonulás utolsó napjaiban még igen kicsiny szalonkák kerültek fegyver elé; viszont — tekintet nélkül az időre — a huzás kezdetén már nagy fajták is kezdtek jelentkezni. A beérkezések rendjére vonatkozólag, igen sok érdekést olvas-

---

* Utóbbi állítást az ámbár felette ritka kivételek megezáfolják.

hatni a »Vadászlap«-ban, melyekből kitűnik a kis és nagy szalonkák hirczolkodásának állhatatlan rendje.

Hogy a kis szalonkák inkább hegylakók volnának — mint sok vadász egyértelműen állítja — az körülbelül beválik; bár teljes bizonyossággal nem lévén megállapítható kivált a költözködés ideje alatt, szabályul nem vehető az sem. Én az alföldi (Tiszamenti) füzesekben is lőttem kisszalonkát; de viszont az is igaz, hogy nagyobb példányszámban sohasem találtam őket, csakis elvétve egyet-egyet. De ez mitsem bizonyít, sőt inkább igen természetes, amennyiben az ily kis szalonkák észak szülöttei lévén, a lapályok enyhébb égalja, lankás területei vonzerőt alig gyakorolhatnak rájuk. Meg aztán nagyon lehetséges, hogy (Palmén theoriájához képest) északi honukból csakis bizonyos utirányokat követnek, melyeket nem csak tavasszal, de ősszel is betartanak és — pontosan megállapíthatólag — különösen ősszel szigoruan. Ugyanis tapasztalati tény az, hogy őszi huzásuk alkalmával rendszeren ugyanazon huzódási vonal nyugpontjain fordulnak elő s kitérőleg (lényegesen távolabb eső pontokon) már irmag gyanánt se találni belőlük egyet is, miből következtetve, jeltelen légi országutjok aligha lehet jobbra-balra valami kiterjedt határokkal bíró, ellenkezőleg inkább aránylag keskeny vonalakat kell, hogy képezzenek ama direktoriális irányok, melyek betartására tán élettani viszonyaik, meteorologiai okok, illetve a kosmikus hatások pressiója, avagy pedig együttvéve mind a három tényező közrehatása utalja őket? Ugyanezen, a költözködő madaraknál oly rendkívül fontos, sokszor döntőhatást gyakorló tényezőkkel állhat oki összefüggésben ama — eddig ugyan még korántsem beigazolt — körülmény is: miért nem megy a kisszalonka Síríáig, illetve az afrikai partokig s miért nem költ Közép-Europában?

Hogy a kis szalonka rosszul tart ki a vizsla előtt és felveretése után messzi elszáll: az nem faji karakter. Ez kora tavasszal kivált rideg időben, minden sneffnek szokása ugy a sárszalonkáknak, mint az erdeinek; és ez bizonyos tekintetben áll a legtöbb költözködő madarra nézve is, főleg ha nem sokkal megérkezésök után találkozunk velök. Magyarázata pedig igen egyszerű. Tudjuk azt ugyanis, hogy a madár szervezetenleg aetheri lény. Testükön a levegő mintegy átszűrődik, behatol csontjaikba is, tehát a levegőben levő külhatások szükségkép sokkal nagyobb hatást kell, hogy rájuk gyakoroljanak, mint bármely más osztályhoz tartozó állatra. Így rendkívüli érzékenységüknél fogva igen természetes, hogy az időjárás nagy befolyással bír rájuk és hogy ennél fogva a hévmérséklet vál-

tozásai iránt nagy érzékenységgel viseltetnek, mit eléggé bizonyít ama körülmény, hogy a hévmérsék különbözősége földrajzi elterjedésükre, a légmérsék változásai pedig költözésükre birnak döntő hatással.

A költözőkődő madarak különösen a szokott rendes hévmérsék rendellenessége (változásai): az elűző hideg iránt nagyon érzékenyek, ami náluk rendkívüli nyugtalanságban nyilvánul s majdnem folytonos mozgásra kényszeríti őket.

Azon időben, midőn a szalonkaelőőrök érkezni kezdenek (vagyis a fölvonulás első, kezdetleges stádiumában), rendszerint még nagyon szeszélyes és változékony szeles, hideg időjárás szokott lenni, ami a szalonkákat nagy érzékenységüknél fogva erősen nyugtalanítja, izgatja s mozgékonyosságra készíti. Ha azonban az első szalonkák megérkezése idején szelid, szélcsöndes és verőfényes időjárás áll be, akkor megfordított viselkedést tapasztalunk. Ilyenkor a kissneffek is jól kitartanak a vizsla előtt; de mivel testük térfogata kisebb, ennél fogva könnyebb is; gyorsabb mozgásra képesek. Ezen körülményben rejlik az állítólagos repülésbeni különbség magyarázata is. Ami a röpközbeni jobbra-balra való kicsapást, vagyis a sár-szalonkaszerű cikázást illeti, az többé-kevésbé közös tulajdonságot képez a sneffeknél.

Hogy miért oly szálékonyak tavaszi huzáskor a szalonkák — kivált az erdei szalonka kis formái — annak magyarázatát illetőleg még latba esik az a körülmény is, hogy az éppen megérkezett sneffek (vagy költözőkődő madarak) egy helyre megszállva, a körülöttük fekvő vidékről tüzetesen tájékozódva nem levén, óvatosságból felriasztás alkalmával idejekorán felkelnek, hogy alkalmas rejtekhelyet keressenek. Ez a helyzettel való tájékozatlanság okozza leginkább — a fentebb említett körülményekkel kapcsolatban — hogy a szárnyasok vonulásuk közben gyakran igen vadak.

II.

Az erdei szalonka elterjedése és vándorlása.

Az erdei szalonka tulajdonképpen európai madár, de Ázsia északi részében is előfordul egész Indiáig (Brehm szerint), sőt Kalkuta és Madrasig levonul. És — ugyancsak Brehm szerint — a földgömb 45. és 67. szélességi fokai között költ, bár báró Thungen tagadásba vette, hogy Spanyol és Görögországban szalonkaköltések fordulnának elő; azonban gróf Mühle megfigyelési adatai azt kétségtelenül beigazolták. Újabb kutatások nyomán az is igazolva lett, hogy a szalonka nagyfajta típusa, a Kaukázusban állandó; a téli évszakban legfeljebb az északra fekvő hegyoldalakat cseréli fel ugyanazon hegylánc déli lejtőivel. A kanári szigeteken és az Azorokon ugyanígy van, mert azokon gyakran találtak február hóban fészkelődő szalonkákat. Az ottani erdőségekben tehát a hosszucsőrűekre nézve olyanok a viszonyok, hogy a szalonkák nincsenek kényszerítve tartózkodási helyük megváltoztatására, illetőleg a költözködésre.

A nálunk ősszel átvonuló szalonkák déli vidékeken, de legnagyobbbrészt Afrikában telnek át; idegenben való költésekről azonban szó sincs, amint hogy semmiféle költözködő madár telelő helyén családi otthont nem alapít magának.

Europa déli vidékein, Kis-Ázsiában, a Földközi tenger egyes szigetein, sőt Angol, Ir és Skótországbán is sok szalonka telel. Német, Osztrák és Magyarország sehogysem téli állomása ugyan az erdei szalonkának, mindamellett egyes, valamiként ittceppent példányokkal gyakran találkozhatunk kiválóan a védett meleg források közelében; az ily szegény téli nyomorgók közül azonban, alkalmasint csak kevés éri meg a tavaszi napsugár melen-

gető ragyogását, mert a hideg és élelemhiány miatt kevés kivétellel elpusztulnak, a gyenge lefolyású tél azonban kedvezőbb existenciát nyújt nekik.

Az újabb érdekesebb megfigyelések közé tartozik még a szalonkáról az is, hogy grf. Thungen minden tagadása daczára Görögországban és a Levante számos szigetén gyakori fészkelő, de csak a bagolyfejű (nagy) típusa. Eszerint tehát Brehm éppen nem számította el magát a sneff fészkelési határövének kiczirkalmazásánál. — Az erdei szalonka kisebb típusának vagy különbözetének, délibb vidékeken való költésekről azonban mitsem tudunk. Ez mindenütt csak szálláscsinálója a bagolyfejű sneffnek — úgy mondják. Sokkal előbb indul el téli állomásáról (de igazi hazájából is), gyorsan vonul Közép-Európán át, rövid állomásokat tart — siet, viszi az ösztöne sebesen és aszerint a mint felvonuló utját választja s vagy a Hebridákon, vagy a Sheetland szigeteken, vagy pedig Norvégiában, a Lapföldön és Finnlandban telepszik meg egy időre. Szóval oly zónák alá siet, hol a bundának kiváló értéket tulajdonítanak.

Régebben az a vélelem volt elterjedve a kisszalonkáról, hogy midőn azok őszi költözködésük alkalmával a déli vidékek felé vonulnak, Afrika északi partjain és Kis-Ázsián túl nem terjeszkednek; újabban azonban nyilvánvaló lett, hogy sokkal mélyebben hatolnak be a forró égöv területébe, mintsem azt azelőtt feltételezték. Ugyanis az utazók jelentései szerint az erdei szalonkának mindkét típusa, de különösen a kéklábuak (kicsinyek) ott mindenütt található, ahol az eryka és babér terem. Sőt azokon a sivány magaslatokon, melyek a Nilus és Vörös tenger között a vízválasztót képezik, tehát a Samhara bozótosaiban és a Szaharai sivatag oázisaiban is rájuk lehet bukkanni; az Eufrát és Tigris folyamok erdős láncaiban meg éppen séggel nem tartoznak az európai madárritkaságok közé.

Azok a helyek, melyeket Europa keleti részeiben a szalonka téli megszálló helyül szokott használni, Albánia partvidékein kezdődnek és innét kiterjednek egész Görögországra és a görög tenger számos szigetére, melyekről aztán északnyugati irányban szoktak hazájukba visszaköltözködni. E mozgalmat megelőzőleg azonban gyülekezések történnek, sőt némi huzások is állnak be (január hóban!) Kis-Ázsia északi partján a fekete tenger vészteljes rónája mellett, melyet mikor elérkezik az utraszóllító sugalom: ezernyi vész és veszély között keresztül szárnyalnak, részint pedig ahol arra alkalom kínálkozik, a partmentében követnek és így vonulnak Oroszország síkjaira —

nyaralásra, felhurezolkodva az Ural hegységre egyrészt (ahol állítólag sok szalonka költ) és a Kaukázus erdőborította hegyeibe — a tévetegek, mert az idevalók nem kényszerülvék téli helyváltoztatásra, minthogy — mint már említém — életfeltételüknek itt a téli viszonyok is jól megfelelnek s mint a teelésre alkalmas helyet nem is sok szalonka hagyja el.

Anglia, Írország és Skócia kedvencz teelők helye a szalonkának és különösen enyhe teleken a kedvező területeken oly számmal teelnek ez országokban, hogy mennyiségük aránylag szinte meglepőnek mondható; pedig az ottani szalonkás helyek meglehetősen magas északon fekszenek. E feltűnő körülmény nem csupán a Golf-áram által okozott melegben leli magyarázatát, hanem inkább abban, hogy a talajviszonyok ez országokban, különösen Skóciában, a szalonkákra nézve rendkívül kedvezők, gilisztadusak s a leszurás ténykedésére felette alkalmasak. — Angliában az említett előfordulási viszonyoknál fogva tehát, csakis ősszel és télen szokták a szalonkát vadászni, ellenben a tavaszi vadászatokat csak egyesek gyakorolják, sőt a legtöbb vadász nem is tud tavaszi szalonkavadászásról.

Nagy-Britániában, különösen Írország nyugati és délnyugati részeiben, történnék nagyarányu szalonkatelepedések a mondott időben. Mint a Britt tudósítások említik, különösen Sligo és Mayo grófságok nevezetesen kitűnő szalonkázó helyeikről. Egy tudósításban olvastam, hogy Mayo-ban hat vadász egy napon könnyen hozhat 20—60 szalonkát aggatékra, de megtörtént már az is, hogy egy nap alatt 80 szalonka lövetett lord Sligo erdeiben. Liszadel mellett, a Sligo grófságban, egy alkalommal nyolcz vadász, három napig tartott vadászaton 300 szalonkát fűzött aggatóra, s ugyanazon vadászterületen egy más alkalommal hét vadász által 338 szalonka lövetett! — Lord Elchó-ról mondják, hogy 1863/64. év telén Kerry grófságban (Muckrosztban és Kitterneyben) öt nap alatt, átlag ötödmagával vadászva, 840 szalonkát ejtettek el; az egész téli lelövés eredményét pedig 1250 szalonka képezte.

Még Muckroszt mondják (Írországban) kitűnő szalonkázó helynek a tömeges szalonkatelepedések folytán, melyek állítólag évről-évre csökkenetlen gazdagságuk. Mr. Amphlett, 1883-ban, néhány barátja társaságában, 1150 szalonkát lőtt itt a téli szezón alatt. Lord Ardilaun birtoka a Golway grófságban Asford mellett, szintén dus szalonkatelepedő hely. Itt egy alkalommal január hóban öt vadász egy nap alatt 106, egy hét lefolyása alatt pedig 350 szalonkát lőtt. 1880 év január havában ugyancsak

említett területen hat vadász négy napi vadászat után 365 szalonkával számolhatott be.

Általában egy jó írországi szalonkázó terület évi lelövésének átlagát 3 egész 400 darabra teszik; de rendkívül kedvező években e szám majdnem megegyszer olyan magas lesz.

Itt megjegyzem, hogy Anglia, Skócia és Írország legszalonkadusabb területei mind a tengerpart vidékén fekszenek.

Ázsiában tél idején a szalonka egész az egyenlítőig le szokott vonulni; tehát ebben a földrészben sokkal délibb tájakat keres föl, mint Afrikában. Elő és Hátsó-Indiában már sokszor lőttek erdei szalonkát. Innen a nagy folyamok mentén vonul tovább Himalaya óriási hegyei felé, ezeken átkel és felhuzódik egészen Szibéria megmérhetetlen síkságaira, ahol — utazók állítása szerint — megfelelő alkalmas helyeken oly nagy számban fordul elő, amint talán sehol máshol a világbán.

Chinának keleti partvidékein a hosszucsőrű tavaszkor és őszkor csak úgy huz mint nálunk. A Japán szigeteken, különösen pedig Tokio közelében téli vendég. Érdekes, hogy China északi részének némely vidékén az erdei szalonka egészen közönséges madár számba megy. Indiába már október közepén érkezik téli településre; de az aránylag korai érkezést korai elvonulás is követi, amennyiben januárban már elvonulnak innen a szalonkák. Kétségtől a China északi vidékén uralkodó mérsékelt éghajlatban találja magyarázatát az a körülmény, hogy ott a hosszucsőrűek ugyanazon időben teszik meg vándorutjukat mint Európában.

Amerikából eddig még nem ismerünk megfigyelési adatokat a szalonka előfordulására nézve, mindössze is csak néhány eltévedt példányról lehet szó esetleg, melyeket valószínűleg a tartós keleti szelek térítették ki utjokból. Az irodalmi adatok szerint Amerika földjén New-Yersy, New-Foundland és Virginiában lőttek egyes szalonkákat.

Az erdei szalonka költözködésének négy kiindulási főpontja van. Ha most szem előtt tartjuk ama vidékek földrajzi fekvését, amelyek a hosszucsőrűek téli tartózkodási helyét képezik egyrésztől és továbbá ha tekintetbe vesszük a sneffek ama rendes költözködési szokását, hogy utjokat amig csak lehet mindig a szárazföld fölött folytatják és a tenger fölött csak végső kényszerből huzódnak át s mindig a legkeskenyebb tengerszoroson — másrésztől, s végül ha aztán figyelemmel megtekintjük Europa geografikai alakzatait a térképen: akkor könnyen megtalálhatjuk azokat az említett fő utvonalakat, amelyeken az erdei szalonka költözködni szokott. A nagy félszigetek, mint

Spanyolország, Olaszország, Balkán és még Kis-Ázsia is, azok a szárazföldi hidak, melyeken át a költözőkődő szalonkák huzódása történik. Természetesen a vízi utak mindig kedvelt vonulási vonalakat képeznek. A folyók, folyamok völgyületei a nagy félszigeteken át is követve lesznek tehát a vonuló szalonkák által, ha azok hazájuk felé vezetnek.

Említett négy főútvonalnak kiindulási pontjai földtani és éghajlati szempontból egymástól igen eltérők, miért is a vándorut kiindulási pontjain a madárhurczolkodás kezdete a különféle helyi viszonyoktól függ s mivel ez így van, ennél fogva bizonyos, hogy a hosszucsőrűek költözőkődése nem minden ponton kezdődik egyszerre. Beigazolja ezt az a tapasztalat is, hogy például Skóciában néha sokkal előbb érkeznek meg a szalonkák, mint hozzánk. Még jobban beigazolható ez Oroszországban, hol a szalonkák nagyobb tömege tulajdonképpen csak két huzódási vonalat tart be és pedig a Fekete tenger nyugati és keleti partja mentét, ekként kerülve el a jól ismert veszélyeket, melyek a Fekete-tengeren való áthuzódásuk alkalmával őket érhetné.

E vonulási rendben rejlik annak magyarázata, hogy Oroszország déli részében a Dniester folyam menti lapályokon a tavaszi költözőkődés idejében legtöbb szalonkát lehet találni, míg a Dnieper és Don folyamok mentén a szalonkahuzást alig ismerik. Ellenben az orosz ornithologusok értesítése szerint, a Volga és mellékfolyóinak partvidékeit nagy számmal keresik fel a szalonkák.

Természetes, hogy az említett főutak csak azokat a főbb utirányokat jelölik meg, a melyeken a hosszucsőrűek tömege érkezni szokott. Számuk, valamint megjelenésük ideje különben teljesen a lokális viszonyoktól függ, mert hiszen költözőkődésüket is a helyi viszonyok idézik elő, amelyek ép úgy változhatnak, mint akár az időjárás és a szél iránya; hiszen tudvalevőleg már a levegő nedvességtartalma is befolyással lehet a szalonkák költözőkődésére. Befolyást gyakorolnak továbbá az egyes helyek földrajzi fekvése, folyam- és folyóvíz-menti völgyek és a hegyek közelsége stb. Az is tudvalevő dolog, hogy a szalonka főrészen a táplálkozás szempontjából s nem a vidék éghajlati viszonyai miatt oly válogatós a felkeresendő hely megválasztásában és eszerint irányítja utjait. Épp azért, huzódási irányát gyakran kiszámíthatlan módon megváltoztatja és sokszor megállapodás nélkül átvonul oly helyeken, ahol különben évről-évre állomásokot szokott tartani; ennek oka pedig nem más, minthogy a kérdéses vidék abban az évben nélkülözi a szalonka létexistenciájára nézve szükséges feltételeket: a puha, nedves talajt,

mely a szurkálást lehetővé tenné — s a gilisztadus tartalmat s talán még egyebeket is. De főleg a tartalmas gilisztás-területek fontosak, mert a légtüneti változásokkal kapcsolatban főrészt a megélhetési gond az, amely a hosszucsőrű nemzetséget — és minden költözőkódó madarat — a téli állomáshelyekre való költözőkódásra utalja, s talán van a madárban bizonyos ösztön is, amely rákényszeríti az oly vidékekre való vándorlásra, melyek olyan táplálékot nyújthatnak, aminőt azon időben hazája nem adhat — és tény az, hogy csupán azokat a helyeket keresik fel és biztosan csak oly területeken találhatók a szalonkák, a hol megvan a teljes biztosítéka megélhetésüknek.

Az európai költözőkódó madarak általában véve tavaszkor délnyugatról északkelet felé veszik huzódási irányukat, az észak-amerikai és az ázsiai madarak pedig világrészüknek megfelelő tájai felé vonulnak. De a világ déli földgömbjén is van rendes madárvándorlás. Észak-Amerikából a vándormadarak a tél küszöbén délről északnak huzódnak; tehát szintén nyári és téli lakhelyyel bírnak. Természetesen igazi hazájuk a déli vidékek. Hasonlóképen Ausztráliában is déli tájakról északnak vándorolnak a madarak. Már ebből is látszik, hogy a madarakat egy ellenállhatlan ösztön viszi olyan vidékekre, amelyekén megtalálhatják azt a táplálékot, mely rendes hazájukban a téli évszak idején hiányzik. Így van az erdei szalonkával is. Különben annak bebizonyítására, hogy főrészt a megélhetési gond az, amely madarunkat a nagy mozgalomra készíti, még felhozhatni azt a feltűnő jelenséget, hogy Franciaország déli vidékein sohasem telet át erdei szalonka; pedig ott elég meleg az éghajlat; míg a meglehetősen északon fekvő Skóciában egész télen át állomásozik.

Az őszi vonulási mozgalom állandóan az északon uralkodó időjárással, vagyis a klimatikus viszonyok előbb vagy később történő határozott és gyökeres megváltozásával, úgy a szintén határozottá vált széliránynyal áll szoros összefüggésben. Így a vadászok által u. n. rossz szelek (nem kívánatos ellentétes szelek) hátráltathatják az elindulást és megfordítva. A tavaszi felvonulást is természetesen az idő s ezzel összefüggő tényezők befolyásolják. De minderről alább lesz szó.

Eltelktve hazánktól, gróf Mühle megfigyelései szerint Görögországba egyes szalonkapéldányok már szeptember közepén megérkeznek s rendszerint a magas hegyeket választják ideiglenes lakóhelyül, honnan később a hideg által a lapályokra szoríttatnak le. Amint a fürjek legnagyobb része a tengeren való veszedelmes átkelést megkezdte — mondja Mühle, — meg-

jelennek a Moreákon az erdei szalonkák és ugyanazon helyeken, amelyeken kevéssel ezelőtt a »vadász«(?) sikeres fürjvadászatókat tartott, t. i. a cserjékben és bokrosokban, a levezető csatorna hosszában, vagy a sziklás dombokon: a zsája és myrtus-bokrokban huzzák meg magukat. Számuk rendkívüli nagy.

Ha hideg időjárás áll be, akkor elvonulnak a bokros mezőkről s csak szűk hegyi völgyekben s a dombok lejtőin, melyek a déli oldalon fekszenek, vagy pedig cserjés folyó-partokon található. Mellékesen megjegyezve, akkor kezdődik itt a tulajdonképeni öldöklés: »Kivált az angolok, kik nem a zsákmányért, hanem talán csak azon okból vadászszák oly szenvedélylyel a szalonkát, hogy lőjegyzetükben minél nagyobb számokat írassanak be: e szép szárnyas vadfaj között iszonyu pusztítást visznek végbe. Épp így gazdálkodnak az olaszok is, kiknek pusztításairól, az évente kezeim közé kerülő trieszti déli-gyümölcskereskedések árjegyzékei nyujtanak fogalmat. Náluk ugyanis állandóan »friss« szalonkák vannak aránylag igen olcsó árban hirdetve. Épp ezért nem volna érdektelen megtudni, vajjon hány ezer meg ezer szalonka kerül ily alkalommal forgalomba.*

Az erdei szalonkának a lapályokon való megjelenése *Lindermayer* szerint is, egészen az időjárástól függ. Állítása szerint Délnyugati széllel sem a sikokon, sem pedig az előhegyeken nem található szalonka, de alig, hogy feltámad az északi szél az albániai hegyek felől, már is mesés tömegét hozza magával a szalonkáknak. Februártól kezdve megkezdik felvonulásukat. Körülbelül hasonló áll más dél-európai vagy északnyugati-ázsiai tartományokra, tehát Oláhországra, a Bolgár-földre, Törökországra, Kis-Ázsiára, Déli-Olaszországra és Spanyolországra, de valószínűleg Marokkóra, vagy egyáltalában az összes Atlasz tartományokra nézve is.

Az erdei szalonka őszi költözködési mozgalma, illetve hazánkon való átvonulásának kezdete bizonytalan, nincs egy szigoruan betartott, tehát teljes pozitivitással megállapítható rendhez kötve, mert ugyanis az az induló helyeken való mozgató körülményektől függ, t. i. az időjárástól s a viszonyos mellékkörülményektől, avagy talán csakis a táplálékhiány iránt érzett aggodalmukból kifolyólag a szalonkáknak; ennélfogva az adott körülményekhez képest, a szalonkavonulás korábban vagy később történik. A mozgalom kezdete azonban tapasztalás szerint kb. szeptember utolsó hetében, illetve utolsó napjaiban szokott történni s többnyire egyenként való hulladozások képezik meg-

* Czink E: „Die Waldschnepfе u. ihre Jagd.“

nyitóját, mely kezdetleges mozgalom rendszerint október első negyedébe benyulik.

Az, hogy a Kárpátok kivételével hazai alacsonyabb hegységeink és síksági erdeinkben szeptemberben aranyért sem lehet szalonkát találni, holott az augusztusi cserkészetek alkalmával helyenként a cserkészutak mellől egyre-másra keledeznek (régente például a Rezi vágásokban Zala megyében, néha egész sokaságát lehetett az ott költő szalonkáknak rebbenteni), azt bizonyítja, hogy a nálunk kelt ivadékok szüleikkel vagy tovább állnak északibb tájak felé, vagy pedig a magas hegyek (Kárpátok) hűvöseire vonulnak fel.

Egyébiránt túl a Dunán az őszi szalonkaköltözködés, rendszeren október első hetében veszi kezdetét. Eleinte ugyan csak nagyon szórványosan s oly helyeken találni őket, a hol a szalonka különben előszeretettel tartózkodni nem szokott; föltehető tehát, hogy ezek a szalonkák messze utról érkező fáradt vándorok, melyek éppen ez okból a hely különös megválogatása nélkül szállnak le s aránylag csekély kiterjedésű földterületen 8—10 egyedből álló példányszámban napokig oszlási körökben maradnak. — Az első jelentkezők többnyire meglehetősen sovány gerinczek, míg a később érkezők sokkal jobb husban vannak; mely körülmény amellet bizonyít, hogy az előbbieket távolabbról s talán mostohább éghajlat alól jöttek. — Ha a rendes költözködési mozgalom beáll, az érkezők kis csapatai néhány napi pihenés után nagyobb területen szerteszóródnak; Október második fele azonban rohamos távozásra készíti a főlváltva állomásozókat s akkor veszi kezdetét az igazi »nagy ut« tulajdonképpeni mozgalma. Ma még van szalonka, sőt egyes helyeken aránylag számosat rebbenthetünk; de holnap már ugyane helyeken irmagnak sem találunk egyet is. Azután a nagy trallárum után november végéig és néha még december elején is csak egyesekre bukkanhatunk, sőt némely megkésettek számosabb tagból álló huzásait is tapasztalhatjuk olykor szórványos időközökben, kivált hosszú ősök alkalmával. Néha azt hihetnők, vége a szalonkaidénynek, s csak azután kezdődik az igazi aratás! Végre a hideg fuvalom és fagy az utolsó őszi vendéget is végleg elűzi tájainkról.

Ezen általánosságokból csak az alföld rónasági erdei, a Tisza és dunamenti nyárfások s füzesek és Oláhország veendő ki. Az előbbi területeken az erdei szalonka rendszeren november derekáig tartózkodik, Oláhországban talán még tovább, mert innen a Balkán déli lejtőire és onnan a görög szigetekre hamar eljut.

Az erdélyi részekre vonatkozólag Csató János barátom, hozzám intézett levelében azt írja, hogy »őszszel, amint a magasabb hegyeken kezd kihűlni a levegő, megkezdődik a szalonkák visszafelé vonulása, vagyis »mennek«. Szeptember utolsó napjaiban már található egyeseket az alább fekvő nyires erdőkben vagy vízmelletti égeres berkekben. Amikor aztán az alantabbi vidéken a gyengébb derek bekövetkeznek, akkor találtak legnagyobb számmal az alanti nyiresekben s égerfa berkekben, de felkeresik a sűrű cserjéseket is, itt azonban a legnagyobb sűrűségeket foglalván el, nehéz rájuk vadászni, míg ott, a hol ritkás nyiresek és hűvös berkek vannak, minden jó évben kiváló eredménnyel vadászhatni rájuk. A székelyföldön az u. n. rétyi-nyir, »Nagy-Szeben körül fekvő havasalji községek nyiresei s a Sztrigy mentének és Hátszeg vidékének szép égeres berkei kiválólag ama helyek, melyeket őszszel a hosszucsőrűek nagyobb számban szoktak felkeresni; a görgényi erdőszélek is hiresek szalonka-gazdaságuk miatt. — Az őszi vonulás megszakításokkal csaknem egy pár hónapig is eltart, olyformán, hogy időközönként újabb meg újabb átvonulókra lehet bukanni, ha időközben fagy nem áll be.« (Épp így van a dunántúli részekben is. Szerző.) »Részemről« — mondja még Csató — »a legkésőbbi szalonkát deczember hó első napjaiban rebbenttem fel, hanem ilyen késő időben már csak egyeseket s ezeket is kivételesen találni.«

A teelésekre vonatkozólag utólag megjegyzem, hogy Németország és Ausztria épp úgy nem képez teelési helyet, mint ahogy Magyarország sem; hogy mégis egyes szalonkák telente is előkerülnek kivált a januári hajtóvadászatok alkalmával, az csupán a véletlenségnek róható fel, mert az ilyenek semmi esetre sem tudatos teelési szándékkal, hanem valamely kényszerítő körülmény befolyása következtében cseppentek itt valamikép.

A hosszucsőrűeket azokról a helyekről, ahol áttelelni szoktak, az eddigi tapasztalatok szerint a szelek indítják utnak. Nagy befolyást gyakorol a szél magára az utirányra nézve is, úgy, hogy azt meg is változtathatja, sőt a költözködési mozgalom élénkítésére vagy elszibbasztására is befolyást gyakorol, azaz kedvező szél utra serkenti vagy csábítja a szalonkát, avagy a feléledt költözködési kedvre lelohasztólag hat, meg is szünteti, ha kedvezőtlenre fordul. Mert az állatok közt a madarak s ezek között főleg a szalonkák azok, melyek különösen finom érzékkel bírnak az idő változásai iránt s azt idejekorán megérik; épp ezért már napokkal előbb megkezdik utjokat s innét van az, hogy a szalonkák minden felállított szabály és megfigye-

lés ellenére néha oly időben és helyen jelennek meg egész váratlanul, amikor és hol nem is sejtették volna őket. — A szelek, illetőleg kisebb fuvalmak, legyenek azok déliek vagy északiak: nem akasztják meg a szalonkák költözködését, de rögtön megszünteti azt az erős vihar és rákényszeríti a szalonkákat, hogy olyan helyeken is leszálljanak, amelyek megélhetési feltételeiknek semmiképp sem kedveznek. Ha ilyen vihar a tengeren való átkeléskor lepi meg a költözködő csapatokat, akkor töméntelen számban szoktak elpusztulni. Általában a szelek — mint már említém — sokkal inkább befolyásolják a költözködést, mintsem gondolnók. A már folyamatban levő vonulás minősége mindig az uralkodó széljárástól függ. Az északkeleti szél továbbvonulásra ösztönzi a szalonkákat és az okozza azt is, hogy egyszerre csak egy napon egyetlen szalonkát sem találunk ott, ahol az előző napon bőven voltak. Ha élesebb északkeleti szél támad, akkor a szalonkákat csak rövid ideig lehet látni, alig hallatják szavukat s gyorsan elvonulnak. Ez nyilvánvaló jele az újra feléledt költözködési kedvnek.

A főntebbiekből kitűnik, hogy a vonulás nem pillanatnyi időjárástól függ, mint sok vadász véleményezi, hanem csakis a gyökeres időváltozástól, mit a szalonkák ösztönszerű előérzetükkel már keletkezöben megéreznek. És ez a költözködő madarakra nézve általában véve is áll. Innen van az a valóban csodálatos összhang, mely a költözők megjelenései tekintetében uralkodik; egy időben jelennek meg azokon a helyeken, melyek klimatológiai viszonyai egymással megegyeznek.

Elteltekintve egyes igen korán jelentkező (talán itt telett?) példányoktól, a vonulás nyitánya átlag véve márczius derekára tehető; ha azonban ekkor havas, fagyos hideg idő jár, a kezdet későbbre esik. Ha kemény tél után korán következik be lágú idő s a lég folyton enyhe marad: a tavaszi huzás, illetve vonulás legrendesebben szokott megtörténni; viszont ha a költözködést befolyásoló időjárás sokái-g kedvezőtlen: a költözködés meg nem indulhat. Az is bizonyos, hogy az időjárás gyökeres változásával, a hőmérsék hirtelen emelkedésével és a szél fordultával rövid, de tömeges vonulás szokott lenni. Hogy miért tart ilyenkor a vonulás csak rövid ideig? Arra legtalálóbban az öreg Brehm szavaival felelhetek: »Feltűnő, mily biztosan vezérli a madarakat természeti ösztönük tavaszi vándorlaskor, megérkezésüket illetőleg . . . Ha idő előtt érkeznének meg: éhen halnának; ha pedig későbben, akkor nem volna idejük a költéshez, fiaik felneveléséhez s megvedlésükhöz.« Mikor megmozdul a szalonkában a titkos sugallat, afrikai vagy egyéb délszaki teledő szállásá-

ról, hol az ottani telet alkotó deczemberi és januári esőzésektől februárban még puha a föld, de a hó végén már keményedni kezd: megindul oly északi fekvésű vidékekre, hol langyos tavaszt és nedves földet talál. A langy idő nemi ösztönének felel meg, a puha föld pedig arra szükséges, hogy abban kedvenc táplálékát, a földi gilisztát, könnyen kereshesse és találhassa.

Amint a délvidékeken érezni kezdi, hogy ott a szárazság már-már beáll, míg viszont párási ideje itt van: ezt kedvezőbb viszonyok közt végezni utra kel felénk. Ha akkor aztán a déli és délnyugati szelekkel langy esős napok várnak rájuk, a vonulás megkezdődik, s a hosszucsőrűek pár nap alatt és tömegesen érkeznek hozzánk; ha ellenben hideg északi és északkeleti szél-áramok (márczius havában sokszor uralkodó passát-szelek) s derült napokkal hűvös éjjelek járnak, a szalonkák telelő helyükről meg sem mozdulnak, vagy legalább is a nagy tömeg délibb tájakon maradoz el s csak egyes példányok jönnek előre, hihetőség azok, melyeknek hazájuk Europa legészakibb része lévén, leghosszabb ut áll előttük s ezek a kéklábu kis példányok, míg amazok a bagolyfejűek. Ez fejt meg, miért esnek a legjobb szalonkavadászatok Slavoniában; ott t. i. a különböző égalji befolyás miatt gyakran már nyíló félben van a tavasz, midőn a Dráván tul még zord az időjárás; a szalonkák nagyobb része tehát az ottani kedvező fekvésű és talaju erdőségekben hosszabb állomást tartván, eredményesebb vadászatot nyújt, mint nálunk, hova csak sporadice érkeznek.

Az a való tény, hogy a szalonkát a déli és a délnyugati szél hozza, az északi, vagy északkeleti szél pedig vándorlásában megakasztja, némileg igazolja azt a nézetet, hogy a szalonkák szélmentében szoktak vándorolni; de Olaszországban, sőt hazánk déli vidékeiről is rendszerint akkor szokott érkezni az első hosszucsőrű megjelenéséről szóló hír, amikor északi szelek uralkodnak. Az adriai tenger szigetein ugyanezt a tapasztalatot tették. Tehát e téren sem lehet biztos szabályt felállítani eme misztikus madár vándorlásáról.

Bár a csendes havazás semmikép sem zavarja a hosszucsőrűeket reggeli és esti dürgési huzásukban, de ha a havazás sokáig tart és vastag hóréteg fekszi meg a talajt, akkor az érzékeny madarak elhagyják a kellemetlen tájat; de hosszabb reterálásról szó sincs, mert bármilyen rosszra fordul is az időjárás, az távolabbi visszafelé vándorlásra nem szorítja az erdei szalonkát, sőt a legtöbbször csak a völgyületeket keresik fel vagy az alkalmatlan tájék véghatárán keresnek enyhébb, alkalmasabb leszálló helyet az idő jobbrafordultáig; határozott formában

azonban nem vándorolnak visszafelé, hanem a fölvonulás persze megszakad. A vastag hólepel általában mindig megakasztja a vonulás folyamatát. Ha sok a hó az Alpeseken és magasabb hegyeken, akkor a szalonkák az ilyen vidékeket lehetőleg elkerülik és ilyenkor gyakran sokkal előbb jelennek meg Észak-Németországban, mint Csehország és Morvaországban, mert a németországi szalonkák Spanyolországon és Franciaországon át vették utjokat, az utóbbiak pedig, hogy elkerüljék a hólepte hegységeket, nagyobb kerülőutat voltak kénytelenek tenni.

Hogy mi az oka annak, hogy az Alpeseekben s a magas Kárpátokban majdnem egy hónappal később huz és dűrög a szalonka minden, a vonulásra kedvező körülmények daczára is, mint a hegláncz tövében levő előhegységekben, azt biztosan nem lehet megállapítani. Vajjon ezek a szalonkák elkésett vándorok volnának, amelyek talán csak amiatt keresik fel a hűvösebb magaslatokat, mert a síkságon már meleg van s hogy onnan aztán tovább vándoroljanak az északi tájak felé? Vagy talán olyan példányok ezek, melyek ugyan együtt érkeztek a többi szalonkákkal, de itt a korábbi párosulás folytán a fajszaporítás törvényének hódolni kényszerülván költés végett keresik fel a magaslatokat, mint olyanokat, melyek eredeti költési zónájuk éghajlattani viszonyainak körülbelül megfelelnek; míg azok a szalonkák, melyek Europa délibb tájainak mérsékeltbb éghajlata alatt születtek, az előhegyek és síkok erdeiben is »megrakják« fészüket? Valószínűleg ez lesz a némileg titokzatosnak látszó dolognak az egyik magyarázata. Egyébiránt erről még tüzetesebben fogok szólani.

A főntebb elmondottakat összevetve, tisztán áll, hogy a tavaszi szalonka-idején sikere nálunk kizárólag az időjárástól függ; ha hideg, havas, szeles, általában ha a huzásra nem kedvező a márczius: kevés szalonka jön egyszerre, az is röviden és rosszul huz, a nagy tömeg pedig kilesve egy kedvezőbb éjet, úgy elmegy fölöttünk, hogy hírét se vesszük; ha ellenben csendes, langyos napok, általában a huzásra kedvező idők járnak, a hosszucsőrű is rendes állomásokat tart, mert rossz idő által itt vagy ott vissza nem tartva, fölvonulási utja nem válik sietőssé, minek következtében csendesen, magasan és hosszabb ideig huz.

Mint már rámutattam, a szép idők, csöndes esőzésekkel felváltva, legalkalmasabb tényezők a sneffeket vándor-utjokban megállítani, s bizonyos, hogy oly helyeken telepszének le hosszabb állomásozás végett, hol a fentjelzett időjárás a nekik kedvez-fekvésű erdőségekkel párosul. Ha aztán említett körülmények jól »összevágának«, megtermik az annyira óhajtott »jó

szalonkaidényt«. Ellenben megszokott történni, hogy minden jó kilátásaink daczára is, sem a huzás kezdetén, sem pedig a föl-vonulási idény alatt, egyáltalában még magja sincs a szalonkák-nak, mintha csak kiveszett volna egytől egyig valamennyi. Ennek okát, magyarázatát pedig nem másban, mint ismét az időjárás-ban kell keresnünk, mely a sneffek vonulási útját más irányba térítette s így hazánkat elkerülték, vagyis vadászkitételrel élve: más irányt vettek. E körülményekről ugyan már futólag tettem említést főntebb, de kiegészítés végett még álljanak itt a követ-kezők. Ugyanis Déli-Olaszországból észak felé vonulni akaró szalonka-csapatok a dalmát és bosnyák, horvát és isztriai magas hegyekben uralkodó hó zivatarok és ezzel párosultan az alkalmatlan szél miatt képtelenek lévén átjönni, visszafordulnak, s a dalmát partok mentében lemennek Görögország és Kis-Ázsia felé, hol a partok mentén, az enyhébb éghajlat alatt, kedvencz eledelüket mindenütt feltalálva, a Fekete és Kaspi tengerek, s onnan a Dnieper, Dniester és Volga mentén huzódnak tovább észak felé.

Ez az oka annak, hogy nem is nagyon ritkán irmagja sincs a szalonkának nálunk.

A szalonka vonulásáról Csató János (már említett levelé-ben) az erdélyi részekre vonatkozólag a következőket írja: »Az erdélyrészi vadászok — már t. i. akik az alantabb fekvő vidé-keken s nem havasokban laknak — rendszeren József napja körül szokták az első szalonkák megérkezését várni s az mint szabály forog közszájon; azonban a régiek a szabályokhoz még tudományos dologban is nagyon ragaszkodtak s nem igen törődtek a kivételekkel, illetőleg eltérésekkel, melyek talán még gyak-rabban szoktak előfordulni, mint a szabályos állapotok, amint az 1886. évi tavaszi időjárás is tanusította, elboritván hóval május 6.-án a már kizöldült erdőket és mezőket.« »A hosszucsőrüek is — folytatja tovább Csató — tekintetbe szokták venni az idő-járás eltéréseit s ahhoz alkalmazkodnak jövetelükben is, mely 16 napi különbségeket is felmutat. Ennekelőtte ugyanis 5—6 évvel, már márczius 6-án lövetett egy darab Nagy-Enyeden; az idén (1886-ban) pedig az elsőt márczius 24-én észlelték. De az áll, hogy az első meleg eső után megérkeznek. Az idén egy pár meleg eső után künn járván, egyet se láttunk s már azon hiszem-ben voltunk, hogy utjokat másfelé véve, hozzánk csak kevesen fognak érkezni, mégis néhány nappal később tömegesen jelentek meg s meglehetősen jó huzásunk volt. A tavaszi meleg légáramok nagy földterületekre terjednek ki s körülbelül egy ilyen kedvező s messze elhuzódó légáramlat hozza a hosszucsőrüeket, nem

pedig a lokális meleg esők. Az erdélyi részekben, a dombos-hegyes vidékeket értve, a szalonkák márczius 20-tól április 10-ig szoktak legjobban huzni, de természetesen ezen állítás se szabály, mivel ha korábban melegszik fel az idő, korábban van a jobb huzás is és hamarább huzódnak odább. Hosszabb ideig tart a huzás idenye különösen akkor, ha a magasabb hegyeken havaz, alantabb pedig lágy idő van, mivel ilyenkor huzamosabb ideig időznek alatt. Az is megtörténik, hogy már csaknem mind eltávoztak az aljból, azonban közbe jön a hegyeken egy havazás, s akkor egy pár éjre megint visszatérnek az aljba, a midőn különös jó huzásban lehet gyönyörködni.«

Az erdei szalonka vonulása éjjel történik, noha kivételesen (nagy ritkán) nappal is történnek érkezések, a mit két ízben személyesen volt alkalmam tapasztalni. Az éjjeli vonulás azonban szabályul vehető. A tovavonulás az állomásokról a dürgési-járlatok (vagyis a tulajdonképeni h u z á s) s ezt követőleg a táplálkozási röpködések befejezte után a késő éjszakában történik és pedig hangtalanul, legalább én sohasem hallottam, hogy a hold által megvilágított éjben tisztán kivehető, majd éjjeli távcsővel is megfigyelt szalonkák hangot adtak volna. E tovahuzódások kb. éjféltájban történnek egyesével, kettesével, hármásával vagy kisebb társaságokban, de sokat sohasem látni együtt, legalább nálunk nem. Ha valaki szép holdvilágos időben nem rösteli a derék éjszakára is kiterjeszteni az erdőben való tartózkodását s kivált ha alkalmas helyen nagy tüzet is rak, a derék-huzás idején alkalma lehet az éjszakában tovavándorló szép madarakban gyönyörködhetni, sőt aggatójára is kerithet belőlük, mert a huzódások nem igen magasán történnek. Volt rá eset a Kárpátokban, de a szent-endrei hegyekben is néhányszor, hogy az esti huzás silány eredményét 11—1 óra közt lőtt éji vándorokkal egészithettem ki.

Visszatérve a nappal észlelt szalonka-vonulásokra, nyoma van az irodalomban, hogy egyes megfigyelők az északi tenger partjain és különösen a Kaukazusban és a Pyraeneusokban nappal is láttak vonuló szalonkákat. Hanem ezek a megfigyelések nem bonthatják meg az éjjelvonulás szabályát és csakis kivételeseknek mondhatók. Bizonyára rendkívüli időjárással állhatnak oki összefüggésben a nappali vonulási mozgalmak. Például a nyílt tengeren a hajósok többször látnak nappal vonuló szalonkákat, de ilyenkor bizonyosra veszik, hogy vihar fog kitörni. Az orosz ornithologusok állítása szerint, Oroszország déli sikságain is lehet némelykor látni nappalvonuló szalonkákat, aminek

rendes következménye ugyancsak az, hogy egy-két óra múlva iszonyatos viharok sivitanak át eme megmérhetlen területeken.

Végül szólnom kell még ama rég vitatott kérdésről, hogy mi módon használja fel a szalonka a szelet költözködése közben? Ez tulajdonképen még ma is az eldöntetlen kérdések között szerepel sok mással együtt, melyek a szalonkára vonatkoznak s melyek érdekes hosszucsőrű vándorunkat oly rejtélyes, titokzatos madárnak tüntetik fel.

A szél felhasználására vonatkozólag kétféle véleménynyel találkozunk, egyik az, hogy a szalonka szél mentében s a másik, hogy szél ellenében szokott vándorolni. Részemről azt a tapasztalatot tettem, hogy mind a kétféle állításnak van alapja, mert tényleg a szalonkát éji lesek alkalmával szél ellenében és szél után is láttam huzódni, előbbi esetben azonban a »szél« inkább csak erősebb áramlat és nem a »szél«-nek nevezhető tulajdonképeni fuvalom jellegével birt. Különbben is erősebb szelekkel nem szokott a madár vándorolni s így bizonyára a szalonka sem. Az pedig, hogy vonulás közben néha magasabb, néha meg alacsonyabb légáramlatokat szokott felhasználni aszerint, a mint azt a repülésre alkalmasnak találja: az már régen beigazolt tény. Tehát tévedés volna azt hinni, hogy a szalonka mindig igen magasán huzódik, sőt ellenkezőleg igen alacsonyan is vonul, bizonyítja ezt az a számtalanszor előforduló eset, hogy az Alföld sik vidékein a távirdadrótok alatt magát agyonütött vagy szárnyatört szalonkákat találnak, még pedig oly helyeken is történik ez, ahol a fának, vagy bokornak, pláne erdőnek hire sincs; tehát nem lehet mondani, hogy az ily szalonkák telepedve lettek volna, hanem igenis, csak átvonultak; tehát egészen alacsonyon repültek a táj felett.

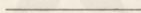
Hogy a szalonka mikép használja ki a szelet céljaira (és Nagy-Britania partvidékeire való őszi megérkezéséről) érdekes közlés foglaltatik a »British Association« egy régebbi jelentésében. A megfigyeléseket a világító-tornyok őrei tették, kiknek a szalonkák megfigyelésére külön utasításuk volt. Közlésük a következő: »Az erdei szalonka tudvalevőleg leginkább éjjel szokott vándorolni, s a lámpák s világítótoronynak neki ment s összezuzott fejjel lehullott hosszucsőrűeket, rendszerint az éjfél és hajnal közti órákban találják a tornyok körül. Ha a partvidékre egyszerre és egyidőben nagy számban érkezik meg a szalonka (nálunk ma már aligha vagy csak ritkán történhetnek ily esetek. Szerző.), ami a partvidékeken igen gyakori, ilyenkor mindig a széllel szállanak; egyes példányok azonban, a tett

észleletek és megfigyelések szerint, gyakran szél ellen is huznak. Késő őszi huzáskor aránylag kevés szalonkát szoktak jelezni Skóczia nyugati partjain az ottani világító-torony-állomások s megfordítva tavaszkor ismét Anglia és Skóczia keleti partjain kevesebb a szalonka. 1882. évben feltűnően sok szalonka érkezett Anglia keleti partjára október 12-ének éjjelén és 13-án kora hajnalban erős keleti széllel, ködös és esős időben. Október 12-én reggel kilencz világítótornyból jelentették a szalonkák megérkezését, mely világító-tornyok a Tarne szigetek és Orfordness közti partvidékeket, tehát több mint 150 angol mértföldnyi hosszú területet uralnak. Valószínű, hogy e nagy szalonka-csapat nem ugyanegy vidékről jött, hanem az átellenben fekvő európai partvidék egymástól távoleső vidékeiről verődött össze. Mi indíthatta e csapatot arra, hogy az est beköszöntésével egyszerre kezdje meg vándorutját, hogy vált aztán lehetségessé, hogy a több száz mértföldnyi ut közben, a háborgó tenger fölött, köd és eső dacára el nem széledtek s majdnem egyidőben érték el az angol partvidékeket: ezek oly rejtélyek, melyekre talán idővel, de csak hosszú időn át szakadatlanul folytatott s az egész átellenben fekvő partvidékre kiterjesztett megfigyelések után lehet majd megfelelni. Az a megfigyelés is tétetett, hogy a szalonkák nem szélszóródva vándorolnak, mint ezt a kisebb vándormadaraknak több faja teszi; úgy találták továbbá, hogy a nagyobb, világosabb tollazatu szalonkák elkülönítik magukat a kisebb termetű és sötétebb tollazatu szalonkáktól, s hogy e két különbözet egyedei különböző időben érkeznek meg. Mr. C h u b l e y, kiről mondják, hogy több szalonkát lőtt, mint a jelenkor bármely más vadásza, abban a nézetben van, hogy a délkeleti szelekkel mindig a nagy, szürke vagy világos színű szalonkák érkeznek, míg az északi szelek a kisebb, sötét- vagy rőt-tollazatu szalonkákat hozzák. Cornvallban 1887. év őszén az első szalonkák kb. október második hetében érkeztek meg déli és keleti széllel. Egy ízben azonban megtörtént, midőn az északi szelek egész október végéig egyhuzamban tartottak, hogy a hold fogytával nagy csapatokban érkeztek meg a szalonkák. Norfolkban (keleti parton) ellenben azt tapasztalták, hogy a szalonkák éjjeli vándorlására inkább a szélirány, mint a hold gyakorol befolyást és sötét éjjelek után de északi és keleti szelek mellett nagy számban akadtak rájuk a partok közelében. Yorkshire és Lincolnshire (keleti partok) környékén azt a tapasztalatot tették, hogy a nagy szalonkahuzások körülbelül október 10. vagy 12-ére esnek erős keleti szél mellett, ködös és könnyebb esőben. Spura-Point mellett egy alkalommal 60 szalonkát lőttek oly reggelen, midőn megelőző éjjel északkeleti

szél fujt és eső esett; Skegness-ben pedig ugyanazon a napon s hasonló időjárás mellett 43 szalonka került aggatóra.«

A hideg őszi illetőleg téleleji szalonka-szezonban nem ritka eset, hogy az óriási viharok, melyek az angol, ir és skót partokra kiterjednek: a szalonkahuzásra igen végzetesek. A hosszucsőrűek ugyanis nem bírván gyorsan elvonulni, tömegesen áldozatul esnek. Ily eset fordult elő 1884. év deczember havában, a midőn is a londoni vadaspiaçzot egészen elárasztották velük. A szó szoros értelemben kocsiszámra szállított e vad Londonba.

III.

Az erdei szalonka életmódja és szokásai.

Noha az erdei szalonkát tartózkodási helye után ítélve, az erdő madaraihoz sorozzuk is, mindazonáltal jelleme és szokásai vízi rokonáival azonosak. Faji szervezete a térségekre, képességei pedig a mocsárokra, legszélsőbb esetben a patakok, csermelyek partjaira utalják őt, épp azért a laikus alig hihetné el felőle, hogy a giz-gazos erdőben futkosni s mi több, repülni képes legyen, anélkül, hogy a galyak-ágak eme tömkelegében föl ne akadjon. És mégis mily kellemes csalódás éri a szemlélőt odakint az erdőben! Aki észlelte a szalonka kecsteljes tipegését a földön s czikkázó csapongásait a magas, sűrű erdő vagy ritkás cserje között, lehetetlen, hogy gyönyörrel ne emlékeznek rá vissza!

A mily kedvelt és ismeretes madár a vadászközönség előtt, épp oly elszigetelt a madárvilág egyéb képviselői között. Rideg, remete életet élő szárnyas, mely csupán saját fajabelivel társul, de csakis a szerelem korszakában. Természetes ezek után, hogy életkörülményeinek titokzatos oldalai vannak, melyek teljesen megfejtve még nem lettek. Módnélküli féltékenysége, bizalmatlansága és vad természete is igen megnehezíti életének és szokásainak pontos megfigyelését, úgy, hogy hosszabb utánjárás mellett is csak ritkán juthatni egy oly adat birtokába, mely egy vagy más tekintetben titokzatos életének megvilágosítására egy-két sugarat szolgáltatna.

Nincs állat, mely közönyösebb, magábazárkózottabb természetű volna, mint szép madarunk. Csodálatos, mindent megvetni

látszó apathiájából, melylyel naphosszat sötét rejtekében mozdatlanul gugolyva ül, csakis a fenyegető veszély tudata képes felverni s mozgékonyásra ösztönözni; máskülönben, ha nem kénytelen vele, nem igen mozdul ki helyéből, csak ül elmerengve, látszólag fásult kedélylyel. De ha a nap leszáll s végig suhan az alkonyati szellő sóhaja az erdő felett, melyre az első csillagok fénye ragyog: akkor fölkerelkedik éji kalandjait üzni. Ilyenkor mintha átváltoznék egész lényében; a nappal félénk, rejtőző, nehézkes totyogásu madár könnyedén, nesztelenül siklik el a csendes erdő bokrai vagy szállasai felett, oly gyorsan s oly ügyességgel, mint éji társa a denevér.

Nappalonta még a legceszesebb erdőkben is csak ritkán szokott ide s tova lábalni, ha teszi is, lehuzódva, félénken bujkál egy kis területen; eközben azonban erősen figyel, fülel és villog bamba szemével mindenfelé, egész lényén a bátortalanság, sőt félelem félreismerhetlen kinyomatával; s ha megindul, folytonosan a bokrok árnyékában oly helyeken tipeg, ahol nem egykönnyen látható meg s a gyülmölt világosságtól is védve van. Általában mesterien ért a lappangáshoz, úgy, hogy a haris vagy a vizicsírke sem jobban. Mestere annak, hogy lehet meglapulni, valami korhadt fatörzs mellett vagy száraz ágak és levelek közt látatlanná tenni magát. Rendes fogása ez neki különben. Így ha lapangásai közben, vagy bármikor is valami gyanusat vesz észre, avagy esetleg a madarak sirása vadász közellétéről árulkodik, első dolga a mimikri védelmét igénybe véve erdei törmelékek, gyökerek vagy falevelek közé lapulni. Üldöztetése esetében aztán gyakran néhány lépésnyire engedi magát megközelíteni a vadász által s csak akkor röppen ki hirtelen.

Tollazatának színe rejtőzködéskor pompás védelmet nyújt neki s úgy látszik, ennek ösztönszerű tudatában van, mert sohasem próbál rejtőzködés végett a zöld gyepen vagy mohán meglapulni, ahol könnyen rá lehetne akadni; ellenben mindig oly helyeket választ, melyek tollazatával összevágó színük folytán a megláthatás esélye ellen kellő oltalmat nyújtanak, miért is kedvező környezetben (adott alkalmakkal), egyszerre úgy eltűnik, mintha a föld nyelte volna el s csak a nagyon gyakorlott és éles szemű vadásznak árulják el a nagy, sötét, minden mozdatot félve követő szalonkaszemek a madár buvóhelyét. És valóban, csakis a szemeiről ismerhetni meg a földhöz lapult szalonkát,

másról nem, mert tollszíne és mustrázata teljesen összefoly a talaj színével.

Vannak vadászok, sőt megfigyelők is, kik a szalonkát szellem-
szegény, cselekvéseiben jobbára állati »vak ösztönére« utalt s
az által vezetett lénynek tartják. Részemről e nézetben nem
osztozhatom s amennyiben saját megfigyeléseim egészen ellen-
kező föltevésre vezetnek, teljességgel téves és hiányos észle-
letekből eredőnek tartom azt. Én ugyanis úgy vagyok meggyő-
ződve, hogy a szalonka határozottan fejlett szellemi tökélyvel
bíró szárnyas s nem kizárólag a vak ösztön az nála, ami irá-
nyítja, befolyásolja cselekedeteit és összes tevékenységét, hanem
az ész, a fejlett szellemi képesség is nagy mérvben hozzájárul
ehhez. Éles eszt különösen önvédelmi szempontból használt fur-
fangos eljárásai és ravasz — néha igazán csodálatra indító —
cselekedetei igazolják, melyek mindig mesterileg kiszámítottak,
meglepők, szóval zseniális észre valló igazi bravourstiklik. Például
mily meglepést okoz néha hirtelen kirobbanásával és
mintha csak tudatosan követné el ezt, hogy a vadászt zavarba
hozza, ami néha sikerül is neki. És többnyire akkor szokott
felkelni, mikor valami csekélység veszi igénybe az ember figyel-
mét, például mikor a kiálló és semmiképp ki nem kerülhető
ág alatt átbujni készül; mikor rágyújtásra tesz előkészületet;
mikor a négylábu vadászczimborának tuskét huz ki a lábából;
mikor prüsszentés fogja el; mikor a vadászczimbora tüzet kér;
mikor a szemedbe esett valami s ezt törülgeted, vagy mikor épen
egy kiálló ágat röpit szemed közé a hajtógyerek — és ha fel-
röppen a gonosz madár, sohasem teszi azt másképp, mint a bok-
rok ellenkező felén ki s mindig úgy, hogy védve van a bokrok
vagy fák által. A fölvert s esetleg elhibázott példányok
is szinte praktikus mesterfogásokkal szokták az utánuk törekvő
vadászt kijátszani, avagy a hajtókat megtéveszteni. A helyett
ugyanis, hogy a nagy sárszalonka módjára egyenesen levágódnék
új beszállási helyére a sneff: röptében nagy ívet ír le, azután
pedig, mikor a földre leereszkedett, összeviessza szaladgálja a
tért, illetve a sűrűst és jól távol ama ponttól, hol leereszkedni
láttuk, meghuzza magát, nyugodtan várva a törtéendőket. Más-
kor meg azt a mesterfogást használja, hogy repülését hirtelen
megszakítva, bevont szárnyakkal úgy veti le magát a vágásba,
mintha égből hulló sulyos kődarab volna, melyet így eltalálni

aligha lehet könnyű dolog, mert a vadászok sortüze daczára is, a levágódási ponton sohasem találni meglőtt szalonkákat; ellenkezőleg úgy eltűnik a föld színéről a boszorkányos madár, mintha csak varázslat tüntette volna el. Persze a vadász egyenesen a jól megjegyzett leszállási helynek tart, de semmitsem talál . . . Ki tudja hol van akkor már a szalonka! Néha azonban a vizsla nyomra kap, erősen keresgélve, szaglálódva a ravasz madár által összefutott téren, miközben a feletti örömében, hogy csakugyan előtte van (?) a hosszucsőrű, farkával oldalát veregeti. No, most mindjárt kiröppen . . . gondolja a vadászláztól szinte fulladozó hive Dianának — éppen midőn egyik erdei zombékról a másikra lép; ekkor, — mintha csak erre várt volna a gonosz madár — a háta mögött robban ki a bozótból s percz alatt tova villan — vagy épen akkor száll ki, amikor a legsűrűbb helyen jár a puskás, hol mozogni is alig lehet, lőni meg épen-séggell ehetetlenség. Ha felkel s rálősz, talán épen akkor, midőn a puskádat elsütötted: levágja magát. Persze mindenki látta, hogy leesett — egy hajtó fiut kivéve, ki meg azt állítja, hogy a madár a völgyön végig repült — persze pár arasznyira a föld felett, hogy láthatatlanságot biztosítson magának . . .

Nagy kedve telik még a hunczut szalonkának egyenesen a napnak röpülni, vagy a hajtók közé vegyülve alant suhintani tova, hogy a lövés ilyenkor az egész társaságot veszélyeztetné. Leginkább pedig úgy iparkodik a lőtávoból kijutni, hogy közéje és a puskás közé valami fa vagy bokor jusson.

Néha erősen hiszed, hogy lelőtted, de ha keresed, semmit sem találsz; te pedig dühödben nyulra duplázol és éppen akkor — noha világosan láttad, hogy tőled egy lábnyira esett le a fejed fölül — kétszáz lépésnyire ama helytől, újra felkel. Látni nem egyszer szalonkát több másodperczig a levegőben lógni; három-négy lövés történik rá, de azért mégis úgy eltűnik a vágásban, hogy soha többé senkisé sem látja. Mindezen hamiskodásaiból a szalonkának pedig azt a következtetést vonhatjuk le, hogy bizonyos ösztönszerűség mellett főrészen az öntudatos cselekvési képesség és a tapasztalatok ügyes fölhasználása, tehát a magasabb foku szellemi intelligencia az, mely cselekedeteit és életmozzanatait befolyásolja és irányítja.

Hogy rendes viselkedése közben kültekintete és mozgásai nem valami szellemes lényre vallanak, az tagadhatatlan, hanem

ez csak látszólag van így; ellenben a rendkívüli körülmények hatása alatt lényével együtt itéletünk is megváltozik. Így aki látta, mint viselkedik egy üldözött szalonka, hogy ellenségei elől menekülhessen, az nem fogja a sneffet többé buta állatnak tartani. És mesterfogásai, amint láttuk, mindig beválnak és sokszor meglepők. De nemcsak szárnyon furfangoskodik, hanem a földön is ötletesen képes önmentése érdekében működni. Ha talajt ér a lába, első dolga futásra venni a dolgot, kivált oly helyen, hol a környezet színe s a talaj maga is kirívó ellentétben áll tolla színével s így az elrejtőzésre alkalmatlan. Egy vers futás után azután megáll s a lomhának minden temperamentum hiányában lenni látszó buszma külsejű madárnak egész alakja hirtelen oly ellentétes változáson megy keresztül s oly élénkséget mutat, hogy alig lehet benne a régi szolid kópéra ráismerni. Emelkedett, könnyed pózba vágja magát, vastag nyaka megnyulik s emelt fővel villog mindenfelé, tanulmányozza a tért s a helyzetet; azután megint futásra veszi élénken, ügyesen, nem mint máskor szokta s néha rövid idő alatt messzire ellábal, avagy pedig az első alkalmas helyen megvonja magát s abban a pillanatban aztán láthatatlanná is lesz.

Hiába akarnók meglőni a talajon mikor mozdulatlanul, figyelve széttekint, mert abban a pillanatban midőn a fegyvert arcunkhoz emeljük, a szalonka is a levegőbe vágja magát, még pedig oly eszélyesen, hogy az általa igénybe vett fedezet miatt sehogyan sem jöhetünk össze vele a puskával.

Az erdei szalonka kiülő nagy szemeivel s azokat még inkább kiemelő szemcsikjaival, valamint sajtáságos röpülése folytán önkéntelenül a bagolyra emlékeztet, melylyel közös az a természete, hogy nappal elrejtőzve szeret maradni. És tényleg éjjeli madár ő, noha néha (borult, esős időben) nappal is keresi táplálékát; önszántából azonban napvilágnál röpködésre nem fogja a dolgot s nagyon kivételes eset az és nagy oka lehet annak, ha minden külső kényszer nélkül fényes nappal egyik erdő-részből a másikba vált át. Mert bizonyos, hogy fél napvilágnál mutatkozni a szalonka, ami egyébiránt az éjjeli állatoknak közös tulajdonsága. És hogy csakugyan fél a sneff, elárulja ezt egész magatartása és viselkedése is s kivált a nyílt helyek, természetes fedezet nélkül való terepek azok, melyek leginkább félelemre ösztönzik, ami kitetszik abból is, hogy az ily helyeken

rendszerint majdnem a földet érintő repüléssel vált át; esetleg azonban az utjába került ökölnyi bokrocskát avagy turást is felhasználja buvóhelyül; innét van az valószínűleg, hogy a praktikus szalonkavadászok szalonkázás közben még a leglehetősebb helyeken is lökés helyzetben tartják magukat, mert tényleg — a regulától eltekintve — egyes szalonkák mindenütt találhatók, midőn idejük van nekik, csak éppen a sipka mellett nem . . .

Hogy mennyire fél a szalonka a fedetlen, sík terektől, elárulja azzal is, hogy midőn ily helyekre szorítottatik ki az erdőből: legfőlebb pár száz lépésnyiről már ismét visszafordul az erdő felé, avagy pedig inkább leszáll, mintsem hogy a bokor és fa nélkül való területen tovább merészkednék s ilyenkor — valószínűleg a félelem miatt — gyakran úgy meglapul, hogy szinte rátapos az ember, míg felkelésre bírhatja. Ha azonban ismétellen felriasztatik, akkor már öntudatosabb cselekvésre képes és a világért se vár be, kivált ha új rejtekhelyében nem bízik s iminens veszélyt sem érez. Általában a ránézve idegen avagy szokatlan terezen szokott furfangjait félre téve, csupán rendkívüli óvatosságával védekezik a fenyegető veszély ellenében; de hogy szokatlan idegesség vesz ilyenkor rajta erőt, azt rebbenékenységén kívül egész repülési és kelésmodora is elárulja, mely utóbbi a sárszalonkát juttatja eszünkbe. Röppentyüként vágódik ki s villámgyors fordulatokkal löki magát tova, úgy hogy a leggyorsabb kapáslövéllel is ritkán érhető el. Pedig minden magánakvaló természete, elvonult élete és nagyon óvatos természeté daczára sem lehet a vadság vádjával illetni; sőt ellenkezőleg, ha biztosságban érzi magát és zaklatva nincsen, semmi félelmet nem mutat, sőt oly szelidséget árul el, hogy szinte butának látszik. Középre bevárja a vadászt, a vizslát, anélkül, hogy a legcsekélyebb izgatottságot árulná el, hanem persze azért a tekintetét le nem veszi az emberről s ha azt hiszi, hogy felfedeztetett, azonnal kirobban. Persze többszöri felrebbentés után vége a bizalomnak s ha kivált lövés is történt rá, ne adj Isten, hogy azután közel lehessen hozzá férközni többé; a furfangra pedig furfanggal felel és se óvatosságát, se ügyességét kijátszani nem lehet, mert ha megunja a dolgot, teljesen nyoma vesz neki és semmikép föl nem található többé: úgy elfut, mint a fogoly, avagy pedig valamely nyiláson át siklik el szárnyain, de úgy, hogy a sűrű fedőzet miatt meglátni nem lehet, de meg se is hallani,

mert a ravasz madár szokása ellenére oly óvatosan, bagoly-szerű nesztelenséggel kel fel és villan tova valamely nyíláson át távolabbi hely felé, hogy a legélesebb fül és szem előtt is észrevétlenül marad; avagy a barázdán inal el s ha fedetlen terepet ér, a lábálást repüléssel váltja föl, de csak alacsonyán a föld felett siklik tova, hogy meg ne lássák s addig föl sem is vág, míg a lőtávolt jól a háta megett nem hagyta, s akkor is magasabb födözet mellett teszi azt és hirtelen átsapva, épp ellenkező irányba és helyre ereszkedik le, mint ahogy a vadász hinné.

Mint éjjeli állat, a szalonka is jóval napleáldozás után (szürkületkor) kezd élénkülni, noha esős időben vagy egyébként sötét napokon is jön-megy, lappang a bokrok közelében, élelmét keresve; de ilyenkor merő óvatosság s ugyancsak lapul; szinte látszik rajta a félelemérzet, a nagy druk, hogy megláthatnák; szóval fél. Az esti avagy reggeli szürkület homályában azonban levetkezi ezt a bátortalanságot és éppen nem mutat valami nagy tartózkodást, sőt ellenkezőleg, a hol jól, bizalmasan érzi magát, a tartózkodásnak, bizalmatlanságnak, avagy félelemnek szokott rendes ténykedései és mozgalmái közben, nyomát se találjuk, mert igen hamar kiismeri, hogy mi veszedelmes reá és mi nem. Például Cz ynk említi, hogy Erdélyben akárhányszor látott szalonkákat oláh községek elhagyott kertjeiben, a tyukok és kacsák között sűrögni-forogni; az meg ugyancsak Erdélyben szokott dolog, hogy a szalonkák a legelésző szarvasmarhák, bivalyok és lovak közt a ganajban turkálnak.

Hanem ez »bizalmi kérdés«, eltérés a szokott elvbeli állásponttól, mely — mint a föntebbiekből kitünik — éppen nincs »bizalom«-ra alapítva s a rendes gyakorlat az, hogy szalonkéék bizony nagyon is vigyáznak magukra s minden egyes közülük maga a merő figyelem és megtestesült vigyázékonyság. A szalonkának soha meg nem szünő ébersége és általában az éjjeli állatokat kiválóan jellemző rendkívüli éles hallásánál fogva, a legcsekélyebb nesz vagy zaj sem kerüli el figyelmét, különösen ha az a földről jön, mert földön tartózkodó állat lévén, a jó hangvezetés már idejekorán a fülébe visz minden legcsekélyebb mozzanatot; azért ajánlatos bokrászatok alkalmával, minél zajtalanabban lappangani a vadásznak és vizslának egyaránt, s azért nem alkalmas a szalonkavizslászatra a szélverdi négylábu angol »segédtárs«. Néha csak egy gyanus nesz, zörej, ágroppanás, s a

következő perczen már elérhetlen távolban s a legtöbbször anélkül, hogy látná is a puskás: felvágja magát a fák fölé a szalonka, vagy pedig tovalábal s a vizsla alig juthat előtte állásra, avagy egyáltalában nem is jut. Madarunk egyéni képességek tekintetében első helyen áll az erdő szárnyas vadjai között, különösen ami a röplést illeti, amiben kiváló mester, sőt valószínűs különlegesség a madarak között. Rendes járását, bár nehézkes testének megfelelőleg kissé tipegő, látszólag lomha: bizonyos kecs és előkelőség jellemzi. Mozgásai lassuk, kimértek és rendkívül kényelmesek. Többnyire lekuporodva futkos ide-oda és leginkább apró lépésekkel lopja magát előre. Gyorsabb mozgás esetében kissé gyámoltalannak látszik ugyan és kivált egyetlen talajon tántorog, mint a kacska s ugy látszik, nem is szívesen használja lábait, de azért szükség esetén fut, mint a fogoly s ép oly nehezen is érhető el a szárnyalt szalonka, mint a fogoly. Ha futásra veszi, nyakát és csőrét majdnem víz-szintesen előre tartja s ugy törekszik előre.

Ültében — mint általában minden szalonkafaj — igen különös, a tetszetőséget teljesen nélkülöző helyzetet vesz fel: nyakát behuzza, csőrét a föld felé irányozza és testét viziriányos helyzetben tartja. Repülése elég lassu ugyan, de igen kiválik gyors mozdulatok, hirtelen való fordulatok és kanyarodások tekintetében. Nincs az a sűrűs, melyen keresztülsiklani nem tudna, még pedig anélkül, hogy a lombokba ütődnék, vagy csak érintené is azokat; a mi tekintve ama körülményt, hogy fölveretésekor nem ritkán röppentyűszerű gyorsasággal kel fel, vagyis inkább kirobban a sűrüből: igazán csodálatos röplési ügyességről tesz tanuságot s bizvást el lehet mondani, hogy kevés szárnyas van, mely annyira tetszésétől függőleg s oly ütölérhetetlen virtuozitással módosítani képes volna azt, mint madarunk, mely aszerint, amint a körülmények utalják: majd szemmel alig kivehető gyorsasággal, majd bagolyszerű csendes lebegéssel, vagy mérsékelt sebességgel szárnyal tova; majd meg hirtelen megkanyarodik ebben vagy abban az irányban, mintha a szél ragadná magával. Ha a szükség kívánja, percz alatt képes felemelkedni vagy viszont lefelé hanyatlani a legkisebb megerőltetés nélkül. A magasba azonban nappal sohasem emelkedik föl, s mig elkerülheti nem repül át nyílt térségeket, de sőt erdei tisztások felett sem huz keresztül, inkább kerülőt tesz. Ha szabad helyen emelkedik fel,

ez majdnem neszt nélkül történik, különösen ha nem emelkedik magasabbra, vagy esetleg közvetlenül a talaj felett repül tova, mint például erdei utakon, ami gyakran történik. Sajátságos, de csak közelből hallható neszt csinál a szalonka akkor is, ha ferdén emelkedik fel; ilyenkor a sneff furesán néz ki, bizonyos űtem szerint, ide-oda tétovázva veti magát előre, a míg elérte a magasságot, amelyben aztán rendes repülési modorában tova száll. Ha váratlanul meglepik, vagy hirtelen ijedség éri: igen sajátságosan, majdnem függőlegesen emelkedik az ég felé s a fasudarak felett huz tova szabályos, a fogolyéhoz hasonló sebességgel. Jellemző, hogy felszálláskor majdnem mindig csendes, vergődésszerű tompa zajt okoz szárnyaival, miről a gyakorlott vadászfül mindjárt megismeri, még ha nem is látja. Sokszor azonban meglehetősen zajosan kel, főleg ha a vizsla »beugrik«, mely esetben szinte felrobban ijedtében helyéről, akár a fączán, s bizonyos »dac, dac, dac« forma hangot is hallat. Az a rendkívüli gyorsaság, melylyel felkelni képes, részben talán abban leli magyarázatát, hogy a szalonka mindig röpkész, félig nyitott szárnyakkal szokott meglapulni ülőhelyén. Ha nincs folytatólagos üldözés következtében izgatott állapotban, rendes kelésmódja szerint a bagoly repüléséhez hasonló szárnyzuhogással kel, nem úgy mint a zajos és hirtelen kelésű fogoly és császármadár szokott; mit jó tudni a kezdő tüzes puskásoknak. A ki erre inkább, mint a könnyen szemcsaló toll- és csőrkülönbségre ügyel, az szalonka helyett nem igen fog foglyot vagy császármadarat lőni.

A szalonka röptére vonatkozólag megjegyzem még, hogy szeles időben vagy a közeledő hajtók lármájától felriasztva, a sebesség netovábbját éri el. Egyébiránt erősebb széllel nehéz felkelésre birni a szalonkát; ilyenkor szivesebben ellábal mint felröpül. Mikor röpül, csőrét derékszögben lefelé tartja, talán hogy annak gyengéd hegyét kimélje s bele ne üsse valamibe. A jobbra-balra való kicsapásokat illetőleg, épp úgy szokása ez az erdei szalonkának, mint ahogy az összes szalonkaféléknek közös tulajdonságát képezi ez a sajátságos denevérszerű modorosság. Hanem a minő sneidig madár hosszucsőrünk ha nappal produkálja röpülési művészetét, épp oly mérvben komikusan hat esteli dürgési járlatai (a »huzás«) alkalmával és a laikus bizonyára hihetetlennek tartaná, hogy az a fölfuvódott, borzolt tollu,

bagolymódjára lassu szárnycsapásokkal és mély althangokat hallatva vonuló kis erdei csoda ugyanaz a madár volna, a melyet esetleg nappal látott az erdőben virtuoz fordulatokkal tovasiklani!

Ami az erdei szalonka benső életét illeti, arról kevés mondanivaló akad. Nagyon kedélytelen és magánakvaló állat, éppen mint a bagoly, mely tudvalevőleg szinte oly egyhangu életet él, mint madarunk. Az élőlények iránt való feltűnő bizalmatlanságán különben (mert kerül minden élőt) nem lehet csodálkozni, ha ellenségei hosszú során végig tekintve meggondoljuk, hogy nemcsak az uhu, héja, karvaly és a galambász sólyom (*Falco peregrinus*), hanem a szajkó és szarkával egyetemleg még a sokak által védelt elvadult házimacska is életére és tojásaira tör; hát még a vadmacska, meg az a sok kisebb-nagyobb erdei duvad: nyestek, menyétek stb., az emberről nem is szólva! Ennyiféle ellenség által zaklattatván, bizalmatlan és óvakodó magaviselete nagyon is érthető, mert hisz erre kényszerülve van. Még szerencse, hogy a szalonka elég ravasz hozzá, hogy ellenségeit kikerülje, mert különben annyira leapadna a száma, hogy vadászata maholnap specialitást képezne. De nemcsak a ragadozók pusztításai következtében, de főleg a bélférgek és más élősdiektől is sokat szenved a szalonka. A beleiben található férgek száma légió! Listrow egyik műve szerint (*Comped. d. Helminthologie*) névszerint a következők azok: 1. A nematodok vagy sodorkák: *Tropidocerca paradoxa* Dies.; *Liorhynchus truncatus* Nitzsch. 2. Trematodok vagy szívóférgek: *Distomum ovatum* Rud.; *Holostomum erraticum* Duj.; *Monostomum mutabile* Zed. 3. Cestodak vagy galand-férgek tágabb értelemben és pedig taeniak (»igazi« galandócok): *Taenia filum* Gonze.; *Taenia paradoxa* Rud.; *Taenia bacilligera* Krabbe.; *Taenia filirostris* Nitzsch.; *Taenia chaotica* Nitzsch.; *Taenia Crassirost* is Krabbe.

Mit szólnak ehhez a »szalonka-bélsár« kedvelői?!

A milyen kedélytelen, idegenkedő állat a szalonka természetben, épp annyira előnyösen megváltozik a fogság aklimatizáló hatása alatt. Nincs kedvesebb, bohókásabb és ragaszkodóbb madár, mint ő, ha megszlidült, kivált az olyan, mely fiatalon lett fölnevelve és kézrekerítve. Ápolójához szinte meglepő biza-

lommal, sőt mi több, vonzódással viseltetik, mit különös állások és tagmozdulatokkal igyekeznek kimutatni. A hívásra hallgat s az ismerős hangra üdvözetül kevés hangjának egyikét hallatja, kedvesen gyügyögve. Még mikor indulatoskodik, akkor is végtelenül kedves kis figura: fölpukkaszkodik s hirtelen mintha fujna egyet, így akarván visszariasztólag hatni s aztán végtelenül finom csőrével szurkál és csipkelődik; de minden erősebb fogásra képtelen lévén, fegyverül éppen nem szolgálható gyengéd csőrével csakis lágy érintést, de fájdalmat nem okozhat, amennyiben állkapcsai teljesen erőtlenek, mely körülmény miatt a leggyatrább ellenséggel szemben is teljesen tehetetlen és csakis gyors szárnyai, óvatossága és furfangjai azok, melyek veszély esetén léte biztosítására rendelkezésére állanak.

A fogságban tartott szalonka igen rokonszenves jószág. Régebben nekem is volt egy nagyon szelid szalonkám, melyet tanulmányozás végett tartottam s mondhatom, nagyon kedves szobatársam volt. Eleinte tejes zsemlével és hangyatojással tartottam, később gilisztát is kapott, amit annyira szeretett, hogy egészen magától rájött annak szerzési módjára. Ugyanis, ha a kertben elbocsátottam, azonnal a puha gyepes helyek felé tartott, azután, — mint a vadonélők szokták — ott, hol gilisztát sejtett: hosszú csőrét a talajba szurta s halk dorombolással szűrűződni (körben forogni) kezdet s lassankint egészen az orrlyukáig lehatolt csőrével. A nyugtalanított giliszta, ha már a földben nem vágta ketté az éles csőr, a felszínre jött ki s a madár gyomrában lelte sirját.

Hogy a rendkívüli körülmények mily átalakító hatást képesek a legtartózkodóbb, legfélénkebb természetű állatra is gyakorolni s azt mennyire rászorítják a viszonyokkal való megalkuvásra, azt egy másik erdei szalonkánál volt alkalmam tapasztalni. Az eset a következő:

A H. M. Vásárhelyi népligetben egy izben, hideg ősztáján, egy erdei szalonka tűnt föl, mely aztán az egész őszt és télfolyama alatt napról-napra megtalálható volt a kert bokrosai között. Addig, míg a hó le nem esett, csak el volt szegény, hol itt, hol amott a sűrűsökből, s élelmét is bőségesen megtalálható; de a fagyok, majd pedig a havas idők beálltával nagyon is roszt fordult az egzisztenciájára; mindamellett nem távozott el. El nem tudtam képzelni, miből tarthatja fenn magát ez a kényes fajta állat; egyszert aztán rájöttem, hogy a kerti őrt háza mögötti

ganajdombra jár élelmet keresni, ahol reggelenként szokott megjeleni. És ez így folyt tavasz nyilltáig; akkor aztán egyszer csak eltűnt. Mikor a ganajdombon lakomáit tartotta, a kertőrrel igen gyakran pár lépésnyiről szemlélgettük működését anélkül, hogy ügyet vetett volna ránk, sőt nem egyszer karnyujtásnyiról néztük huzamosabb ideig is, mint szaladgál ide-oda s mint furkál helyenként csőrével és mégis alig figyelt ránk.

Az erdei szalonka táplálkozás végett esteli szürkületkor repül; azonban ezt megelőzőleg kb. egy jó negyedóráig, azon a tájon, ahol a nappalt töltötte: sajátzerű röpködéseket tesz, hangos mély hangon adva hozzá azt az ismert »zenét«, amely a vadászra oly felvillanyozó hatással van. Ez az u. n. h u z á s. Ennek megszűntével következik azután az élelemkeresés ténykedésének újabb mozgalma, ami egészen más röpülési modorban történik. Ugyanis első esetben a »huzó« szalonka, mint a bagoly, lassan, lengőn és bizonytalanul imbolyogva vonul az erdő koronája felett, denevérszerűen ki-kicsapva jobbra vagy balra; ellenben mikor táplálék keresése végett röpül: alacsonyan és hangtalanul (»némán«, mint a vadászok mondják) suhan tova.

Élettevékenysége valószínűleg egész éjjel eltart, mert ahol sok szalonka állomásozik, ott reggeli szürkületkor gyakran láthatni erdei szalonkákat az erdővel határos rétekről visszaváltani. Ha azonban a rövidebb-hosszabb időre megtelepedett állomásozók tovavonulása kerül napirendre, ez a mozzanat csak a táplálkozási kirándulások befejezte után (mely ilyenkor rövidebb lefolyásu) történik és kb. 11 óra tájban vonulnak el a szalonkák a tájról, költözködésüket fönt a magasban lassu, szabályos röpülési modorban és szintén hangtalanul téve.

A reggeli szürkületben szintén tartanak a szalonkák röpködéseket (»huznak«); azonban ez a mozzalom már kevésbé huzásjellegű és nem is mindig hangosan történik, mint az esteli röpködések rendesen lefolyni szoktak — és igen rövid ideig is (gyakran csak percekig) tart, de sebesebb tempóban foly s inkább piszegéssel mint korrogással »zenésített«.

Táplálkozás céljából az erdei szalonka széles erdei utakra, rétekre, mélyebb erdei völgyekbe vagy esetleg az erdőben található mocsaras helyekre, vagy azok közelében vágódik le. Mint-hogy aránylag gyenge és puha csőrével kell táplálékát legnagyobb részt a talajból előszednie, magától értetődik, hogy a laza talaj

létének egyik fő feltételét képezi. A sok tisztás és sok nedves rétű táj, mely ugy neki, mint ivadékaiknak bő táplálékot nyújt — kivált fő élelem tárgya: giliszták tekintetében — a legkedvencebb, sőt mellözhetetlen terrénuma. Ez okból ritkán lehet látni szalonkát kemény, kavicsos vagy homokos talaju erdőkben, legalább ilyenekben huzamosabb ideig nem tartózkodik, mert tényleg, tápláléka megkeresésének sajátos módja egészen lágy talajra utalja őt. Hogy a férgekhez, rovarokhoz és csigákhoz jusson, csomónként megforgatja a nedves helyeken felhalmozódott, összecsomósodott avas faleveleket, mely ténykedésnél hajlítható. szinte turásra szervezett csőre. nagy szolgálatot tesz neki. Ha a turkálást megunta, akkor a különleges szalonkaténykedéshez: a »szurás«-hoz fog és egész orrnyilásáig lefur csőrével a földbe a giliszták végett, mely fő tápláléka; megeszi még a hernyót, bogarat és lárvákat is, de a giliszta meg a kisebb meztelen csigaféle mégis a leginyenczebb falatja. Ha gilisztákhoz nem juthat másnemű féreggel is beéri, mit bizonyít, hogy száraz őszön gyakran látni, amint a szarvasmarhák friss hullatékába szurkál le a szalonka, vagy tán hogy a trágya nedvessége annak közvetlen közelébe vonzza a gilisztákat? Mert tény, hogy a fehérmarha friss hullatéka igen gyorsan telik meg rovarokkal. Megjegyzendő, hogy gilisztaszegény helyen a szalonka nem igen időzik huzamosabb ideig egy helyen, legalább is nem mindig, hanem lepkeszerűleg egyik marhahullatéktól a másikhoz, egyik helyről a másikra csapong, úgy hogy aránylag rövid idő alatt kalapnyi lepényeket rostaként összelyuggat, miről a vadász biztosan megismeri a helyet, ahol szalonka fordult meg.

A földben rejtőző állatok felkutatásánál nemcsak helyes érzéke. de valószínűleg szaglása is vezeti a szalonkát, mert nem igaz ám az, hogy ez a szerv a madárnál teljesen fejletlen volna, mint az anatomusok szobatudománya tévesen erősítgeti.

Magánál a táplálék fölvevésénél, amelyet természetesen nem láthat a szalonka, tisztán a finoman sejtes csőr magasan kifejlődött érzékére van utalva.

Az erdei szalonka mielőtt leszurna, figyelmesen körültekintget, mozdulatlanul vesztegel egy darabig s a legkisebb neszre vagy gyanus mozzanatra tovaszáll, míg ellenben ha már a földbe szurta csőrét és dorombolva körbe forog (szűrűződik), akkor se lát, se hall, mint dürgéskor a nagykakas. A zörrenést, lövést

és a fegyver villanását egészen figyelmen kívül hagyja; általában furási ténykedése közben a külső benyomások iránt majdnem egészen érzéketlen. Pedig hogy éleslátása mellett hallása is jól ki van fejlődve a szalonkának, arra tanuság a már a földre szállt szalonka viselkedése, amennyiben ember közeledtére vagy a lesben álló vadász zöreijére rögtön felkel; így tehát annál különösebb az említett — számos vadász és ornithologus által megfigyelt — sajátsága, mert feltehető, miszerint nem a hallószervek tökéletlen volta miatt viselkedik így.

Egy szalonkaes alkalmával *C h e r n e l P i s t a* neves ornithologus barátomnak is feltűnt e furcsa magaviselete a szalonkának. Amint beszéli, lesállításától mintegy 30 lépésnyire egy szalonka jelent meg s nem messze tőle a földre akart ereszkedni; ő azonban e szándékát idejében meggátlandó, rásüté fegyverét. A füst eloszlása után a szalonkát a földön látta, de a beállt alkonyat miatt inkább csak mint egy fekete, tisztán ki nem vehető alakot. A les folyamatát nem akarván megszakítani, nem is ment rögtön érte. Azonban miután meglehetősen besötétedett, a lelőtt szalonka után indult, de nagy meglepetésére az első lépésnél felszállott s ép egészségsben hagyta el a helyet, hol az alatt, míg holtan tartotta, kényelmesen költé el a földről turt vacsorájái. Mindenesetre e rendkívüli tüneményt azt bizonyítja, hogy a szalonka némelykor (valószínűleg nagy éhség hatása alatt) nem csak ha már leszurt és megkezdé sajátságos táplálkozási ténykedését, de ezt megelőzőleg is, éppen nem veszi számba a külső benyomásokat. Az élelemkeresés ösztönétől uralva ugyanis, teljesen arra a helyre szegezi figyelmét, hová levágódni készül s a zajt, lövést nem tudja komoly, veszélyes valójában megérteni.

Mielőtt kedvencz hosszucsőrű madarunk táplálkozására vonatkozó tárgyalásomat lezárnám, nem tehetem azt anélkül, hogy *Dr Kaufmann Ernő* nek az erdei szalonka élettani viszonyaira vonatkozó eredeti megfigyelését, melyet a »Vadászlap« 1893. évi folyamában közölt volt, egész terjedelmében ne idézzem. Az érdekes, sok ujat tartalmazó közlemény a következő:

»Nem szándékom most azon irodalmi adatok birálatába bocsátkozni, melyek hirneves vadászíróktól, mint Steinbrenner, Dietrich a. d. Winkell, Diezel, Borggreve, Döbel stb. származtak, hanem ezek mellőzésével tisztán a magam tapasztalatait s az ezekből levonható következtetéseket akarom a t. olvasó elé tárni

s nagy megelégedésemre szolgálna, ha e törekvésemmel az erdei szalonkára vonatkozó ismereteinket csak egy szemernyivel is előbbre vihetném.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy az általunk, t. i. általam és fiam által elejtett szárnyasok begyének tartalmát többnyire alaposan meg szoktuk vizsgálni s e vizsgálatot az erdei szalonkánál sohasem mulasztjuk el. A vizsgálat úgy történik, hogy a begy, a zuzógyomorba szájadzásának helyén lemetszetik, mire azt felhasítjuk. Már ezen első szemléletkor is fellehet a tápanyagok egy részét ismerni, kivált ha azok a vad lelövetése előtt rövid idővel vétettek fel. Ha most a felhasított begyet egy tiszta vízzel telt fehér üvegedényben kiöblítjük, úgy annak tartalma egy részt a víz fenekére ülepszik, másrészt a felületén fog uszni. Nem hinné az ember, hogy ily iszapolás által mily érdekes és állatbuvárlati szempontból mennyire fontos adatok kerülnek napfényre. Ezen gyomorzvizsgálatról részletesebben más alkalommal fogok szólni s most csupán a szalonka begyének tartalmát akarom felsorolni.

A tavaszkor legelőször beérkező szalonkák begyében soha egyebet nem találtam, mint földi gilisztát, még pedig mindenkor részben elemészett állapotban, úgy, hogy a gilisztákból csupán az elő és hátrész, t. i. a két végcsuc volt egész, míg a test már egészben vagy részben szétmállott. A begy különben ilyenkor még sötétszürke, földes, vagy inkább sáros sűrű anyaggal volt telve, melynek igen kellemes »földszaga« volt. A későbbben lőtt szalonkák begyében már kevesebb gilisztát, hanem a puha, sárga százlábu *Geophilus* maradványait találtuk nagyobb mennyiségben s a felmetszett begy ilyenkor a földszag mellett még egy sajátságos, a törött bors szagához némileg hasonló gyenge illatot árasztott. Áprilisban, különösen szárazabb időjárás alkalmával már az igen kemény héju csigaféreg: *Julus* testrészeire is bukantunk, mely alkalommal különösen feltűntek e szintén százlábu féregnek kőkeménységű, apró, üveggyöngyöcskékhez leginkább hasonló testgyűrűi, melyeken a gyomornedv befolyásának semmi hatását sem tapasztaltuk, amennyiben valamennyi, néha több száz darab, egyformán kemény volt. A begytartalma most is a törött borshoz hasonló szagot árasztott. Egészen száraz időjárás mellett, minő a mult évi tavaszunk egy része is volt, a *Julus* testgyűrűi mellett néhány bogármaradványt találtunk a

kurta szárny-fődelek: Staphylinidae csoportjából s ezek közt a még egészen ép szárnyfődelek, fejek és torjok után képes voltam meghatározni, hogy a szalonka a *Staphylinus caesáreus* Cederh. és *St. edentulus* Block bogarakkal is táplálkozik, míg a többi apróbb bogárrészekből csak annyit tudtam megállapítani, hogy azok a *Philonthus*-nemhez tartoztak. Valószínűnek tartom, hogy a szalonka a felsorolt százlábuakon és bogarakon kívül még más rovarokkal is táplálkozik. Az ily tápanyagokat tartalmazó szalonkabegy már igen erős és nem éppen kellemetlen, némileg pézsmás szagot árasztott. Minthogy az elősorolt izeltlábú állatok (Arthropoda) csakugyan állati ürülékekben, főképen marhatrágyában, de feloszlásnak indult állati hullákban is tartózkodnak, teljesen beigazoltnak tartom Fuld schafheimi főerdész azon állítását, hogy kerületében egy rothadt szarvashullán két szalonka jóízűen lakmározott s a hullát több napon át is felkereste. Azt azonban mégis bátran merem állítani, hogy a szalonka ily szokatlan eleséget csak akkor vesz magához, ha fő-tápláléka: a földi giliszta, már fogytán van, mert Fuld eseténél is már keményre volt fagyva a talaj.

Hogy azonban képes-e a szalonka az elősorolt táplálékokkal szükségképpen felvett, de meg nem emészthető részeket, minők péld. a gilisztákban foglalt föld, a *Julus* kemény testgyűrűi, a bogarak szárnyfedelei, torja, rákonyai s lábai, melyek igen kemény vértényből (chitin) állanak: szintén megemészteni, azt határozottan tagadnom kell, sőt erős bennem a meggyőződés, hogy a szalonka ezeket a meg nem emészthető állati és ásványi alkatrészeket a száján át ismét kihányja.

Bár a rendelkezésemre álló irodalomban erre nézve semmi-nemű felvilágosítást sem találok, a meg nem emészthető részek kihányását abból következtetem, hogy ama bizonyos sneff-eleség, mely tudvalevőleg a szalonkának legbecsesebb konyhai alkatrészét képezi, sohasem földet, sem rovaralkatrészeket, minők: szárnyfődelek, lábak, rákonyok, fejek, testgyűrűk stb. nem tartalmaz. hanem a bélsár egynemű sűrű, kellemes zamatos tömeget képez s távolról sem bir undorító tulajdonsággal. A belek ezen tulajdonságát bizonyára már azon első ősi szakácsnak vagy szakácsnénak kellett ismernie, aki a szalonka beleit legelőször készítette el, mindenesetre valamely uri asztal számára. Ezen feltevésemet némileg, de csak közvetve látszik iga-

zolni egy közlemény is, mely Diezel munkája legújabb kiadásának 582. oldalán következőleg iratik le: »Ludwig Beckmann állatfestő Düsseldorfban, ki mint művész, vadász és kynologus széles körben előnyösen ismeretes, egy tulajdonában levő szelid szalonkáról a következő érdekes észleletet írja le a »Wiener Jagdzeitung«-ban. »Midőn a helyszínére értem, szalonkánkat felfuvódott begygyel s szorosan zárt szemekkel a kalitkának egyik sarkában találtam. Valószínűleg sokat evett a jóból s a nagymennyiségben elnyelt földi giliszták kellemetlenséget okoztak neki. Csőrét, melynek mindkét kávája mintegy a középeíg erősen egymáshoz volt szoritva, erősen a begyéhez nyomta; innét kezdve a felső káva S alakulag görbülve, az alsó egyenes-től annyira eltávolódott, hogy a kettő közt egy elől nyílt ivalaku, mintegy két cm. magas (átlagosan) és körülbelül $3\frac{1}{4}$ cm. hosszú térség támadt. A szalonka e különös helyzetében még legalább egy perczig nyugodtan maradt s csőrének nagy hasonlatossága volt egy »drótfogóhoz« vagy »csipeszhez«. A felső káva ezen görcsös felfeszülése vagy görbülése ezután fokozatosan alábbhagyott, mire az lassan ismét az egyenesen maradt mozdulatlan alsó kávéra bocsátkozott le. Néhány fulákolás és nyelés után a szalonka megrázta tollzatát s azonnal előre tipegett, hogy egy második adag gilisztát ismét hasonló mohósággal faljon fel.«

Igy szól Beckmann érdekes jelentése s én a szalonkának ezen viselkedéséből arra következtetek, hogy az nem volt egyéb az emészthetetlen részek kihányásánál, amire az észlelő nem is gondolván, figyelmét e körülmény könnyen kikerülhette.

Hogy azonban ezen következtetésem helyes-e vagy nem, azt csupán a további szabatos megfigyelések lesznek hivatva végérvényesen eldönteni.«

Ami az erdei szalonka tartózkodási helyét illeti, arra vonatkozólag először is az alábbi általánosságokat kell előrebecsajtanom.

Tavaszzsal nagyobb összefüggő erdőségekben előbb találjuk, mint kisebb erdőkben, melyekben azonban később szívesen száll meg. A homokos talajt nem kedveli. Erdőszegény vidékeken (őszszel kivált) bokros kertekben, cserjésekben vagy szőlőkben is leszáll. Így őszi vonuláskor az Alföldön csakis szőlőkben vagy parkokban tartanak pihenőt az átvonuló szalonkák s néha

aránylag kis területen számosat lehet rebbenteni; azonban a duna- és tiszamenti füzesek és nyárfásokban is szép vadászat esik rájuk néha. Főfeltétele azonban a sneffnek a nedves, puha erdőföld, melyet csőrével könnyen furkálhat. Északnak megmérhetetlen erdei, melyek nagyobb részét fenyőállabuak, feltételeinek minden tekintetben jól megfelelnek, míg ellenben a homokos vidékek szegényes lucz-fenyvesei semmiképen sem elégitik ki igényeit. Őszszel különben kevésbé válobatósnaak látszik a leszálló- vagyis pihenő hely dolgában a sneff, így néha megesik, hogy kukoriczából vagy nádas széléből is röppenthetünk. Mint érdekes kuriozumot megemlítem itt, hogy egy izben késő éjszakán, egy népes város közepén füves házfal mellől rebbenttem ki egy hosszucsőrűt, melyet valószínűleg az utczai lámpák fénye csalt le.

Ami az erdei szalonka tartózkodási helyeire vonatkozó okozati összefüggéseket illeti, szolgáljanak erre nézve magyarázatul az alábbiak.

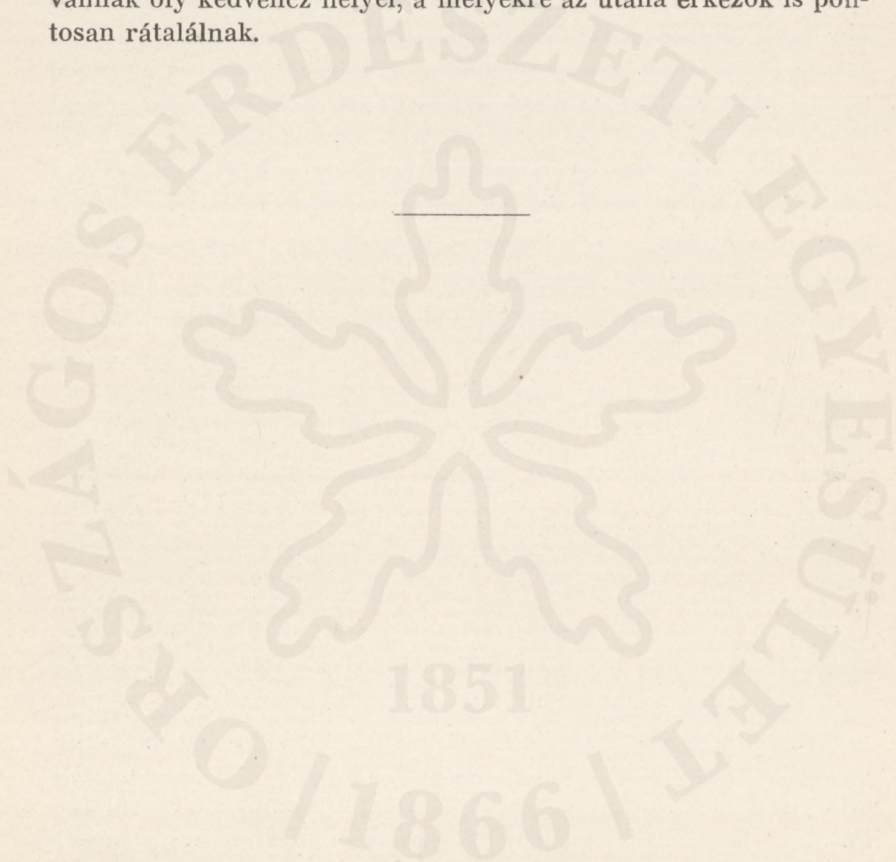
Kétségkívül minden szalonkavadász tapasztalta, hogy az erdei szalonkák különös szeszélyt tanusítanak ama hely megválasztásában, ahol megtelepedni akarnak. Egyik helyen a lomberdőt szeretik, más helyen ismét a fenyveseknek adnak előnyt; itt elkerülik a száraz helyeket, ott épen azokat keresik fel inkább. A magasabb fekvésű helyeken csak terjedelmes vegyes állabu erdőkben telepednek le, lent a síkságon pedig kisebb parcellákba, kertekbe, sőt mezőkre is leereszkesznek. Azonban kétségtelenül — mint már említém — a nedves talajnak a legtöbbször előnyt adnak a száraz fölött és ha a nedves talaj bokrokkal van fedve, a melyek között bőven van száraz, rothadó rözse és mélyedések meg árkok vannak benne, a melyek megvédik őket a szelek ellen: akkor ez olyan kedvencz tartózkodási helyük, ahol sokáig megmaradnak. Minél feljebb vonul a szalonka észak felé, annál nedvesebbnek kell lenni ott a talajnak, hogy a hosszucsőrű jól érezze magát. Ezen általános szabálytól eltekintve, még az időjárások szerint is változik a szalonka izlése. A mig a mult évben a hűvösebb fensikoknak adott előnyt és inkább az északnak fekvő hegyoldalakat kereste fel: az idén inkább a déli lejtőket lepte el. Ha vándorlás közben fagy lepi meg a szalonkákat, akkor kiváló előszeretettel szokták a fiatal fenyveseket

felkeresni; ha azonban ezek közvetlen közelében csalitosok s vad-rózsákból, vagy szederindák és kőkénybokrokból álló apró sűrűségek vannak: akkor inkább ilyen helyeknek adnak előnyt, míg ingoványos, berekftás ligetek közelében, a hol mogyoró-bokrok vannak: a szalonkák ezekben szoktak legszivesebben összeve-rődni. Ha az időjárás enyhe, meleg, akkor a szalonkák a leg-hűvösebb és legárnyékosabb erdőrészekben vonulnak. Tavasz-kor határozottan jobban kedvelik a nedves talajt, mint a szára-zat, míg őszkor az ellenkezőt lehet tapasztalni. Ha a talaj a tul-nedves tél folyamán igen átázott és a rákövetkező tavasz hideg, akkor az erdei szalonka nagy előszeretettel keresi fel a délnek fekvő hegyoldalokat és lejtőket. Ugyanily helyeket keres fel akkor is, ha keleti vagy északi szél az uralkodó. Ilyenkor a ma-gasabb pontokon szeret inkább tartózkodni, mert a mélyebb helyeken hidegebbek az éjszakák.

Némely esetekben nyílt mezőkön, kertekben és más olyan helyeken is találunk erdei szalonkákat, a melyek különben azok rendes életviszonyainak nem felelnek meg; ezek bizonyosan vo-nulás közben elmaradt oly példányok, melyeket utközben lepett meg a hasadó hajnal vagy kelő nap és annak folytán kényszer-ültek a leszállásra. Eme látszólag esetleges jelenség is azonban némely helyeken szabálylyá lesz, különösen akkor, a mikor a szalonkák földrészünk északi részén összegyülekeznek, hogy vala-mely tengeren vagy nagyobb tavon keljenek át. Hollandiában, Friziában és a Keleti tenger partjain, a szalonkák sokszor csapa-tostul ereszkednek le a vetésekbe. Még gyakoribb ez a jelenség őszkor, a mikor északról dél felé vonulnak, miközben az említett országokban a káposzta- és répaföldeket lepik el s ép úgy mint tavaszkor a spanyol, olasz és dalmát partokra: ide is a hosszú uttól teljesen kimerülve érkeznek. Ilyenkor annyira ki vannak fáradva, hogy bármely hely jó nekik a megpihenésre, mert annyira el vannak bágyadva, hogy némelykor kézzel is össze-fogdoshatók.

Egy igen feltűnő jelenséggel találkozunk néha és ez az, hogy a vadászterületeknek bizonyos pontjait, egyes remizeket, kisebb sűrűsöket, sőt egyes bokrokat (esetleg különálló fák közelében) évről-évre felkeresik a szalonkák a huzási szezón alatt úgy, hogy ha a ma ott talált szalonkát aggatóra fűztük, rövid idő múlva már

megint biztosan másikat lehet ott találni és így tart ez az évente megújuló tavaszi huzások folyamata alatt sokszor éveken át, esetleg mindaddig, míg csak a terepviszonyok alapos változást nem szenvednek. Hogy ily módon az erdei szalonka előnyt ad bizonyos helyeknek és némely növényeknek, az csak azt bizonyítja, hogy finom érzéke ezeket fel is tudja találni s hogy tényleg vannak oly kedvencz helyei, a melyekre az utána érkezők is pontosan rátalálnak.

IV.

Az erdei szalonka párosodása és szaporitási viszonyai.

Tudjuk, hogy az erdei szalonka földrajzi elterjedési köre az Atlanti oceántól egész a Csendes tengerig terjed; ami azonban tulajdonképeni hazáját, tehát költési övét illeti, ezt Europa északibb tájain, nevezetesen a Skandináv-félszigeten és Oroszországban kell keresnünk. Természetesen ez nem zárja ki ama tényt, hogy kedvencz hosszucsőrű vándorunk idébb, Europa déli tájain is ne fészkelne, sőt ellenkezőleg W. der Mühle gróf, Brehm, Hoffmann, Diezel stb. jeles buvárok és szakírók összhangzó állítása szerint Közép-Europában a költési öv legdélibb határa a 45. és 46. szélességi fok között látszik feküdni; így a svájci előhegyek, a tiroli és felső-olaszországi alpesek volnának a legdélibb költési helyek. Europa délkeleti részében a költési öv legszélsőbb határa kissé messzebbre nyulik ki dél felé, amennyiben, mint már említettem, a szalonka Görögország északi részében is fészkel. Megjegyzendő azonban, hogy amennyiben az eddigi, korántsem kimerítő és bevégzett, buvárlatok adataiból megállapítani lehet, Déli-Olaszország és Spanyolország nem képez fészkelési helyet, mennyiben ez országokat a hosszucsőrűek már február vagy márczius első felében — bezárólag ugyane hó végéig, ami kivételes — elhagyják.

Az erdei szalonka tulajdonképeni nyári hazája az Alpesektől északnak kezdődik, Ausztria, Magyarország, Bajorország, Würt-

temberg és a badeni nagyhercezségben, valamint Schwarzwaldban, a sváb alpeseken és a határos erdőborította domblánczokban már r e n d e s, sőt némely vidéken g y a k o r i fészkelő madár; különben is mint az u j a b b szorgos megfigyelések beigazolták, a 48. szélességi fok felett egész Európában mindenütt fészkel, ott, a hol kiterjedtebb dombos és magasabb erdőségek terülnek el. De nyugat felé — mint a kutatások révén kiviláglott — sokkal ritkábban a szalonka, mint a keleti részeken; és a gyér előfordulással — úgy látszik — lépést tart a fészkelők föl-tünően csekély száma.

Az erdőkben nem gazdag Franciaországban és Belgiumban egyike a legritkább fészkelőknek a sneff, míg ellenben a K á r p á t o k b a n nagy számmal költ. Hazánkban a g y a k o r i b b fészkelőkhöz tartozik s korántsem csak mint átvonuló vendég ismeretes. Nálunk való fészkelése azonban — eltekintve a Kárpátoktól — szórványos; csak oly vidékeken költ, (a nagy magyar Alföld teljes mellőzésével), melyek a fészkelési terephez kötött igényeinek megfelelnek. Ebből kifolyólag fészkelésre leginkább hegyes vidékeket, összefüggő erdőket, illetőleg v á g á s o k a t választanak a költési célból visszamaradt egyedek, különösen az utóbbiakhoz vonzódva nagy előszeretettel; de egyesek nagyobb kiterjedésű láperdőkben is megrakják fészküket, mint az elég gyakran tapasztaltatott; aminek egyébiránt okát adja az a körülmény, hogy az ily helyeken a giliszták legszámosabban fordulnak elő. Diezel is mondja, hogy »a költők ama helyeket keresik fel, hol a gilisztákat legszámosabban lelheti föl, de meg elég sűrűek.«

Magasabb hegyeinkben kétségkívül legtöbb szalonkafészkek található; de általában véve is tény az, hogy hazánkban sok oly vidék van, melyeken évről-évre, ámbár változó számban az összmennyiséget illetőleg, de mindig található költő szalonkákat, melyek — mint tapasztaltatott — legtöbbszörre a vidéknek ugyanazon táján, sőt pontján szoktak mintegy következetesen elszóródni.

Hazánkban a szalonkákra nagyon fontos terepviszonyok és megélhetési feltételek tekintetében, kétségkívül az országot félkörben övező Kárpátok tekervényes heglánczai és kiválóan az észak-nyugati Kárpátok nyújtanak nekik előnyös és keresett fészkelési helyet, hol — mint már érintém — feltűnő számmal köl-

tenek is, amennyiben a henye-fenyővel bevont területek s áthatatlan fenyves vágások s az azok aljában nagy mennyiségben található földi giliszta — mely mint tudjuk, a legkeresettebb, ugyszólván mellőzhetetlen szalonkatáplálék — valószínűleg nagy vonzerőt gyakorol a telepedőben levő hosszucsőrűekre. És itt mellesleg megjegyzem, hogy a giliszta, mint tápszer, mely a serdülő fiatal madaraknál is nagy szerepet játszik: úgy látszik főleg azon tényező, mely a hely alkalmassága mellett főfontosságai bir a fészkelési hely megválasztásánál is. Valószínűleg eme körülményre vihető vissza, sőt kétségtelennek látszik az, hogy tulajdonképpen költési zónájukat épen ez okon helyezik Europa északibb tájaira, a nyirkosalju, gilisztadus rengetegek világába.

További tárgyalás alá véve az erdei szalonka költési övének kiterjedését, a fõnt elmondottak kiegészítéseül még álljanak itt Hoffmann idevágó feljegyzései.

»Ama, hajdan még Angliában is elterjedt nézet, hogy ott csak kevés erdei szalonka költ, újabb megfigyelések által megdöntetett. A. G. More bebizonyította, hogy az erdei szalonka Anglia és déli Skóczia majdnem minden egyes grófságában fészkel és pedig gyakrabban az északi, mint a déli tájakon; Irlandban is ismételten figyeltek meg fészkelő szalonkákat. More szerint kétséget sem szenved, hogy újabb idő óta költés czéljából Angliában több szalonka szokott maradni, mint előző években s e körülményt az erdőségek nagyobb kiterjedésének tulajdonítja, nevezetesen pedig a mind nagyobb területeken ápolt tülevelű erdőknek. T. Monk a 70-es évek közepén nagy gonddal gyűjtött adatokat Lewesben, az erdei szalonkának East Sussex-ben (21 község) való költésére vonatkozólag s becslése szerint ott évente 150, egész 200 pár szokott fészkelni. Az angol vadászati írók ezenkívül állítják, hogy az Angliában költő és ott áttelelő erdei szalonkák nagyobb része őszi és tavaszkor átvándorol s ez időtájban a közeli kisebb szigetcsoportokon is (Hebridák, Shetlandszigetek) meg szokott állapodni.

Közép- és Észak-Németországban talán sehohsem hiányzik a szalonka, hol költéséhez alkalmas vidéket talál, nevezetesen kiterjedt, nem tulszáraz s lehetőleg kissé dombos erdőket, különösen pedig olyanokat, melyekben széltörések, tisztások és marhalegelők váltakoznak. Ily helyeken aztán évente majd

kisebb, majd nagyobb számban szoktak fészkelni aszerint, a mint a helyi viszonyok kevésbé, vagy inkább kedvezőek.

Rügen-szigeten nem fészkel az erdei szalonka; de azért ott, elég csodálatosan, június végén, sok, legtöbbször fiatal (talán mind az?) szalonka szokott megjelenni. Az őszi huzás Rügen szigeten viszonylag igen jelentéktelen s mindenesetre sokkal gyöngébb, mint a tavaszi; Helgolandban pedig megfordítva az őszi huzás az élénkebb a tavaszinál.

Oroszország keleti tengervidékein a szalonka gyakran költ s az európai Oroszország északibb tájain is, egész a 65. szélességi fokig s a költési idő alatt mindenütt és nagyon el van terjedve. Skandináviában s főképpen Svédországnak inkább délnek fekvő vidékein, így például Vestgotlandban az erdei szalonka meglehetősen számban fészkel, sőt még északibb vidékekre, Lappland-ba is elszáll, ott tehát átlépi az északsarki övet is. Wallengreen szerint Svédországban a legészakibb rész, hol e madarat megfigyelték, a Gellivare, 67° 20' északi szélesség alatt, ahol az tavaszkor, május 15-ike táján szokott megjelenni! Megközelítőleg ugyanazon szélességi fok alatt figyeltek meg három erdei szalonkát T. és P. Godmann angol utazók 1857-ben Bodö közelében, Norvégia nyugati partjain, melyek az esti szürkületben dörögve huztak. Általában azonban a bérczes Norvégiában sohasem szokott oly távoli északon előfordulni a szalonka, mint Svédországban. Grönlandban épen nem fordul elő, Irlandban pedig csak igen ritkán, mint eltévedt vándormadár.

Ázsiában az erdei szalonka költési köre jóval terjedtebb s egyuttal inkább dél felé huzódik egy kissé, mint Európában, aminek oka a nagy klimatikus eltérésben és a hegylánczoknak egészen másnemű csoportosulásában rejlik. Észak felé Ázsiában (Szibériában) ugy látszik nem terjed ki oly magasra az erdei szalonka költési öve, mint Európában, az-az a szélső határa a 60. szélességi fok; ellenben dél felé sokkal tovább terjed, mint Európában. Európában a legdélibb határ, hol az erdei szalonka rendszeren fészkelni szokott — mint már említve volt — a 45. és 46. szélességi fok között keresendő, ellenben Ázsiában e kör határa behatol a 27. fokig, sőt talán még délibb vidékekre is. Kaukázus erdeiben, tehát a 40. 45. szélességi fokok alatt, dr. Radde szerint igen sok erdei szalonka fészkel. Himalayaban pedig költ a szalonka egész 3000 méter magasságig a tenger

színe fölött. Jerdon szerint (Birds of India): »a hegyi lakók (Himalayaban) biztosítottak, hogy a szalonkák a hegységben a hó közelében jelentékeny számban költenek. Ez időtájt láthatni őket az esti szürkületben a magas fekvésű tisztások és erdőszélek fölött meglehetősen magasságban s különféle irányban röpködni, mialatt egy hangos panaszos (!) hangot hallatnak. Hasonlót figyelt meg Valter Shervill őrnagy a Sikkin belsejében. (Észak-indusi része a Himalayanak a 27. és 28. szélességi fok között.)«

Miután fentebbiekben kedvenc hosszucsőrű vándorunk tulajdonképeni hazáját (illetve költési zónáját) tüzetesebben körvonalaztam, áttérek a szorosán hazánkat illető fészkelési viszonyainak részletes tárgyalására.

Mint a fentebbiekből kiviláglik, az erdei szalonka igazi költési zónája észak. Hogy ennek daczára égövünk alatt, illetőleg nálunk is alapít családi tűzhelyet, annak megvan a maga fontos, de egyszersmind igen természetes oka, mely voltaképpen egy kényserítő körülmény révén ugyan, de mégis a természet törvényeiben gyökeredzik. Ugyanis ama szalonkáknál, melyek Europa délibb tájain és illetve hazánkban költenek: fölvonulásuk alkalmával korábban jelentkezik a fajfentartás ösztöne (már mielőtt hozzánk érkeztek volna); ennek az ösztönzetnek azután eleget teendő, a rendes időnél előbb párosodnak, s miután e tény természetes következményt von maga után, a dolog rendjéhez képest kényesülve vannak fészüknek a szokott időnél előbb s igazi hazájuktól távol való megrakására. Szóval ahol utoléri a szalonkát a tojás, megkaparja magának pár száraz falevéllel bélelt primitív vaczkát s megtojik. S ez a megokolás nem csak a legdélibb tájakon költőkre, de a hazánkban fészkelő erdei szalonkákra, sőt az összes szalonkafajokra nézve is áll, nem véve ki a közönséges sárszalonkát, de sőt a nagyfaj szélkiáltót (Numenius arquatus) sem, mely madarak — éppen mint kedvenc hosszucsőrű vendégünk — csak a szaporítási kényszernek hódolnak akkor, midőn nálunk, tehát igazi hazájuktól távol, a fajfentartás ösztönének elegettéve családi tűzhely alapításához látnak.

További tárgyalás alá véve az erdei szalonka szaporítási viszonyait, azt tapasztaljuk, hogy minél magasabb fekvésű a telepedési terület (a magas hegységi zónát értve), annál később áll be a költés; ellenben az aljakon (illetve a síksági zóna területein) sokkal előbb észlelhetni a fészkelés ténykedését, sőt a mint

már más helyen említettem volt: magát a huzást is. Ebből pedig alighanem az következik, hogy hazánkban nem csak véletlen, illetve kényszerű fészkelések fordulnak elő, hanem magas hegységeink, vagyis a Kárpátok, a szalonkának rendes fészkelőhelyét képezik; míg ellenben az aljakban, illetve a síksági erdőkben előforduló költések, említett kényszerű befolyások következtében jönnek létre. Kifejezett vélekedéseim helyes voltát támogatni látszanak a következők:

1. A magas hegységekben tapasztalható kései mozgalom, vagyis a tulajdonképeni »huzás«, teljesen megfelel a szalonka igazi költési zónája alatt hasonló időben és hasonló módon történő dürgési folyamatnak; de maga a fészkelés és illetve a tojásrakás ideje is ugyanaz.
2. A fiatal szalonkák szüleikkel együtt megmaradnak költési helyükön a vonulási idő beálltáig; ellenben az aljakban, illetve síksági zónák alatt kelt szalonkák kifestett, kifejlődött korukban vagy a magas hegységek alkalmas területeit keresik fel (tény, hogy az aljából és előhegyekből a magas hegyekbe vonulnak föl s azokat szembetűnően megnépesítik), vagy pedig az erdős tájakon lokális mozgalmat folytatnak minden határozottan betartott irány nélkül, mely végül az őszi költözködésbe szakad bele.

A korábban érkező, tehát a rendes szalonka-szezon-ban dürgésre járó s nem a magas hegységekben fészkelő szalonkák: minden valószínűség szerint északibb tájak, vagy egyenesen észak szülőttei. Ezek közül semmi esetre sem költ (vagy csak kivételes költésekről lehet szó) egy sem nálunk, amit a korai érkezés kétségtelenül bizonyít. Korábban érkeznek, mert leghosszabb ut áll előttük s előbb párosodnak, mert a szokatlan hévfejlődés nemi ösztönükre ingerlő befolyással hatván, annak természetszerűleg hódolni kényszerülvők. Az a regula, mely a fészkelés idejét a földrajzi szélesség és a fészkelési terepnek magasabb vagy alacsonyabb fekvéséhez köti: ezekre a korai vándorokra nem alkalmazható; hanem igenis, a magas hegységeinkben költő, nálunk hazás szalonkákra, melyeket körülbelül bizton nevezhetünk a »mi szalonkáink«-nak s melyek föltehetőleg hazánk határain túl nem is terjeszkednek, mert a legtöbb költözködő madárnál igen ki van fejlődve a szülőföld

íránt való ragaszkodás érzete; mért volna tehát ebben kivétel épp a szalonka.

Ezek a magas hegységeken költő szalonkák, vagyis a mieink: később érkezek, párosodnak és fészkelnek, mert rövidebb ut áll előttük s mivel ennél fogva sietni nem kénytelenek a felvonulással, másrészt pedig a megszokott hévmérsékleti viszonyok fajfentartási ösztönzetükre sem gyakorolnak oly befolyást, melynek hatása alatt a korábbi párosodás és költés kényszerhelyzetébe juthatnának: mind érkezésükben, mind pedig dürgés és fészkelés tekintetében a rendes lefolyás keretében felelnek meg rendeltetésüknek.

Tény az, mint más helyen már többször rámutattam, hogy a magas hegységeken, így a Kárpátok szalonkás vidékein is és főleg az észak-nyugati Kárpátok hegyláncolatán, ahol a hosszucsőrűeknek fő költő helyük van hazánkban: a szalonkák felvonulásának kezdete, vagyis az elővonulás, egy-két, sőt nem ritkán három héttel is később történik, mint a szelidebb égalju alvidékeken; a fővonulás, pedig néha egy hónapi különbözetet is mutat. Tapasztalás szerint ugyanis a Kárpátokon a szalonkák elővonulása (az előőrsök érkezése) április 3. és 8-ika között szokott megindulni; a fővonulás vagyis a tömeges mozgalom beköszöntője pedig, 15-ike táján vagy után kezdődik, de a huzás eltart néha május közepéig is.

Tehát idelelni olykor már javában huznak (Szlavoniában néha már január végén kezdenek jelentkezni egyes példányok), mikor még a magas hegységeken hire sincs a hosszucsőrűeknek! Idevágólag Fűzi Alajos uradalmi erdész azt írja a Vadászlap-ban (1885. VI. é.f. pag. 388), hogy huszonegy éve mult, hogy a magas Tátra tövében tölti életét, de még csak egyszer történt meg, hogy már márcziusban szalonkát lőhetett volna. Ellenben volt ezen 21 év alatt olyan három tavasz, amikor a hosszucsőrűek április hó 15-e után mutatkoztak.

Ugyancsak a Vadászlapban (1886. é.f. pag. 364.) »Óvári« aláírással, Derzsenyről (Hont-megye) a szalonkahuzásról egy közlemény foglaltatik, melyben a többek közt az is föl van említve, hogy míg az aljakban márczius 15. és 25-ike között jelennek meg a szalonkák, addig a Veterniken és a Tatiár északi ormán április vége, május eleje és közepe felé vannak a legjobb huzások.

«A természet» 1900-1901-ik é. folyamában (XIX. szám) is érdekes adatot találunk az erdei szalonka magashegységi megjelenési ideje és költéseiről feljegyezve Lázár Lajos közlésében. Azt írja ugyanis, hogy a közvetlen erdélyi kárpátjaink alján végigvonuló Brassóvármegyének hétfalusi járásában, az u. n. Bolnokon, már sok szalonkát lőtt márczius 1-10-ike közti időben is. E hely — mint említi — a havasok leg alján van, közvetlen a szántóföldekből majdnem függőlegesen emelkedik föl, sűrű mogyorós és fiatal bükkösből áll csak helyenként ment a hótól a fentjelölt időben. A havasokon való szalonka-előfordulásokat illetőleg még azt írja Lázár, hogy a Predeálon (Oláhország határán) a szalonkákat április 15. és 25. közt lőtte, szintén hóval tarkázott, délkeletnek fekvő oldalon, mely helyen állítása szerint oly nagy számmal huznak különösen hajnalban(!) a szalonkák, hogy több ízben siketfajd-dürgésen, még pirkadat előtt, korrogásuk és pisszegésük után ítélve, nagy számukat kellett feltételeznie. Kotló szalonkákat május első napjaiban, de június elején is talált Lázár, a Predeálon és a Hétfalu fölött húzódó magas hegység (Pojana) északi részében. Szalonkacsirkéket ugyancsak júniusban figyelt meg Lázár, júliusban pedig röpülő, de még nem teljesen kitollazott fiókszonkát lőtt.

Ami az aljakon és illetőleg a siksági erdőkben előforduló szalonkaköltéseket illeti, tapasztalati tény, hogy a szalonkák már oly időben kezdenek tojni, midőn még a huzás java folyamatban van. Nem ritkaság ugyanis, hogy már márczius végén vagy április elején tojásaikat költő jérczék találtaknak, avagy olyanok, melyek kifejlett tojást hordanak magukban, melyet apportirozás közben a vizsla szemmeláthatólag kiszorít belőlük. Persze, minél inkább vége felé jár a huzás, illetve a szalonkák átvonulásának időtartama, a vonulók zömétől annál több és több szalonka marad el a szükségszerűleg fellépő fészkelési kényszer folytán — egyik évben némely vidékeken több, másikon kevesebb. Ennek illusztrálása okából álljon itt Gyöngyöshalászi Takách Gyula (a jeles vadász) följegyzése («A Természet», 1901-1902. é. f. I. sz.), melyben azt mondja: »Nálunk a pilisi hegységekben — hol rendes körülmények között csak nagy ritkán lehet költő-szalonkára akadni — az idén (1901) rengeteg sok fészket s május elején igen sok fiatal szalonkát találtunk.«

Tényleg az erdei szalonka költési helyét illetőleg, évről-évre újabb meg újabb meglepő tapasztalatokat tesznek a vadászok. Például 1897-ben számos olyan kisebb hegységi erdőben, sőt síkvidéki erdőben is találtak fészkelő szalonkákat, ahol azelőtt sohasem tapasztalták; így volt ez a szomszédos Ausztriában is. Az »Oesterr. Forst. u. Jagdzeitung« 1897. évfolyamának 28. számában van egy közlemény például, mely szerint, daczára, hogy a bécsi erdőkben az 1897. évi tavaszi-szalonkavonulás nagyon gyenge volt, utóbb mégis igen sok költő-szalonkát találtak ott. S ezt annál feltűnőbbnek jelzi az idézett lap, mivel egy ottani vadász 25 év óta kíséri figyelemmel, ha vajjon a szalonkák ott költenek-e s ezt csak a mondott év tavaszán találta beigazolvva, amennyiben május hó végéig öt olyan fészket talált a bécsi erdőben, melyben erdei szalonka költött.

Hogy a tavaszi fölvonulás alkalmával a tova vonuló rajtól így elmaradt családalapító szalonkák száma átlag tekintetében semmi esetre sem lehet valami csekély — ide nem számítva a magas hegységeinkben fészkelő egyedek jelentékeny mennyiségét, — azt a szaklapokban mindenfelől közölt szalonkaköltési adatokból bizton következtethetjük. Mindenfelől összegyűjtött számos adatom — melyeket azonban egyenként és részletesen felsorolni felesleges volna — meglepő bizonyítékokat szolgáltatnak ugy ezt illetőleg, mint arra nézve is, hogy hazánk délnyugati megyéi, általában a Dunántul sem oly terra inkognita a szalonkákra nézve, mint az rosz meggyőződés alapján sokfelől állítva lesz. Így például azt, hogy Zala, Vas, Győr, Mosony, Sopron, stb. megyékben csak nagy ritkán állapodnának meg szalonkák költés végett, immár bátran tulhaladott állításnak tekinthetjük. Hogy példákat hozzak föl, álljanak itt a következő megfigyelési adatok:

Dr. Sötér, a »Vadászlap«-ban említi, hogy a magyar-óvári lombos erdőkben gyakran akadhatni szalonka-fészkekre és éppen nem ritkaság egész szalonka-fészkealjakkal találkozni.

Szidnay, Nemes-Apátiban egy fenyő tövében három teljesen kifejlett szalonkafiókát talált júliusban; ugyanő Sümeg vidékén minden időben talált már szalonkát. (»Vadászlap«).

Gróf Széchenyi Sándor földesi pusztáján (Tolna m.) aug. 15-én erdőtlen területen lövetett egy remizben erdei szalonka (»Vadászlap«).

Egerváry Gyula az irsai erdőben (Zala m.) figyelt meg fészkelő szalonkákat április hóban; egy izben pedig Vas megyében, gr. Erdődy gecsenyei fázánosában szemtanuja volt július havában egy szalonka elejtésének. (»Vadászlap«).

Deák József P-Keresztúrról (Zala m.) a következő megfigyelését közli a »Vadászlap«-ban (1885. é. f.): »Folyó évi május 13-án délután 3 órakor kimentem az u. n. »polyva-völgye« fenyőerdőbe s ott egy ideig néztem a munkásokat, utóbb elindultam hazafelé, de alig hogy 200 lépés távolságra haladtam, egy szűk puszta uton szemközt jött velem 7 darab erdei szalonka; két öreg vezette fiait; mind egymást követték, az egyik öreg elől s az 5 fia utána, a másik öreg pedig hátul bezárta a menetet. A vezető öreg folytonosan kurrogott, a fiai pedig sajtáságos pizszegéssel feleltek. Én bevártam őket mintegy hat lépés távolságra, ott észrevett a vezető öreg és rögtön visszafordult, majd pedig az egész fészkelj futásban keresett menedéket. Én utánuk futottam, mire felszálltak, egyet azonban, a leggyengébbet, mégis sikerült elfognom, de már is igen szép példány, egészen ki van szinezve, csupán a fején van toll helyett pelyh.»

Chernel István értesít, hogy évek előtt Sárvár vidékén júniusban őszcserkészlet alkalmával látott egy vadász erdei szalonkát, mely csüdjei közt fiát vitte; továbbá Kőszegen 1876-ban talált egy helybeli vadász május elején szalonka-fészket 4 tojással. Ugyancsak Kőszegen vett Chernel 1879-ben június végén két meglehetősen kiszinezett erdei szalonkát, melyeket egy parasztasszony a szomszédos helység erdejében fogott. Emli ti még Chernel, hogy Pozsonynál, a Kis-Kárpátokban, költésről nem tud egy esetet sem; Modorban azonban bizonyos, hogy már egyesek költenek, 1886 június 7-én egy vágáson átfolyó patakocská mellől kelt fel egy előtte.

A határszéli megyéket illetőleg, a többek közt van adatom Nagy-Kanisza vidékéről is (Homok-Komárom), a hol többször bukkantak szalonka-fészekre.

Z. H. F. Vas megye stíriai határára vonatkozó adatait közölve a »Vadászlap«-ban (1885. é. f.) emli ti, hogy egy aránylag csekély területen, melyen vadászni szokott (a Zala és Rába közti fensíkon kiterjedt róna erdőben), minden tavasszal 15-20 szalonkafészket talált.

Borsiczky Ottó »A Természet« 1901-ik é. f.-nak XIV. számában említi, hogy a szalonka a Vértess hegységben évenként és talán nagyobb mennyiségben is fészkel, és azt onnan következteti, hogy elég gyakran látott és hallott szalonkát május, sőt június hó folyamán is. »Az esti órákban röpdöstek s épen úgy, mint tavaszi huzáskor, kurrogtak (pisszegésre nem emlékszem)«. »Egyik már idős erdőőrömnek említettem a dolgot«, — mondja Borsiczky — »Ő ezt egészen természetesnek találta s azt mondta, hogy már sokszor látott és hallott nevezett időben szalonkákat.

Ugyancsak »A Természet« fönt hivatkozott számában, érdekes adatokat közöl még Borsiczky ur Esztergom vidékéről is a szalonkaköltések tárgyában, irván a következőket: »1888-ban Esztergom város tulajdonát képező »Barátkuti erdő« nevű erdő részben a munkások — sajnos, hogy a hónap és napra már pontosan nem emlékszem, de azt hiszem, májusban volt — cserkészszut készíttéssel voltak elfoglalva. Én úgy déltájban e munkásokat megtekintendő, csak úgy toronyirányt nekivágtam az erdőnek s egy — néhány négyszögméternyi, itt-ott csádéval benőtt — tisztásra érve, egy öreg és néhány fiatal szalonkát pillantottam meg közvetlen közlelről. A szalonkák egy csoportban gubbasztottak. Midőn eme érdekes csoporthoz már csak mintegy két lépésnyire voltam, az öreg szalonka hirtelen fölrebbent s az egyik fiát magával vitte. Egészen jól láttam s látta a velem levő Novotny nevű vadőr is, hogy az öreg a fiatal lábával fogta át s úgy repült el vele. Az ottmaradt 3 darab fiatal szalonka közül, melyek futva iparkodtak menekülni, kettőt kalappal leborítottam. A harmadik úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el. Az öreg szalonka a felrebbenés helyétől alig 50 lépésnyire leszállott — mire a velem levő vadőr figyelmeztetett, — de oda sietve, hült helyét találtuk. A fiatalok még pihések voltak, de daczára ennek, a midőn megszemlélés után elbocsátottam őket, úgy elfutottak, hogy nem bírtam őket többé felfedezni.«

Azt is említi még Borsiczky, hogy a Vértess hegységben, egy ízben április 14-én és egy másik esetben ugyane hó 25-én talált szalonkafészket az előbbiben 2, az utóbbiban 4 tojással.

A Balaton mellékéről, nevezetesen a Keszthely és Sümeg közt elterülő erdős hegyhátaikat illetőleg, igen sok szalonkaköltési

adatomban van a régebbi időkből. Azon a vidéken valamikor tömeges szalonkafészkeléseket lehetett tapasztalni. Z. H. F. is megemlékezik erről a »Vadászlap«-ban (1889. é. f. pag. 422) közölt reminiscenciái között — mondván: »Felejtethetlen marad a szalonkák azon sokasága előttem, mely a hatvanas években egy aug. végével tett cserkészlet alkalmával a Rezi v á g á s o k cserkésző utjai mellől előttem felszállt.«

Eszmelánczolatnál fogva itt rá kell mutatnom arra a körülményre, hogy eltekintve a fészkelésre alkalmas helyektől, a tapasztalatok bizonyossága szerint a korábban elpárult szalonkák s z ű k s é g b ő l (ha a letojás ideje küszöbön van) belenyugszanak még az oly helyeken való tömeges fészkelésbe is, a hol különben csak esetleg egyes szalonkák szoktak családalapítás végett letelepedni.

Ezek után a fent regisztrált adatokat egybevetve és saját tapasztalati adataimat is latba vetve, világosan kitetszik ama vélekedés tarthatatlan volta, mintha Magyarország területén az erdei szalonka csak ritkán, talán kivételesen fészkelne s ekkor is csupán a Kárpátok magasabb pontjain. Ellenkezőleg az igazság az, hogy az erdei szalonkát az egész országban költő madárfajainkhoz számíthatjuk, mely nemcsak magas hegységeinkben, hol egyébiránt r e n d e s fészkelő, hanem az ország alacsonyabb hegységeiben s a sikságokon elterülő nagy erdőségekben p a g o n y o k b a n is telepszik és nem csak az északi, hanem a délibb és nyugati megyékben is. Hogy mégis miért nem találunk több szalonkafészket, ezt megokolja az a körülmény, hogy éppen a szalonka költési ideje alatt (május és júniusban) legkevesebbet járunk az erdőben; azután meg az elszigetelt viselkedésű, ravasz és többnyire a legáthatolhatatlanabb helyeken rejtőzködő szalonkát nehéz is megfigyelni; ehhez járul, hogy fészkének kinézése és annak környezete is olyan kevésbé jellemzetes és föltűnő, hogy a legélesebb szemű kutató figyelmét is elkerülheti; a madár meg nem árulja el magát, mert vagy idejében látatlanul megszökik, vagy pedig csak akkor röppen ki, midőn már alig egy-két lépésnyi távolság választja el az embertől, sőt a költő szalonka rendszeren el hagyja maga mellett menni az embert a nélkül, hogy felkelne.* Szóval igazán csak

* Még a legjobb orru vizslával is nehéz a költési időben eredményes kutatásokat tenni, mert különösképpen úgy a szalonkafészkeknek, mint magá-

véletlenségből lehet a szalonkafészkeket s egyes kotló szalonkákat felfedezni; a rendszeres kutatások azonban alighanem meglepő eredményre vezetnének a szalonkás vidékeken.

* * *

Közölt általánosságok előrebocsájtása után, már most rátérek kedvenc hosszucsőrű vándorunk szaporítási viszonyainak és dürgési módjának, a »huzás«-nak — mely a vadászok érdeklődésének mindenkor oly kedvenc tárgyát képezte — részletes tárgyalására.

Mindenekelőtte fel kell vetnem a kérdést: mit értünk »huzás« alatt?

Erre nézve a vadászok nagyobb része között némi fogalomzavar látszik létezni, amennyiben ugyanis, nemcsak a tavaszi estéken végbemenő sajátságos szalonkamozgalmat, vagyis a tulajdonképeni »huzást«, hanem magát a tavaszi fölvonulást is »huzás«-nak nevezik. Azonképpen téves nézetek uralkodnak a »huzás« tulajdonképeni czéljára nézve is — és pedig nem csak a vadászok, de a szakírók és ornithologusok között is. Nauman, Brehm, Diezel, Hoffmann stb. ugyanis egyértelműen megegyeznek abban, hogy a »huzás« kizárólag (!) párosodás czéljából történő mozgalom volna, miközben a jólismert »szerelmi hangokat« adják, melyeket »csakis« ilyenkor, tehát párosodási mozgalmuk alkalmával hallatnának, máskor »nem« (?). És ezeket az állításokat az alábbi pontok alatt felsorolt »érvekkel« vélik megindokolhatóknak(?):

1. Ha a huzás alkalmával a vadász a »szerelmi hangokat« hallató szalonka közeledtekor a jérceének szerelmi csábhangját ügyesen utánozza: a huzó szalonka közeledik a vadász, illetőleg a »hívás« (a hang) irányába s azonnal lecsap; a sudar fák fölött huzó szalonka tehát him.

2. Ha a vadász a szalonka közeledtekor valami könnyen szálló tárgyat, pl. kalapot vagy zsebkendőt a légbe dob: a huzó szalonka azonnal lecsap azon helyre, hová a tárgy leesett; a hirtelen lecsapás indító oka tehát nem lehet egyéb, mint a látni vélt jérce s a madár párosodási ösztöne.

nak a kotló szalonkának, de sőt csirkéinek is: igen kevés szimatja (önszaga) van.

Lakatos: Az erdei szalonka és vadászata.

3. Sajátságos esteli röpködéseit vagyis a huzást, csakis a szerelem időszakában tartja, egyébkor néma lévén, kizárólag ilyenkor hallatja a him vágyteli csalhangját (a krojtólást), vagyis a jól ismert mély hangot.

4. Végre, hogy ott, hol bár huzamosabb ideig tartózkodik is, de fiókokat nem nevel: nem huz a szokott módja szerint.

Hogy e négy pont alá foglalt »érvek« mennyire tévedésen alapulnak és mily nagy tájékozatlanságot árulnak el az erdei szalonka természeti szokásai és fajtulajdonságainak ismeretében, de sőt némely ornithologiai általánosságok tekintetében is, az ki fog tűnni az alábbiakból. A szoros tárgyilagosság szempontjából azonban menjünk sorba.

Az első pont alá foglaltakra nézve — melyek fő érvekül látszanak szerepelni — eleve kijelentem, hogy azok a dolog lényegére nézve bizonyítékul a legkevésbé sem szolgálhatnak, amennyiben a himszalonka, mint minden sippal vadászó vadász jól tudja: nemcsak a szalonkajérceze hangjának utánzása által, de saját nemének hangimitációja folytán is lövésre csalható. És ez áll nemcsak az erdei szalonkára, hanem az összes szalonkafélékre nézve is — és nemcsak tavaszkor, hanem napos és szélcsöndes időben minden évszakban. A fajok mindkét ivaru egyedei annyira reagálnak a hívásra, hogy például a gojzerek (Numenius), godák (Limosa), galambsneffek (Machetes) stb. csakis ily módon vadászhatók igazán eredményesen őszi és tavaszi vonulási idejök, vagy nyári lokális mozgalmuk alkalmával és nemcsak hogy közelitenek (»beszállnak«) a hívásra, de tömegesen le is ereszkednek. Így, aki jól tudja őket hívni, hallatlan távolból és szinte a felhők közül előjönnek a csalogatására, ami különben szintén ismert dolog a vizivadászok előtt. Tény azonban, hogy tavaszkor élénkebb és szenvedélyesebb beszállásokat észlelhetni, mint más évszakban.

A második pont alatt foglaltaknak is kevés bizonyító alapjuk lehet, amennyiben minden éjjeli madárnak szokása a megmozdult tárgyakra való lecsapás, azonképpen a denevéreknek is, melyek épp úgy lecsapnak a feldobott kalapra és zsebkendőre, mint némely szalonka és pedig a him is, nőtény is; azután meg higye a ki akarja, hogy a szalonka — amely éjjeli állat létére a homályos est- és szürkületben, mint minden éjjeli állat különben: látási képességének bizonyára a megfelelő mérvben birto-

kában van — a feldobott kalapot, pláne fehér zsebkendő t szalonkajérczének nézné! még ha még oly nagy párosodási ösztön hatása alatt állana is.

A harmadik pont alattiakat csak az erdei szalonka természetete és szokásai alapos ismerete hiányának lehet tulajdonítani. Teljesen igaztalan állítás az ugyanis, hogy az erdei szalonka az u. n. huzást (a tulajdonképeni, vagyis »szabályos« huzást értve, mely leginkább az erdő koronája felett, de gyakran nagyobb magasságban is történik s mely alkalommal, mint tudjuk, a szalonkák himbálódzva, bagolyszerű csendes szárnyalással, fölfujt testtel és fölborzolt tollazattal lassan elvonuló árnyként haladnak tova a csendes tavaszi estben s e közben majdnem szünet nélkül hallatják mély, »kro-kro«-ként hangzó szózatukat és sajtáságos püsszegésüket) csakis tavaszkor, párosodásuk korszakában gyakorolná és máskor nem, s hogy a mély hangjukat is csak akkor hallatnák! Erre nézve az igazság az, hogy a tavaszi huzási röpködések tényleg részt a dürgési mozgalom jellegével is bírnak ugyan, minthogy csendes, lanyha időben a him szalonkák huzás alkalmával szoktak jérczék után is nézni a pillanatnyi élv kielégítése, részt pedig némelyek párszerzés érzézetéből is; máskülönbén pedig a »huzás« ténykedése nem egyéb fajis szokásnál: talán játék, talán nem? Mindenesetre olyas valami, melynek valódi célját (ha ugyan van komolyabb célja is s nem pusztán csak fajis szokás?) tulajdonképpen nem ismerjük; az azonban kétségtelen, hogy nem kizárólag dürgési üzemet képez. Erre nézve világos bizonyítékot képez ama minden szalonkavadász által ismert körülmény is, hogy ahol szalonkák fészkelnek, a költés befejezte után is, de sőt ennek folyamata alatt is esténként a szokott időben és hajnali szürkületben: a tavaszhoz hasonló, hangos »zenével« (krojtolással) kísért mozgalom szokott kifejlődni, melyben részt vesz öreg és fiatal madár (a költés után) egyaránt és ugyancsak nem kiméli a torkát egyik sem. És eltartanak ezek a huzások egész nyáron át szeptemberig és kivált a szalonkadus magas hegységekbén néha meglepő árnyokat öltenek. Dr. Lovassy Sándor »Adatok Gömör megye madárfaunájához« című dolgozataiban (1883. pag. 732.) azt írja, hogy: »1884. július 12-én a gömörmegyei Klyag rengetegében oly szalonkahuzást ért, mint a minő alatt a völgyekben márczius utolján szokott lenni.«

Idevágólag Z. H. F. a »Vadászlap« 1883.-i é. folyamában (pag. 422.) azt írja, hogy: »Élénkebb augsztusi szalonkahuzást sehol nem tapasztaltam, mint a Kőrös és Maros közti tölgy- és bükkállományu, mély völgyek által keresztül szelt ősrégi szálasok között fekvő erős és sűrű fiatalosok szélein.« Különben a Kárpátok magas bércein nyár közepén történő szalonkahuzások közönséges, megszokott jelenségek közé tartoznak. Szinte játszanak ilyenkor a szalonkák, mint néha a csókák és varjak szoktak.

Mint velem levélileg közli: Csató János kiérdemült ornithologus barátom is ismeri a nyári huzásokat. A már fölhozott Takách Gyula és Borsiczky-féle adatok is tesznek említést nyáron huzó szalonkákról. Hajdu Kálmán július 15-én észlelt több hangosan huzó szalonkát (»Vadászlap«); Pitschman K. a Kárpátokban augusztus 15-én látott hangosan huzó szalonkát (»Vadászlap«); Tamássy József az ungmegyei magasabb hegyeken nem egyszer látott és hallott augusztus és szeptemberben huzó szalonkát (»A Természet«, IV. é. f. XIX. sz.); Lázár Lajos júliusban éjfél tájban is hallott huzó szalonkát a Predeálon, hol megfigyelése szerint nyár végéig szoktak a szalonkák huzni (»A Természet« IV. é. f. XIX. sz.) stb.

Ezekről a nyáron huzó szalonkákról pedig absurdum volna föltételezni, hogy ily időben mátká szerzés végett gyakorolnák huzási kedvtelésüket. Nem állhat meg tehát, hogy a huzás kizárólag és csakis párosodás céljából történék és, mint kimutattam: az sem válik be, hogy a hímek csakis tavasszal hallatnák mély alhangjukat. Hogy pedig a tavaszi huzás nem kizárólag párosodási üzem, az kitűnik abból is, hogy a huzás alatt lőtt és azonnal felbontott szalonkákban a már feloszlásnak indult — tehát korábbi táplálék fölött — alig elnyelt s így teljesen ép állapotban levő annyi amennyi rovarra akadunk. Meg aztán mit keresne a gyakran nagy magasságban és nem ritkán a puszta bércek felett elhuzó szalonka oly fönt, ha csupán párszerzés céljából repülne? Hát azokkal a szalonkákkal mi van, melyek — mint néhányszor megfigyelni alkalmam volt — a Margitszigetről magasan a Duna felett az Országházig és vissza krojtolva huztak, ismételten is? Talán ezek is szeretkezni jártak?

A negyedik pont alá foglaltra kevés szavam van. Az egyszerűen valótlanság. De hogy is lehetne igaz! Hisz a magas

hegységek kivételével, a hol rendes fészektelepedések vannak: más tájain az országnak a fészkelés kiszámíthatatlan idejű, szóval mindig attól a kényszerhelyzettől függ s akkor történik, a mikor a szalonka a fajszaporítás követelményének ott, ahol éri az: hódolni kénytelen — s hogy ez nem mindig alkalmas, fajsajátságainak megfelelő helyen történik, azt az a körülmény is igazolja, hogy buzavetésben is akadtam már költő szalonkára és mások is figyeltek meg mezőn fészkelő hosszucsőrűt.*

A tavaszi repülésekre vonatkozólag is találkozunk téves állításokkal az irodalomban. Igy vannak szakírók, kik bizvást állíthatni vélik, hogy a tavaszesti huzások mozgalmában csakis a szalonka j é r c z é k (!) vennének részt, míg a himek passív viselkedésre, a bokrok alján való csöndes, várakozó vesztegelésre volnának utalva, míg csak a szerelmes j é r c z é k (!) rájuk nem akadnak!

Ebből tehát az következne, hogy a nőivaru szalonkák adnák az ismert mély hangú szózatokat, a mit még elképzelné is abszurdum! Hát még azt, hogy a párosodás aktusa fönt a levegőben történnék afféle pacsirtajátszódásszerű körforgások közben!

Igen elágazók még a vélemények az erdei szalonka páros viszonyát illetőleg is és mondhatom, e tekintetben nem csak a vadászok, de maguk a szakírók is nagy tájékozatlanságot árulnak el. Vannak ugyanis, kik hosszucsőrünket a legerényesebb egynejtűségben (monogamiában) élő madárnak állítják, mely az »absteher«-eket legfeljebb akkor használná ki, ha véletlenül hozzáférhet... Ezzel ellentétben más »hozzáértők« meg azt vitatják, hogy a szalonka többnejtűségben (poligamiában) élő állat volna — s viszont mások meg azt (ami legközelebb jár az igazsághoz), hogy a szalonka szorosan véve sem nem egynejtű, sem nem többnejtű, hanem e kettő közt középen áll, vagyis oly különlegesség a szerelem dolgában a madarak között, mely az egyénenként változó mekkoraságú morális tartalom mérvéhez képest hol a szorosabb, tehát bensőbb kapcsolat, hol pedig az egészen laza, csapodár viszony elvének hódol inkább, mely utóbbi esetben, természetesen, tartósabb szövetkezés alig, a másik esetben

---

* „A Természet“ 1901-ik évfolyamának XVII. számában Bod Péter hoz föl egy esetet buzavetésben fogott fiatal szalonkáról, melynek begyében 8—10 borsósözemen kívül, semmi más táplálék nem találtott.

azonban, a költési idő tartamára, kissé laza házastársi viszony jön létre.

Ami a hangoztatott »morális« tartalmat illeti — bármennyire ideális felfogásnak látszassék is ez egy madárnál, mégis a valószínűség értékével alkalmazható kedvencz hosszucsőrű madarunknál. Egyébiránt erről bővebben majd alább. Előbb azonban vissza kell térnem a fönt említett téves védelmek és állítások megvitatására.

Az, hogy kizárólag csak a nőstény szalonkák (vagy megfordítva) huznának és csakis azok (a nőstények) adnák a mély hangokat: teljesen badar állítás. A dolog ugyanis úgy áll (a megfigyelések során már rég tisztázva lett), hogy nemcsak a nőstény, hanem a him is repül, sőt a huzó szalonkák tulnyomó része him és kizárólag csakis ezek adják a mély krojtoló hangokat; ellenben a szalonka-jérczék csak pisszegnek és lent a talajon, mikor a himeknek jelt adnak: sziszszentő hangot hallatnak. Megjegyzendő azonban, hogy nemcsak a szalonka-jércze, hanem a him is szokott pisszegni.

Ha már most ama tény alapjára helyezkedünk, hogy t. i. a szalonka-jérczék is résztvesznek a huzás mozgalmában: teljesen megdől annak a valószínűsége, hogy a jérczék — mint sokfelől állítva lesz és Hoffmann is tanítja — teljesen passiv viselkedésre volnának utalva a huzás alkalmával.

Mindezekből pedig levonva és összefoglalva a tanuságot — kétségtelen tényként fogadhatjuk el:

1. hogy mind a két ivar részt vesz a huzásban; a huzó szalonkák legnagyobb része azonban him;

2. a krojtoló mély hangokat csakis a himek adják, de pisszegnek (sziszszentenek) is;

3. a szalonkajérczék csakis pisszegnek illetve sziszszentenek.

Ténynek vehetjük továbbá azt is, hogy a szótlanul huzó szalonkák kivétel nélkül jérczék; ez azonban a »szabályos« (rendes) huzások alkalmával előkerülő jérczékre vonatkozik, amennyiben szabálytalan huzáskor — mivel a huzás menete és az egyedek viselkedése egyugyanazon mozgalom alkalmával mindig egyforma — a himek sem krojtolnak, hanem legfeljebb pisszegnek és sziszszentenek, mint a jérczék, ha egyáltalában hangot adnak; avagy pedig mindkét ivar némán huz.

Megjegyzésképpen álljon itt, hogy néha, nagy ritkán, a lesen elejtett szalonkérdések majdnem egytől-egyig jérceknek bizonyulnak; — az ily esetek azonban a véletlenség játékainak tekintendők (a megfordított állapot ellenben, majdnem a rendes esetekhez tartozik). Hanem itt az a kérdés ötlük föl, vajjon némely esetben a különböző ivaru szalonkák nem külön társaságokban vagy csapatokban vonulnak-e talán? A galamb-sneffeknél (Machetes pugnax) például szokott dolog, hogy a nőtények mindkét nemű fiaikkal együtt, míg az öreg himek külön falkákban vonulnak.

Ami az erdei szalonka szerelmi szövetezését illeti, én teljesen ellenkező nézetben vagyok e tekintetben is azzal, amelyet a legtöbb természetrajzi leiró magáénak vall, hogy t. i. a szalonka szoros monogamiában élő madár volna. Az én megfigyeléseim ennek ellene szólnak, mert habár tényleg — mint föntebb részleteztem — az erkölcsi tartalom mérvéhez képest fordulnak is elő tartósabb szerelmi szövetezések; mégis olyan értelemben vett poligamiáról, mint amely más ily szövetségben élő madaraknál a hűség alapjára volna fektetve: az erdei szalonkánál nem lehet szó. De az is igaz, hogy tulajdonképpen poligamiának sem nevezhető az a viszony, amit a him folytat, amennyiben ha egyáltalában elpárizik is: egyszerre csak egy tojóval köt tartósabb viszonyt, míg az igazi poligamusoknak egyugyanazon időben több nejük van. A szalonka ugyanis — különösen a fejletlenek, éretlenek, a minő sok van a fiatal szalonkák között — eleinte csakis a szabadszerelem elvének hódolnak s habár éretlenek volnának is, az ébredező nemi ösztön ingerének ellent nem állhatván, csapodár kalandokra kényszerülvék a pillanatnyi élv kielégítésére; szóval afféle próbálgatásokat folytat egymásközt a fiatalság minden komolyabb cél nélkül, s meg vagyok győződve, hogy a komoly célzatu párbaállítás esete csakis az öregebb szalonkaegyedek közt esik meg. Az olyan szalonkák, melyek fölreppenve fogadják a közeledő himet s némi játék után a talajra ereszkedve, ott folytatják szerelmi ömlengéseiket s azután az aktus megtörténte vagy annak sikertelen megkisérlése után különböző irányba sebesen elrepülnek: mindig fiatal, legnagyobbbrészt éretlen egyedek; ugyancsak többnyire ilyenek azok a példányok is, a melyek pár nélkül repülnek a huzás folyamata alatt. Emellett azonban kétségtelennek látszik az öregebb sza-

lonkajérczék válogató s természete is és emiatt alighanem úgy áll a dolog, hogy a himek (talán csak) látszólagos állhatatlansága a jérczék csapodár viselkedésére vezethető vissza — s emiatt a párosodás ténye, tehát a tartósabb együttélés esete nem is annyira a himek-, mint inkább a jérczék akaratától függ, szóval a szalonkajércze maga választja »férjét«; de alighanem sokáig válogat, míg a kedvére való férjanyagra szert tesz . . . Ha aztán a him udvarlása komoly viszonzásra talál a jérczike részéről, a frigy a komoly házastársi viszony jellegét ölti magára — arra az időre t. i., míg a kötél tart; akkor azután — »auf nie mehr Wiedersehen — a him többnyire elbucszuk a kapufélfától s talán püsszöge, kortyogva új kalandok után veti magát? Legalább a jelekből ítélve úgy néz ki a dolog, mintha szalonkájéknál a költés befejezte után afféle hamis másod »üzekedés« (illetve dürgési folyamat) lépne föl, minő az özvadnál tapasztalható; csakhogy a második költés kimaradása ellene szól e föltevés valószínűségének.*

Főnt tárgyalt társas viszonyra vonatkozólag még megjegyzem, hogy a him szalonka néha (az esetek nem nagyon gyakoriak) az ivadékok felneveléséig családjával marad; hogy azután ki jobbra, ki balra elhagyják egymást, (az öreg madarakat értve, mert az anyamadár, a jelekből ítélve, alighanem magzataival marad az ősz folyamán), az kétségtelen.

Hogy kerülnek össze párosodás végett a két nem egyedei s illetőleg hol megy végbe a tulajdonképpeni párzás aktusa? Erre nézve a többoldali megfigyelések nyomán, de saját észleleteim alapján is bizton megállapíthatom, — ami igen természetes is különben — hogy a szalonka csakis a földön párzik; ami ezt megelőzi a levegőben, az csak párosodási játék, mint a pacsirtánál — s utólag is történik ilyen.

A levegőben történő néha csoportos verekedések, mindig a jelenlevő nőtény miatt történnek. Ilyenkor tényleg valamely elpározott s párostól huzó duennáról van szó, melyet a

---

* Régebben magam is azt hittem volna, hogy a nyáresti és hajnali röpködések részben egy újabb dürgési folyamat célzatával is bírnak; ámde ezt követőleg másodköltésekről kétségtelen bizonyítékokat szereznem nem sikerült; miért is e munka megjelenése előtt az »Erdészeti Lapok«-ban nyilvánított ama nézetemet, mely a szalonka másodköltésének lehetőségére vonatkozik, egyelőre felfüggeszteni vagyok kénytelen.

vetélytársak elhódítani akarnának. Az ilyeneknek — ha sok a szalonka — néha két, három, sőt több szerelentsóvár him is nekitámad s nagy kortyogások közben üzőbe vevén őket a bokrok felett, szárnyütéseket és csőrszurásokat váltanak egymással. Megtörténik az is néha, hogy az elkeseredett, egymást a röplésben is akadályozó küzdő felek egészen összegomolyodnak s ily helyzetben bizonytalanul össze-vissza keringve, végre ugy az ágak közé bonyolítják magukat, hogy tehetetlenül a cserjés közé zuhannak alá. Hanem a földön is tovább foly a küzdelem; leeresztett szárnyakkal s kerekre szegett farkkal rohannak egymásra ismét a kis méregdudák s ki hol éri, ott üti, szurja a másikat, a míg csak bele nem fáradnak a viaskodásba, avagy a mindig résen levő vörös kabátos ravaszdi egy hatásos tablóval végét nem veti a kuruczos mozzanatnak . . .

(A praktikus öreg jérczék valószínűleg a him szalonkák ádáz szenvedélyessége miatt vonulnak meg ugy a bokrok alján s ugy várják »méla lesben«, a kinálkozó jó alkalmat a mátkázásra.)

Azok a szalonkák, a melyek összeálltak egymással, többé nem huznak magánosan, hanem párostul teszik kirándulásaikat. Hanem elég ritka eset az mégis, hogy esti röpködések alkalmával párban huzó szalonka kerüljön szemelébe. Szalonkadus helyeken sokszor tiz vagy több egyesbe huzó szalonkát is látunk állásunk előtt elhaladni, míg egy párban vonuló felöltik. Külömben az ilyenek már messziről elárulják közeledésüket esicsérgésszerű hangjukkal s többnyire igen alacsonyan és sebesen huznak tova, míg ha lassu tempóban tartják menetüket: egyik a másika után halad, gyakran oly közel egymáshoz, hogy csaknem érintik egymást. Néha több him is repül a nőstény mögött ily módon, nagy kortyogások és pisszegéseket hallatva.

Azok a szalonkák, melyek a bokrok közül vágódnak föl s alacsonyan suhintanak át és valószínűleg nem távol megint le is szállanak: mind praktikus öreg nőstények. Bár hányat löttem le ilyet, a scalp alatt mindannyi öreg nénikének bizonyult, avagy pedig olyanok voltak, a melyek érett tojást hordtak magukban. Egyébiránt ily szalonkák — kivált a dürgési idő vége felé — akárhányszor kerülnek puskavégre, de kerülnek a vonulási szezon derekán is, a minek magyarázatát abban találjuk, hogy a szalonkák felvonulása összeesik szerelmi életük nyilvánulásával, nemi ösztönük felébredt ingereivel, mely esetleg még

tájainktól távol törtévé: mire hozzánk érnek, a jérczéknel az érett tojásban kétségtelen bizonyítékát adják annak. És hogy mégis huznak egyes oly szalonkák, melyek érett tojást hordanak magukban — megengedem, hogy az ily esetek csak kivételesek, — az csak ismét szalonkáék csapodárságáról tesz bizonytságot s egyben arról is, hogy az »absteher«-ek még sem lehetnek oly ritkák, mint azt némelyek szeretik állítani; ennek folytán tehát az is megeshetik, hogy egyugyanazon fészekalj minden egyes tojása más és más gavallér »bűneül« róható föl!

A jószemű vadász a him szalonkát röptében könnyen megismerheti arról a folyton lefelé figyelő s észrevehetőleg fűrészződő viselkedésről, mely a szabályos huzások alkalmával a minden határozott irányt nélkülöző össze-vissza való csapongással együtt, oly jellemző ismertető jelét képezi a himeknek. A párosan huzóknál ismertető jelet képezhet még az is, hogy — mint általában minden madárnál — a nőstény elől, míg a him utána röpül. E szabálytól az eltérés nagy ritkaság. Ha az elől huzó nőstény lelövetik, az utána repülő him szintén azonnal lecsap, kétségkívül azon hiszemben, hogy párja, párzási vágyból, önkényt rohant le.

Egyes himek korábban kelnek szárnyra, sőt némelyek feltűnően korán a csendes, háborítlan pagonyokban, s az ilyenek nem emelkednek a fák fölé, hanem alacsonyan s hangtalanul röpködnek az erdő fái között. Hogy mi czélből térnek így el a szabálytól, azt ők tudják.

Hogy a nőstény szalonka által adott csalihang az, mely a huzó himnek utasításul szolgál a hang adójának feltalálására, az kétségtelen; bizonyítja ezt a sippal való vadászat alkalmával csalogatott him szalonka viselkedése is. Ugyanis a siphangra mintha lövés következtében hirtelen ijedtség érné, úgy csap fel, — majd mint a tarlóra vágó vérese — leszikázik, s alant bizonytalan, tétova repüléssel, alig mozgatva a szárnyait, várja a csali másodig jeladását, hogy kivehesse az irányt; de azután ha a puska nem durran, ott a hol meglegbent, leszáll és fel sem kel többé, legalább úgy, hogy észrevehetnők.

Hasonlót tapasztalunk az oly him szalonkánál is, melyet a lent ülő jércze csalogat magához. Előzőleg repül-repül lomhán, bagolymódjára, nagy körökben himbálózva alá s fel az erdő felett, időközönként pisszegő és kortyogó hangját is hallatva,

s forgatva a hosszucsőrű fejét jobbra-balra, mintha keresne valamit, míg egyszerre csak a mint a sűrű vágás felett áthimbálja magát, valahol a bokrok alatt rövid éles hangon megcsippan valami olyanforma hangot adva, mint a mikor valaki nagyon csodálkozik s annak egy csámcsogó **ty** hanggal ad kifejezést, ami inkább rövid sipogás, mint pisszegő hang benyomását teszi... S ekkor mintha villámszikra érintené az éj kóbor seladonját, szárnya megsuhog a levegőben, s fejjel lefelé lecsap a bokrok közé... azután esetleg felkelve kergetik egymást a szerelmesek.

Egy másik formája a két nem összetalálkozásának egészen sajtáságos s ily eseteknél kétségtelenül csak röpke kalandról, pillanatnyi szerelmi élvről van szó. Ugyanis a kortyogva, pisszegve közelgő him szalonka előtt fölkel egy jércze s abban a pillanatban összecsap a két madár a levegőben s kezdődik a játék, ez tart pár másodperczig; majd nyilsebesen lecsapnak a földre s a jércze átengedve magát a párzás megtörténik; azután újból felkelnek s még pár pillanatig folytatják játékukat, enylegnek egymással s aztán egyik jobbra, másik balra elhuz, mintha sohasem látták volna egymást. Egy megint másik formája a szerelmi találkozásnak az imént leirthez hasonlít. A him mély torokhangjának és pisszegésének hallatára a jércze szintén felkel, de az enylegés hosszabb ideig tart s a szerelmi aktus csak azután történik meg. Először ugyanis üzik egymást, majd a sűrűségek felett pacsirtaszerűleg játszadoxva egymással a levegőben, végre a nőstény lecsap s a him követi.

Természetesen a hívást megelőzőleg a him szalonkának soha sincs tudomása a jércze holtartózkodása felől. Innét van az talán, hogy huzás közben majdnem szünet nélkül hallatja ismert hangját, előre bejelentve ez által jövetelét a bokrok alján álszentelkedő jérczéknek, melyeket aztán nem is hagynak hidegen az elfhangzó szerelmi (?) szózatok s itt is, ott is csak felhangzik a szerelmet ígérő czippanás, még pedig véletlenségből néha egészen a lesben álló vadász közelében; külföldben az a hang nagyobb távolságról alig hallható meg és máskülömben is ugyancsak jó füle legyen hozzá a megfigyelőnek.

A tulajdonképeni dürgési folyamat — eltekintve a magas hegységektől, kb. márczius közepétől április közepéig tart. Ez idő alatt a huzás már hangos, míg az idény elején nem oly lármások a szalonkák, inkább csöndes, szenvedélytelen moz-

galmat tapasztalhatunk közöttük. A magas hegységekben — mint már részletesen volt róla szó — a huzás sokkal később veszi kezdetét (május első hetében a Kárpátokon néhol seregélyekként huznak) s ehhezképest, természetesen, később is fejeződik be.

A huzásra vonatkozólag megjegyzem még, hogy az ép oly különböző, mint a vonulás kezdete maga. Például tegnapelőtt mindnyája nagyon alacsonyan és lassan huzott, tegnap alacsonyan ugyan, de denevérgyorsasággal siklottak el, ma meg igen magasan és némán huztak. Megesik, hogy oly későn jön a szalonka, hogy meglőni is alig lehet, s ime holnapután közvetlen napáldozata után már röpülnek.

Ha tehát a »huzás« kizárólag csak párosodás célzatából történék: semmi esetre sem lehetne ily komplikációkkal kapcsolatban, hanem egy bizonyos rendes folyamat keretében folynék le az, mint a hogy a jérczék sajtósága viselkedése is megkívánná azt. Leginkább ellene szól pedig ama téves feltevésnek, hogy a »huzás« csakis párosodás céljából történék, az a körülmény, hogy a szalonkák ősszel ép úgy huznak, mint ahogy tavaszkor szoktak huzni — és pedig nemcsak este, hanem virradatkor is — egyszer némán, máskor hangosan, mint tavaszkor; csak késő ősszel csendesednek el. És a huzások is ép oly mozgalmassak, az összes egyedek résztvevésével történnek, mint tavaszkor.

*

A párosodás megtörténte után nem hosszú idő múlva, a jérczében a peték fejlődni, illetőleg vadászkítétel szerint »érni« kezdenek; ezzel elérkezett az az időpont, melyben a szalonka a fajszaporítás kényszerének hódolni kényszerül.

Fészkelési célból főleg vágáserdők, tülevelű és lombfákból álló vegyes álabu erdőterületeknek látszik előnyt adni a szalonka, noha a tisztán lombérdőkben és fenyvesekben is akadhatnak fészkeire; azonban az igen magas fekvésű erdőket kerülni látszik, minthogy létfeltételét az ilyenekben nem találná meg, hanem csakis az olyanokban, melyek mérsékelt nedves, puha talajában kénye-kedve szerint furkálhat a giliszták után, melyek a fiatal szalonkákra nézve is igen fontosak. Absolute nedves helyeken azonban mégsem fészkel a szalonka, hanem mindig szárazabb

és szélvédett helyeket keres ki. Többnyire bokorban vagy öreg fatörzs mögé rejtí fészket, de fészkel mohában is, patakok közélben, erdei völgyecskékben, sőt vizmosásos helyeken és árkokban is stb.

Hogy valami nagy figyelmet fordítana fészke elrejtésére, azt épen nem lehet mondani, sőt gyakran bizonyos könnyelműséget árul el e tekintetben, a mennyiben nem ritkán járt helyek mellett is letojik; azután hányszor okoz kellemetlen meglepetést az özcserkészeten levő vadásznak, midőn közvetlen a cserkészut mellett lévő fészkeről váratlanul kirobban.

Egyébiránt a gondatlan fészkelések — mint tudjuk — igen természetes okra vezethetők vissza, mert ha az áthúzásban levő szalonka azonnali letelepedésére kényszerül, bizony alig van ideje a fészkelő hely akkurátus kiválogatására, mint ezt a magas hegységekben fészkelő szalonkákánál tapasztaljuk. Igen, de ezek nem átvonulók, hanem rendes telepedők; tehát az öntudatosabb cselekvési és ítélőképességnek, helyzetüknél fogva, teljesebb mérvben vannak birtokában.

Mint a legtöbb gázló madár, ugy az erdei szalonka is földön költ, illetve fészkel, ha ugyan azt a kis mélyedést, melyet kikeres vagy kapar magának: »fészek«-nek lehet mondani. Azonban a fészek előállítása tekintetében (a mi a gondosabb vaczolást illeti) a magas hegységi szalonka nagyobb »mü gondot« (!) árul el, mint a siksági erdőkben költő szalonkákánál tapasztaljuk, s ennek magyarázatát szintén a föntebbiekben találjuk. Mindamellettt mindenféle szalonkafészkek, akár gondosabban készült, akár nem: csakis egy primitív vaczok benyomását teszi a szemlélőre. Ha igaz volna az, hogy a fészkepítési képesség fokmérője a madárfajok szellemi képességének és intelligenciájának, ugy a mi buksifejü hosszucsőrünket ugyancsak szellemszegény erdei plebejusnak kellene tartanunk »építési« munkájáról ítélve. Ez pedig nem áll, mert a szalonka egyike a legszellemképesebb lényeknek.

Neki elég néhány falevél, egy kis moha, korhadtt száraz növényrészek, hogy tojóágyát alkalmasnak találja; a hegyi szalonka pedig, ha tojásait a mohába rejtí: találhatna-e annál alkalmasabb és szebb bölcsőt, mint az erdők e gyönyörű élő bársonya!

De akármilyen primitív legyen is a szalonkafészek, az a bravuritás meg van benne, hogy a legjobb szemnek is felfedezhetlen, mert oly eszélyességgel van összhangzatba hozva a talaj külemével s a környezet színével, hogy a tekintet előtt rejtve marad, vagy csak véletlenségből fedezhető föl; de — mint már más helyen említém — a kotló szalonka sem látható meg a talajjal szinte összefolyó szinezete és mustrázata miatt; másrészt pedig csak akkor kel föl, midőn már szinte rátapos az ember.

Ami az erdei szalonka hazánkban való szaporitási idejének kezdetét illeti, azt minden egyes szalonkás vidékünkre alkalmazhatólag megállapítani lehetetlenség, minthogy az — mint jól tudjuk, — bizonyos tényezők befolyása alatt állván, ezek irányzatához képest zónánként lényeges eltéréseket mutat, okozati összefüggésben a vidék geográfiai viszonyaival: alacsonyabb vagy magasabb voltával; továbbá az időjárás viszonyokkal, legfőleg pedig azzal a körülménnyel, hogy a megtermékenyített egyedek előbb avagy később kerülnek-e a költési kényszer hatása alá. Annyit azonban általánosságban megállapíthatunk, hogy a költés ténykedése kb. márczius második harmadától bezárólag kb. június közepéig tart, a márcziusi dátumot némely évben előforduló szokatlanul korai költésekre, az utóbbit a magas hegyeségi zónákra vonatkoztatva, mert

1, az időnek korábbi vagy későbbi kitavasodásával az előbb vagy később történő fészkelés összefüggésben áll, s ezzel viszonyosan: a szelidebb égalju vidékek — a korábbi tavaszi fejlődés folytán, mi a szalonkák nemi ingerére nézve sohasem téveszti el következetes hatását — a korábbi fészkelésre befolyással bírnak;

2, ellenben a zordonabb hegyvidékeken, hűvös oldalokon, illetve az északibb fekvésű tájakon: rendszerint későbbben; míg az alacsonyabb hegységeken, a síksági zónában, illetve délibb fekvésű alvidékeken: mindig korábban veszi kezdetét a költés.

Mindez körülbelül szabály számban vehető; a telepedési kényszer azonban sokszor a kivételelességek egész sorával lép előtérbe, úgy hogy az ember néha azt sem tudja, ezt vagy amazt helyezze-e inkább a »szabály« kategoriájába!

Ami a lerakott tojások számát illeti, azt két egész négy darabban állapíthatom meg. A kisebb szám valószínűleg a fiatal,

Az erdei szalonka tojásai

De akármilyen primitív legyen is a szalonkafészék, az a bravuritás meg van benne, hogy a legjobb szemnek is felfedezhetetlen, mert oly eszélyességgel van összhangzatba hozva a talaj küllemével s a környezet színével, hogy a tekintet előtt rejtve marad, vagy csak véletlenségből fedezhető föl; de — mint már más helyen említém — a kottló szalonka sem látható meg a talajjal szinte összefolyó szinezete és mustrázata miatt; másrészt pedig csak akkor kel föl, midőn már szinte rátapos az ember.

Ami az erdei szalonka hazánkban való szaporitási idejének kezdetét illeti, azt minden egyes szalonkás vidékünkre alkalmazhatólag megállapítani lehetetlenség, minthogy az — mint jól tudjuk, — bizonyos tényezők befolyása alatt állván, ezek irányzatához képest zónánként lényeges eltéréseket mutat, okozati összefüggésben a vidék geográfiai viszonyaival: alacsonyabb vagy magasabb voltával; továbbá az időjárás viszonyokkal, legfőleg pedig azzal a körülménnyel, hogy a megtermékenyített egyedek előbb avagy később kerülnek-e a költési kényszer hatása alá. Annyit azonban általánosságban megállapíthatunk, hogy a költés ténykedése kb. márczius második harmadától bezárólag kb. június közepéig tart, a márcziusi dátumot némely évben előforduló szokatlanul korai költésekre, az utóbbit a magas hegyiségi zónákra vonatkoztatva, mert

1, az időnek korábbi vagy későbbi kitavasodásával az előbb vagy később történő fészkelés összefüggésben áll, s ezzel viszonyosan: a szelidebb égalju vidékek — a korábbi tavaszi fejlődés folytán, mi a szalonkák nemi ingerére nézve sohasem téveszti el következetes hatását — a korábbi fészkelésre befolyással bírnak;

2, ellenben a zordonabb hegyvidékeken, hűvös oldalokon, illetve az északibb fekvésű tájakon: rendszerint későbbben; míg az alacsonyabb hegységekben, a síksági zónában, illetve délibb fekvésű alvidékeken: mindig korábban veszi kezdetét a költés.

Mindez körülbelül szabály számban vehető; a telepedési kényszer azonban sokszor a kivételességek egész sorával lép előtérbe, úgy hogy az ember néha azt sem tudja, ezt vagy amazt helyezze-e inkább a »szabály« kategoriájába!

Ami a lerakott tojások számát illeti, azt két egész négy darabban állapíthatom meg. A kisebb szám valószínűleg a fiatal,

Az erdei szalonka tojásai

a nagyobb pedig a koros egyedeket illeti; legalább is más madaraknál az öregebb egyedek mindig több tojást raknak, mint a fiatalok, csak abban az esetben kevesedik a tojások száma, ha első költésüket szerencsétlenség érvén, másodszor is tojnak; amit azonban ha adatok hiányában bizonyítani nem is, de mint általános érvényű tételt mindenesetre a szalonkára is lehet vonatkoztatni.

Azt, hogy a fészekben a maximális számot meghaladó tojás-mennyiség, tehát 5 darab is található némely esetben, mint azt itt-ott az ornithologiai szakirodalomban erősítgetve látjuk: ide vonatkozó adatok hiányában nem bizonyíthatom, de kétségbe sem vonhatom; így maradjon az még nyílt kérdés. Igaz ugyan, hogy volna egy idevágó bizonyíték a P.-Kereszturi Deák-féle adatban; de mégis ezen egyetlen adat révén, mely tévedésen is alapulhat, e kérdést eldönteni nem lehet; aztán meg tekintetbe veendő az is, hogy az erdei szalonkánál az örökbefogadás — mint sok más madárnál — szintén előfordul. Így többször megfigyeltetett, hogy az anyamadár nem 5, de 7—8 fiókát is terelgetett maga előtt; már pedig az lehetetlenség, hogy azok mind saját ivadékai lettek volna, hanem igenis, a fölös szám mindenesetre az örökbefogadottakból telhetett ki.

A tojások mint a lilék, szalonka-félék tojásai: általában rövid körtealakuak, oldalt kissé kidomboruló, 41—44 mm. hosszúak és 32—34 mm. szélesek. Héjuk sima, igen csekélyfényű; színezetük kissé verhenyesbe játszó alapon halvány rozsdasárga, sötétke és vörössötke foltokkal, sötétebb vörös vagy sárgabarna rajzolatokkal és pontokkal, mely utóbbiak a tojás tompább végét sűrűbben borítják.

Az időtartamra vonatkozólag, mely alatt a szalonka tojásait üli vagyis: kotlik, — igen elágazó s épen nem bevégzett észleletek adataira alapított véleményeket, hozzávetőleges meghatározásokat találunk a szakirodalomban; Hoffmann se járul hozzá semmi újjal e kérdés felderítéséhez. Idevágólag nekem van összesen 17 adatom, melyek részint saját megfigyeléseimet, részint pedig megbízható szakvadászok tapasztalatait illusztrálják. Ezek szerint 15 esetben világosan 21, s két esetben — mely kissé homályos — 23 napi kotlási idő jön ki.

Már most, hogy két utóbbi számeredményhez képest valóban 23 nappal kell-e számítani a kotlás maximális időtartamát, azt

természetesen, további adatok hiányában, nem dönthetem el. Itt megjegyzem, hogy az irodalomban az enyiménél jóval rövidebb, másrészt megint jóval hosszabb kotlási idő is említettik. Így Nauman 17, Döbel azonban az én adataimmal megegyezőleg 21 napot számít kotlási időül. Részemről a 23 napot, mint maximalis kotlási időtartamot azon okból, mivel — mint említém — idevonatkozó adataim kissé homályosak: tartózkodom abszolút érvényüként felállítani és pedig annálinkább is, mert az irodalomban imitt-amott 25 napi kotlási időről is van említés téve; az azonban valószínűnek látszik, hogy a 21 nap a rendes költési idő, míg a 23—25 napos kotlások — ha ugyan egyáltalában fordulnak elő ily esetek — csak ritka, kivételes s valószínűleg valamely a kotlásra, illetve a költésre hátrányos körülménnyel összefüggésben álló esetek lehetnek. Ugyanezt az álláspontot foglalja el különben Hoffmann is.

Ami azt a kérdést illeti, hogy a tojások kiköltése közös feladatát képezi-e a szalonka mindkét ivarának? errenézve határozottan nem mel felelhetek, a mennyiben többször volt alkalmam erről meggyőződést szerezni. Ugyanis 14, a fészken elfogott szalonka (melyeket részint magam fogtam könnyű halász-szákkal, részint pedig gyűjtőim fogtak), szolgál nekem errenézve bizonyítékul, melyek egytől-egyig nőstények voltak. Megjegyzem, hogy a fogások tervszerűleg hajtottak végre s ehhezképest a nap minden szakában történtek — és mindig ugyanazon eredménnyel, t. i., hogy a fogoly nősténynek bizonyult. — Azonban, ha a fészken kotolva nem is, de a fészek környékén többször találtam him szalonkát, mely minden esetben aggodalmas hangjával árulta el magát; a legtöbb esetben azonban a költő szalonkának nem volt párja, teljesen magára volt hagyatva.

Nem hallgathatom el itt ama megfigyelésemet — mit különben gyűjtőim is tapasztaltak, — hogy néha oly szalonkák, melyeket többszörösen háborgattak: egy éjszakán tojásaikkal együtt úgy eltűntek, hogy aztán nem lehetett reájuk találni többé; mivel pedig ezt több ízben tapasztaltam és a fészkeknél egy esetben sem lehetett valami idegen beavatkozásnak nyomát felfedezni, másrészt pedig törött tojáshéjakat sem találtam: azt kell hinnem, hogy a szalonka valami biztosabb helyre hordta el tojásait, aminthogy a fiait is elhordja néha, ha biztonságban nem érzi családját és talán egyéb okból is.

További tárgyalás alá véve a költés ténykedését, felötlik a kérdés: nem-e talán éjszaka váltja föl a him a nőtényt a kotlásban? Sajnos, az éjszakai megfigyelések kivihetlensége miatt ez irányban megfigyeléseket nem tehetvén, idevágó adatok hiányában eldöntetlenül kell hagynom e kérdés mibenállását, anélkül azonban, hogy lehetőségét azért kétségbe vonnám, a mennyiben a madárvilágban sok oly faj van, melynél a him a nőtényt éjszaka váltja föl a kotlásban, ilyen például a többek közt a közönséges parlagi ölyv is (*Buteo buteo*, [vulgaris]). Holdvilágos éjszakákon ugyanis, több ízben lőttem ki himegyedet nevezett madár fészkeből.

De ha bár nappal nem is vesz részt a kotlásban a him szalonka, de az olyan, a mely a tojásfakadás után sem válik ki a családi kötelékből: párjával hűségesen megosztozik a szülei gondok viselésében.

A kicsi népség nevelése és folytonos rendben tartása pedig nem kis feladat és ugyancsak igénybe veszi a szülők gondosságát annál is inkább, mert eleinte vajmi csekély értelmi képességgel vannak felruházva, de annál virgonczabbak és e mellett semmi óvatosság nincs bennük, miért is sok elpusztul közülük. Alig, hogy kibujnak a tojásból, már futnak és mozgékonyságuk napról-napra fokozódik, épen mint a tyukféle madaraknál tapasztaljuk. Növekedésük szinte rohamos, általában minden tekintetben gyors fejlődésük, úgy hogy életkoruk harmadik hete körül már gyors lábaikon kívül szárnyaikat is kezdik igénybe venni, egy hónapos korukban pedig már úgy repülnek, mint az öregek, habár az e tekintetben való művészi tökélyt csak később, a fokozatos fejlődés utján érik el, mikor már teljesen önállókká lesznek. Azt azonban — mint már más helyen említettem volt — meg lehetős bizonyossággal állithatom, hogy a legtöbb, avagy talán minden szalonka-fészekalj az ősz kezdetéig együtt, illetőleg egymás közelében marad, ha csak valamely veszedelem következtében széjjel nem szóródtak.

Ami azt illeti, hogy némely tájakról a felnevelkedett szalonkafiók az öregekkel együtt egyszerre csak úgy eltűnnek, hogy aztán színüket sem látni többé, — az tény; ennek oka azonban, mint tudjuk, mindig a szalonka létérdekét nagyon is közletről érintő égalji és talajviszonyokban gyökeredzik.

Gilisztás hely keresése céljából, telepedési helyükön lábön is tesznek kirándulásokat a szalonkacsaládok, libasorban haladva egyik a másika után, és pedig néha nagy utakat tesznek meg ily módon, talán hogy ellenségeik figyelmét magukra ne vonják csoportos repülésükkel. Mert hát a szalonka számító, ravasz állat — és meg kell neki adni, hogy mindig jól számít. — Persze, ha a gyalogszerrel kiránduló szalonkák emberrel avagy nagyobb állattal találkoznak, ijedtükben a szélrózsa minden irányába szerte reppennek; de ha a vélt, vagy igazi veszély elmullott, lassanként megint összeverődnek az öreg madár hívogató szavára; ha azonban lövés történt rájuk, nem igen hiszem, hogy valamennyien összekerülnének többé, mert a puskaszóra rémültükben egyesek messze elrepülnek. Pedig a fészekaljak nagyon ragaszkodnak megszokott tanyázó helyükhöz s ott nap-nap mellett megtalálhatók és az érdeklődőnek kedves megfigyelésekre nyújtanak alkalmat. Az ily hely közelében csak le kell ülni s csendes viselkedés mellett nem valami hosszú várakozás után, egymásután előtlenek az apró hosszucsőrű csimoták s komikus mozdulataik, furcsa teshordozásuk és hanczurozásaikkal igen mulattató látványul szolgálnak, különösen mikor áskálást és furkálást kísérelnek gyengécske csőrükkel, ami igen kedves látvány. Amint azonban fölhangzik az öreg madár figyelmeztető szózata avagy értelmes szólása, utczu neki, mintha puskából lötték volna ki valamennyit, úgy szét iramodnak s a sűrűs aljában teljesen nyomuk vesz nekik, mintha a föld nyelné el őket. Veszély esetén egyébiránt az öreg madarak mindent elkövetnek fiaik mentésére s evégből furfangos cselfogásokkal élnek, céljok lévén az ellenség figyelmét a kicsinyektől elvonva, egészen magukra terelni, mint ahogy a vadkacsa vagy fogoly szokta tenni, t. i. úgy tesznek, mintha betegek, menekülésre alig-alig képes állapotban volnának, látszólag nagy erőlködést fejtve ki szárnyaik használatában és úgy repülnek közvetlen az ember előtt rövid távolságra, hogy szinte a földet érintik testükkel, azonban e szemfényvesztő alakoskodások közben folytonosan távoznak a figyelmessé lett üldöző előtt, mert csak az a céljuk, hogy jó messzire elvigyék a vélt vagy igazi ellenséget attól a helytől, ahol piczinyeiket hagyták volt. Mikor azután ez sikerült, a betegnek vélt madár egy suhintással a faképnél hagyja üldözőjét . . . Láttam nem egy szalonkát, mely levágván magát a földre,

Fiokáját szállító szalonka.

(Egy régi kép másolata.)

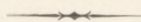

Magyarországi Erdészeti Egyesület

ott oly módon kezdett fölfelé ugrálni, mint ahogy a szárnyalt sneffek szoktak, s'őt némelyik egyet-egyed hemperedett is a földön, mintha ki tudja mennyire oda lett volna!

Persze azalatt az idő alatt, míg a vén madár a leirt módon tévedésbe igyekszik hozni ellenét, úgy szét fut és elrejtőzik az apró periféria, hogy tökéletesen nyomuk vesz nekik s mivel igen csekély önszaggal vagyis szimattal birnak, még a vizsla is alig bir egyre is akadni közölök.

Azt, hogy a szalonka fiait veszély esetén avagy helyváltoztatás miatt — talán jobb táplálkozási hely érdekéből — részint lábai, részint csőre segélyével elhordja: még nem volt alkalmam megfigyelni, de mások megfigyeléseiből ítélve, kétségtelennek látszik ez; csak az elszállítás módja kissé homályos, a menyinyiben némelyek a lábat, mások pedig az állat mondják szállító eszköznek, sőt Scopoli a csőrt is a szállító eszközök közé sorolja, ámbátor lehetetlennek látszik, hogy az erőtlen, rendkívüli gyenge fogású szalonkacsőr e célra alkalmas eszközül szolgálhatna. Cz y n k E. egy alkalommal azt látta, hogy a szalonka kicsinyeit csőre és begye közé szoritva, egymásután át-hordta egy széles hegyipatakon.

1851

/1866/

MÁSODIK RÉSZ.

(Vadászati rész.)

I. Bevezetés.	IV. A szalonkahajtás.
II. A szalonkales.	V. A lőjelekről.
III. A eserkészet.	VI. Vadászati mesterszavak.

1851

/1866/

I.

B e v e z e t é s.

Hová lettek azok a »régi jó idők«, midőn egy-egy délutáni cserkészeten, minden nagyobb megerőltetés nélkül, tuczatjával lehetett a szalonkát aggatóra fűzni a vizsla előtt!

Ma már a mult visszasóhajtott emlékei közé tartozik ez, de kitörületlen marad az idősebb puskaforgatók reminiscenciái közül, bár a fiatalabb vadásznemzedék a mostani szalonkaszegény állapotok hatása alatt, hajlandó tulzott mesének tartani annak nagyobb részét, mit az egykori nagy szalonkagazdagság aranykoráról »mesélnék« neki.

Pedig nem mese az!

Amint eltűnt a selymes kócsagmadár vizeinkről — többi sok szép szárnyasainkkal együtt, — azonképen az elmulás szomorú valósága vár misztikus hosszucsőrű madarunkra is. Egyszer csak nem lesz! Hiszen évről-évre mind eklatánsabb bizonyítékkal lép előtérbe az a megczáfolhatlan igazság, hogy kedvencünk mind kevesebb és kevesebb számban látogatja meg eddigi kedvelt telepedő tanyáit, s ha olykor egy-egy huzási szezon kivételt képez is ma már meglepetés számban menő nagyobb szalonkabőségével, azért az immár megszokott, szegényes sablón előnyös megváltozását remélni nem lehet. Csupán a költözködésben előállt komplikációknak, tehát a pusztá véletlennek tulajdoníthatjuk az ily kivételes egyedbőségeket, azaz oly befolyásoknak, melyek a szalonkatömegeket utirányuk megváltoztatására, mai rendes költözködési utjokból való kitérésre kényszerítették.

Ha a szalonkapusztulás okait kutatjuk, sok minden tényező közrehatását tapasztaljuk errenézve. Egyik fő ok az lehet, hogy hazánk ma már valószínűleg kívül esik a nagy vonuló tömegek főáthuzódási utvonalán, amennyiben talán a tömeges vonulás más irányt vett. A kultura haladása is egy oly tényező, mely a szalonkaapadásra végzetesnek látszó hatást gyakorol, mint gyakorol egyáltalában minden oly madárfaj kevesbitésére, melynek tartózkodási helye összefüggésben áll a kultura terjedésével, annak felforgató s átalakító működésével. Így az erdők szabályozásával, ritkításával, irtásával sok madárfaj, s köztük a szalonka is, a rövidebbet huzza, mert a lét harczában ő a gyengébb fél; azután meg élettani viszonyaiból kifolyólag az alkalmazkodás törvényének egyes tételeivel, a létére nézve napról-napra hátrányosan változó viszonyokkal megalkudni — amint látszik — csak igen nehezen bír, sőt nagyrészt egyáltalában nem is képes, így léte mindinkább veszélyeztetve van. E mellett talán még a meteorologiai viszonyok is oly tényezők, melyek a szalonkák kevesbitésére közrehatnak, és minden bizonynyal azok a tömeges öldöklések is, miket az olasz, görög, török és angol fajkiirtó madárgyilkosok követnek el a szegény fáradt hosszucsőrű vándorokon, részint haszonlesésből, részint pedig a »rekordok« miatt, mi ellen nincs védelem, mint ahogy az iménti tényezők káros befolyása ellen sincs. A meteorologiai viszonyokat ugyanis, emberi értelem nem szabályozhatja, a kulturviszonyokat pedig épen az ember oly irányba változtatja, mely a szabadtermészet vadon élő teremtményeire lehető leghátrányosabb. De hát ez ellen is: saját magunk fő célja ellen küzdeni, mellék célok tekintetéből, szintén meddő törekvés. Egyesek, bizonyos körök latbavehetik ugyan szavukat, törekvéseiket, de alig sikeresen, mert töredékes, szórványos mozzanatokkal a nagy tömeg ellen sikerrel nem fordulhatnak. Csakis nemzetközi törvényekkel lehetne kedvenz hosszucsőrünk oktalan pusztítása elé gátat vetni. Es pedig első sorban is a szalonkavadászat szabályozására volna szükség egy nemzetközi törvényes megállapodás alapján, mely ép ugy kötelező volna albion fiai, mint a kontinens művelt (és nem »művelt«) államainak összes vadászaira nézve, s a mely törvényben suly lenne fektetve a tenyészanyag biztosítására és hogy a körülmények korlátai között az szaporulatot is létesítsen; mely elvekhez képest eltiltandó volna az, hogy az erdei szalonka

lesen (vagy huzáson) kívül t a v a s z s z a l másképp is vadásztassék, mert a cserkészzet és hajtóvadászat a már említett káros hatáсу tényezőkkel együtt: egyértelmű eme nemes vadfajunknak halálos ítéletével. S hogy ez nem túlzás, mutatják azok az intézkedések, melyeket a végkipusztulás meggátlása végett Európa néhány állama törvénybe iktatott. Például Svédországban május 11-ig egyáltalában el van tiltva a szalonka vadászata s azután is csak az esti lest lehet gyakorolni, amit azzal indokol meg a Svéd vadászati törvény, hogy csakis a himek huznak olyankor. Livlandban 1892. febr. 3-án oly törvényt léptettek életbe, mely a szalonkalesen kívül megtiltja minden más vadászati módját az erdei szalonkának, a lest is csak június 13-ig engedi meg.

Hogy a cserkészzet és hajtás a szalonkák kipusztításának egyik lassu, de biztos módszere és viszont, hogy a les miért egyedül indokolt módja a szalonkák vadászatának, azt megokolják ez alábbiak:

1. A tavaszesti (és hajnali?) huzások alkalmával repülő szalonkák legnagyobb részét himek;* miután pedig a him egyedek száma többszörösen fölülmulja a nőivaruakét: a himek elejtése a szalonkaállományra nemcsak hogy káros következménnyel nem jár, de sőt inkább annak javára szolgál, a mennyiben a pár nélküli himek kiméletlen háborgatásai a nőtényekre a meddség következményével járnak; másrészt pedig a sok him szenvedélyes alkalmatlankodásai miatt a megtermékenyítés is akadályokba ütközik, sőt sok esetben lehetetlenné válik. Ennélfogva tehát a fölös himek ellövöldözése a szalonkaállománynak csak javára szolgál.

2. A tavaszi hajtásoknak és cserkészeteknek esik legtöbb nőtény szalonka áldozatul, mert míg a him szalonkák elevenebb, éberebb és óvatosabb természetüknél fogva hatványozottabb mérvben képesek az egyéni biztonságuk érdekében való viselkedésre, addig a nőtények a fészkelés, illetve költés rejtélyes igényei folytán s az ezzel járó szervi jelenségek miatt nehézkesebbek és gyámoltalanabbak.

Ebből pedig az következik, hogy midőn kutyával cserkészünk, vagy hajtókkal vadászunk: többnyire a késedelmes, gyakran szinte a vadász vagy a hajtó lába elől felrepülő nőtény sza-

* Kivételesen azonban — mint más helyen már említém — ellentétes esetek is fordulnak elő.

lonkák kerülnek fegyver elé. És mindezek daczára én mégis azt mondom, hogy mindaddig, míg a szalonkavadászatot egy világtörvény nem szabályozza: nincs más hátra, mint Reminiscere táján ismét csak leakasztani a »rozsdást« a szegről s hódolni a szalonkavadászat minden sportszerű módjának. Mert mit használna az delikát madarunk tenyészetének, ha hazánk lovas puskaforgatói meg is fosztanak magukat a szalonkászat gyönyöreitől, míg a nagy világ fajpusztítói duplájával avagy triplájával vennék ki belőlük a vámot s tetejében még ki is kacagnák naivságunkat! Egyelőre tehát, míg elérkezik a nemzetközi védelem malasztja, hagyjuk a szentimentális elveket a limonádékedélyű lóvédő asszonyságok erényeül; különben is tisztességes vadász a huzás beszünte után szalonkára nem emeli fegyverét addig, míg az ivadékok szárnyra nem kelnek.

Visszatérve a szalonkaapadás okainak tárgyalására, az újabb kutatásokon alapuló megfigyelések, a többek közt egyrészt annak is tulajdonítják a hosszucsőrűek megfogatkozását, hogy az utóbbi évtizedekben a költözködés a földgolyó délkeleti részére sokkal nagyobb arányokban történik és sokkal inkább kiterjed, mint az előbbi időkben. Így Afrika keleti oldalán, Ázsia délnyugati partjain, különösen Indiában. Ennek következtében természetesen, hogy kevesebb jut a szép hosszucsőrű madarakból a mi számunkra, de annál több az ott megforduló angol és német vadászoknak és pedig évről-évre mind nagyobb tömegekben. Az mondatik, hogy a rizsföldeken, tehát teljesen nyílt terepeken: »oly nagy számban jönnek elő a szalonkák, hogy az ott bandukoló vadász előtt lépten-nyomon százával röppennek fel; s a nimród, miután rövid idő alatt 2—3 felfogadott vadászlegényét a rogyásig tele aggatta velük, a lövésektől kifáradva és minthogy felhasználni sem tudja a többletet, a legszebb rajokat érintetlenül hagyja s egyéb vad keresésére indul«.

Hogy mi készíti ezt az érdekes madarat arra, hogy az eddigi északnyugati fővonulási irányt lassan elhagyva, a délkeleti résznek adjon elsőséget, ennek okait is az a misztikus homály burkolja, mely az egész madarat körülveszi.

Egy morvaországi vadászati szaklapban érdekes leírását adja egy német gavallér indiai szalonkavadászatainak, mely közleményt — mivel nekünk magyar vadászoknak fogalmunk sem volt eddig a szalonka ily tömeges csoportosulásáról és nagy-

arányú öldőséséről, mint kuriózumot, egész terjedelmében ide iktatom:

»Egy kényelmes gőzös hetenkint egyszer Calcuttából Rangeonba szállit bennünket; vagy Bombayból Madrason át. A britt-indiai gőzhajótársaság egy kisebb gőzcsolnakján természetesen más oldalról is érhetünk Rangeonba, honnan aztán felső Burmába mehetünk, a hol november és február hónapok között erdei szalonkáknek állítólag igen erős huzása észlelhető.

Nekem e tekintetben kezdettől fogva kételyeim voltak, még pedig annál jogosultabban, mivel Indiának egyik vásárterén sem láttam soha egyetlen szalonkát sem, de még vendégségben sem került ilyesmi az asztalra. Kételyeim és ezzel szemben a folyton érkezett ellentétes tudósítások végre arra készítettek, hogy felkeressem a hires vidéket s meggyőződést szerezzek arról, valjon e nemes madár, mely Európában évről-évre ritkább lesz, tényleg előfordul-e ott olyan nagy számban, mint a hogy a hire mondja. Ez okból egy szép napon egy kis gőzcsolnakon eleveztem Rangeonba, egy kis indiai városba, a hol gyönyörű tropikus vidéken szállottam partra. Azután következett egy igen hosszú vasuti utazás, mely azonban a legkülömbözőbb vidékeket szelvén át, nem vált unalmassá, míg végre Mandalayba, egy beláthatatlan nagy mocsár kellős közepén épült városba érkeztünk. A vizi ut az Irravady-gőzösön Mandalayba bizonyára sokkal érdekesebb lett volna, mert nagyszerű vidékek szépségeivel gyönyörködteti az utazót; de az iszonyu lárma és zakatolás, mely az ilyen gőzhajón mindennapos, elriasztja az utazót a vizi uttól.

Mandalay vidéke rendszeres csatornázással van körülvéve, melyet ép úgy, mint a felső olasz alföldet, kizárólag rizstermelésre használnak s melynek talaja olyan elsőrendű minőség, hogy évenként háromszor aratnak ottan, úgy, hogy minden pillanatban egy drb. földet a vetés, a nedvesítés és az aratás állapotában találhatunk.

Ott, a hol a talaj az épen letarolt rizs tarlójával fedve, az iszonyu melegen sűtő nap sugaraitól száradásnak indul, mellette pedig a vetés után vizet eresztenek rá, vagy pedig a talajt újból való felszántásra előkészítik: megszámlálhatatlan bőségben akadunk a mi erdei szalonkánkra. És tényleg a lágy, rizszsel bevetett föld, mely különböző giliszták és rovarok milliárdjának tartózkodási helye: a szalonka valóban kiapadhatatlan eledel-

forrásaként tűnhetik fel előttünk, miután a szalonka itt minden fáradság nélkül talál gazdagon terített asztalra. Az erdei szalonka úgy látszik ezt a helyet meg is tudja becsülni és ki is használja, mert szinte kihizik a bőséges élelemtől s a puskásnak ugyyszólván a lábai előtt száll fel.

Mandalayt elhagyva, a legközelebb eső u. n. kynkac-i katonai állomásra mentem, mely beláthatatlan rizsföldek között egészen magánosan áll. Az állomásparancsnoktól kikértem a szükséges vadászati engedélyt, a mit az mindjárt készséggel meg is adott, aztán összes utipodgyászaimat és felszerelésemet az állomási épületbe vitette, én pedig igénybe vettem a rendelkezésemre bocsátott lakosztályt. Itt aztán a házi urral együtt neki fogtunk eleségünk fogyasztásához; majd pedig vadászfelszerelésem után nézteni, mely ezen a vidéken fokozott gondozást igényel. Az egész vidék nedvessége ugyanis, hatásában sokkal intenzivebb és hátrányosabb itt, mint akárhol másutt, olyannyira, hogy például egy teljesen új, nikelirozott késnek a pengéjét egyetlen éjszaka vastag rétegben bevonja a rozsda. Ez a körülmény vadászfelszerelésemet s főleg töltényeimet illetőleg gondolkozóba ejtett, miért is ezeket első sorban is igyekeztem minden eshetőség ellen biztosítani és megóvni. Főleg a füstnélküli löporral töltött töltényeimet féltettem, mely löpor állítólag a nedvességet hamar fölveszi. Ép ez okból sokkal okosabb, ha Indiában vásárolunk töltényeket, mivel egyrészt azokat igen jó minőségben kaphatjuk ott, másrészt igen sok kellemetlenséget kikerülünk, ha a töltényeket utközben magunkkal nem czipeljük.

Másnap elindultam a szinte beláthatatlan mocsárra. Sajátoságos kép tárult itt elém. Rendszeresen mivel rizsföldek vannak itt egy nádtenger közepében, a hol a káka két méter magasságot ér el és olyan egyformán van tartva, akár csak kasza járt volna koronájuk felett. Ezek az óriás nádterületek látszólag áthatolhatlanok és én az első pillanatban ezen a helyen vadászsikerről még csak álmodni sem mertem; de benszülött kísérom, a ki ugy látszik tétova viselkedésemnek okát felismerte, rögtön a sűrűbe lépett és intett, hogy kövessem. Utána mentem, csaknem reménytelenül.

Amint így kedvtelenül egy ideig kísérom után a sűrűségben barangoltam, egyszerre nyílt helyre, egy nagykiterjedésű megmivelt rizsföldre értünk, a hol a szorgalmas emberi kéz mun-

kája meglátszott. Alig hogy a víz által nedvesített lágy talajra léptünk, mely iszaposan tapadt a csizmákhoz és a benne való gázolást is fáradságossá tette, egyszerre és minden hang nélkül, egy hat darabból álló madár-csapat szállt fel közvetlenül előttünk és a legközelebbi nádtengerbe újból lecsapódott. A madarak el-tünése után jutott csak eszembe, hogy hisz ezek szalonkák lehettek, a mit aztán a kíséretemben volt indiai is bizonyított.

Bár Indiában mindenütt beszélnek, hogy ott az erdei szalonka sűrű és nagyon népes csapatokba verődve telel át, mégis nagyon meg voltam lepve, mikor ezt az állítást itt tényleg beigazoltnak láttam. Én hazámban Európában a szalonkát tavasszal és ősz-szel huzásokon lőttem lesből s vizsla előtt bokrázás közben és sokat olvastam és magam is tapasztaltam róla; de hogy az erdei szalonka néven ismert madarat vízenyős mezőkön nagy csapatokban találjam, a hol mértföldnyire sincs fa vagy bokor s a hol létfeltétele kevesebb gondot ad neki, mint hazánkban s ennek daczára a hosszú és fáradságos utat évente hozzánk megteszi: ezt valóban nem hittem volna és sok idő kellett hozzá, míg elmélázásomból magamhoz tértem. Hanem aztán nemsokára mozgásba is jött nálam a vadászvér, látva a jó alkalmat, egy bizonyára sikeres szalonka-vadászatra.

Később a nagy kedvem bizony megesappant, mert mindhiába, ennek a vadászatnak hiányzott ama bája, melyet annak például nálunk, tavasszal a virágzásnak induló erdő kölcsönöz. Én tehát a felázott, iszapos talajon szinte kedvetlenül haladtam tovább, míg egyszerre újból egy nagy csapat szalonka rebbent föl előttem. Közibük dupláztam, mire a kíséretemben volt indiai ugyancsak apportírozta a két szalonkát, melyeket hirtelen kaptam a kezéből, hogy megbizonyodhassam, vajjon tényleg erdei szalonkák-e? És egy nemével a csodás bámulatnak állapítottam meg, hogy bizony szalonkák, még pedig jó husban lévő bagolyfejűek.

Minél tovább ballagtam azután, annál nagyobb lett bámula-tom, mert a szalonkák mind tömegesebben mutatkoztak, de a nélkül, hogy a talajon csak egyet is észrevettem volna. Helyen-kint oly sűrű rajokban repültek fel, hogy nem is kellett egy-egy drbot lövésre kiszemelni, hanem csak úgy vaktába közéjük durrantottam, mire rendszeren 3—4 drb. is esett. Ha a lövés eldördült, akkor a csapat rendszeren a szélrózsa minden irányá-

ban szétszóródott s egyenként repkedtek ide-oda. Minél erősebben tüzött a nap, annál közelebbre vártak, úgy, hogy helyenkint majd hogy rájuk nem taposott az ember, úgy bevártak. Így haladva és gyilkolva ezt a szalonkasokadalmat, egyszer csak látom, hogy a kiséretemben levő benszülöttnek az övében immár mintegy 35 drb. van felaggatva, pedig még alig haladtam egy kilométernyire.

Az erdei szalonkákon kívül még közép szalonkákat és sár-szalonkákat is találtam itt, de számra nézve mindeniket felülmulta az erdei szalonkák nagy sokasága.

Egy feltűnő jelenséget állapítottam meg az nap, közel 70 drbból álló szalonka-zsákmányom szemlélésénél, azt, hogy a 70 drb. közül 5 drb. színre nézve teljesen elütött a rendestől. Kettő közülök egészen világos vörös s egy egészen barna volt, míg más kettőnek a szárnyaiban fejez evezők s fedőtollak voltak.

Azt tapasztaltam, hogy legjobban lehet rájuk vadászni dél-előtti 10 órától délutáni 4 óráig, mivel ilyenkor a nagy meleg folyfán jobban bevárják a vadászt és felrebbentve nem szállnak messzire, míg este és korán reggel ennek ellenkezője áll.

Vadászataim közben elhatároztam, hogy az esti lessel is megpróbálkozom, bár e tekintetben senki sem tudott nekem előleges tájékoztatást nyújtani és a rövid szürkület, mely naplemente után a trópusokon az éjt közvetíti, sem biztatott valami fényes sikerrel. Mindazonáltal az egyik napon délután úgy $\frac{1}{2}$ 6 óra körül rövid pihenés után utnak indultam a rizsföldek felé, hogy itt a nap lenyugvását bevárjam. De mielőtt beesteledett volna, itt sajátságos élet uralkodott. A szalonkák mintha ki lettek volna cserélve, csapatokban repkedtek ide-oda s ami legfeltűnőbb volt, minden hang nélkül. Persze, hogy ennél az esti lessnél is hiányzott az a fenséges bája a dolognak, amit az erdő nyújt annak; de hát az eredménnyel bőségesen meg lehettem elégedve, mivel az esti huzáson, rövid idő alatt 37 drb. szalonkát füztem aggatómra, a mivel aztán a napi zsákmányom 201 drbot tett ki.*

*

Hazánkban s általában egész közép Európában az erdei szalonkát háromféle módon vadászzák. E vadászati nemek:

---

* A „Vadászlap“ közlése után.

a les, a cserkészzet és hajtás. Mind a három vadászati módnak megvan a maga különleges érdeke, a mely által egyik a másiktól különbözik, s ezek szerint válogatja hiveit is. Így a les vadászatban leginkább a poetikus hangulatok hivei találhatnak gyönyört, habár kevés eredményt is préda tekintetben: ellenben a cserkészzet már eredményesebb, de fáradságosabb is, azonban vadászati érdekek szempontjából egyetlen s hasonlíthatatlan módja a szalonkavadászatnak, a mennyiben tulajdonképeni célja mellett vizslászati és lövészeti gyönyöröket is nyújt s általában a legmagasabb fokig kielégíti a vadászszenvédélyt; míg a többi vadászati módokról ezt nem mondhatni. A hajtás a tömeges eredmények eszköze; nem igen vadászias és inkább is vasárnapi puskaforogatóknak, mint telivér vadászoknak való mulatság: afféle »sport«, melynek — mint minden tömeges vadgyilkolási módszernek — a telhetetlen angol volt a keresztapja.

Egy nemesebb érdeke azonban mégis van, mely okon a komoly vadászok se átalják néha kivenni részüket a hajtások »gyönyörei«-ből s ez: a lövészeti érdek, mely egyik vadászati módnál sem oly változatos a röptében való lövés komplikációi tekintetében, mint a hajtott szalonkánál.

Egyébiránt a mi a szalonkalövést illeti, az mindig rejt magában valami mesterségest, még akkor is, a midőn a legkönnyebbnek mutatkozik; tagadhatatlan azonban, hogy hajtásban legnehezebb lőni a szalonkát, míg lesen sokszor igen könnyű esélyek, lőalkalmak kínálkoznak annak, ki a röptében való lövés fortélyát érti s kellőképen magáévá tette. Hanem azért még a legügyesebb szalonkalövők is gyakran mellé durrantanak egy-egy szokatlan kelésű hosszucsőrűnek, mely a furfangos röptű madarak közt a legelső helyen áll; viszont vannak oly lövők, kik néha inkább csak sejtik, mint látják a sűrűben röppentyüként felfelé törekvő madarat, s lövésük kevés kivétellel mégis talál.

Persze, a lövésbeli ügyesség mellett attól is sok függ, kis avagy nagyöblű fegyvert használunk-e a csalékony röptű szalonkára. Erre nézve csak azt jegyzem meg, hogy a kisöblű fegyver könnyebb, kényelmesebb ugyan, de nehezebb véle lőni s emellett még az a hátrányos tulajdonsága is van, hogy rövid lőtávoból ronggyá lövi a vadat, ellenben a nagyöblű puska igaz, hogy súlya miatt kissé kényelmetlen és nehezebben is kezelhető, de lövése aztán kifogástalan s mivel nagyot is terít, nem egy-

könnyen hagyja ki a vadat még gyengébb lövész kezében sem. A hosszú fegyver ép oly célszerűetlen, mint a kisöblű puska, mert az ilyet sűrű helyen gyorsan kezelni alig lehet s emellett minduntalan megakad vele az ember, és gyakran ép abban a pillanatban, midőn löni kellene! Célszerűetlen még a hosszú puska azon okból is, hogy az ilyennel nagyon késedelmes célzás esik, ami a szalonkánál nagy hiba, mert gyors kelésénél s ép oly gyors elvillanásánál fogva, nem igen van idő akkuratus, pontos célvetésre. Mindezeket összevetve tehát, gyakorlatiaság szempontjából szalonkavadászatban a nagyöblű és kurta csövű fegyvernek adhatunk inkább előnyt, mint tették azt a régi szalonkavadászok a jó perkusziós puskák idejében. Egy legfőljebb 26 hüvelyk hosszú cső 10-es öbbel, legjobban kielégítheti a jó szalonkázó fegyverhez kötött igényünket — ha jól van furva, mire nézve, mint fegyverteknikus, azt az utasítást adhatom — a jólterítés és éles lövés szempontjából, hogy a patron-kamra felett a tulajdonképpeni csőürnek semmi esetre sem szabad tágabb furásúnak lenni, mint a minő a fojtásnak szorosán megfelel, míg a cső szájadéka szükítettéssel (csokbor) látandó el.

Az így készült csövek 50 lépésről óriásit teritenek, de azért tömören sorakoznak a sörétszemek egymás mellé.

A mi a használandó sörétszámokat illeti, 12-es számú puha serétnél kisebbet s 10-esnél nagyobbat használni okszerűetlen. A nagyobb számú a jobb s a kisebb szám a balcsőbe jön. Mindig több sörét, mint lőpor, mert a könnyű töltés szór; viszont több sörétnél a fegyver kissé rug, de a hasznáért ellehet tűrni, mert ily töltési mód mellett a fegyver 20 százalékkal sűrűbb s egyenletesebb, de sokkal élesebb lövést is ad — akármit meséljenek is a diletáns mindentudók.

A mi a cső anyagát illeti, legajánlatosabbak a nagy rajzu egyszerű damaszt fajok, mert ezeket kevésbé fogja az ólom, mint a finom damasztféléket; ép ez okból az öntöttacél csövek is nagyon megfelelnek a célnak, ha szolidan készülvék s puha anyagból valók; a kemény csöveknek azonban gyakran rossz ölerejük van s igen átmelegednek.

A vizsla is oly kényes ártikulus a szalonkavadászatnál, mint akár a puska. Élénk modorúnak, közelkeresőnek, szorgalmasnak és kitűnő apportőrnek kell lennie (a nyomozó képességről és vakengedelmességről nem is szólva), hogy beválják.

Az oly eb, mely lomhán a láb előtt botorkál s nincs hozzá szokva minden bokornak apróra való kifürkészéséhez: a szalonkavizslászatra nem való; de nem valók az ördöglovaként távol száguldozó ebek se és különösen az olyanok, a melyek hangos »vezetés«-hez vannak szokva. A jó szalonkázó ebnek ugyanis vezetés nélkül is tudnia kell a dolgát helyesen végezni, avagy pedig ha egyáltalában dirigálásra szorul, a leglágább pisszentésre, kézintésre sőt szemhunyorításra is reagálnia kell.

Ami a szalonkavadász felszerelését illeti, erről valami különleges receptet nincs szándékomban adni. Alkalmos ruházat, jó lábbeli s emellett a ruházatban mindig az időjáráshoz való alkalmazkodás — ez legyen első sorban is a főelv; a többi mellékes. Hanem a cserkészeti mégis kissé gondosabb öltözködést igényel s míg a bő ruházat más alkalmakkor nagyon megfelel a célnak, már csak kényelmi szempontból is, addig a sűrűségekben való bujkálásokhoz, szóval a cserkészethez nem való, sőt határozottan czélszerűetlen, mert akadályozza a járást-kelest, a mennyiben minduntalan megakad vele az ember a tuskék és ágbogok közt. Ide tehát testhezálló és sűrű szövetű ruházat avagy bőroltöny szükséges, melyen a túske át nem hatolhat és más kellemetlen érintéstől is megóv s föl sem is akad. A fejet is legczélszerűbb jól ülő bőr, vagy tapló-sapkával fedni; míg a balkéz vastag szarvasbőr-keztyűvel óvandó az ágak, tuskék karczolásai ellen, a miknek nagyon ki van téve az ember a sűrűségekben s azok elhárításai közben. A jobbkézen elég a finom keztyű is, de a mutató-ujjhoz való keztyűujjat le kell vágni, hogy a puska ravasszát kellő finomsággal és érzékenységgel lehessen érinteni.

Töltényeinket csakis arra való tölténytáskában hordjuk magunkkal, mert a töltény-öv — mely külömben is inkább zsviványnak, mint vadásznak való felszerelés, — felette kényelmetlen, emellett akadályozza a szabadmozgást, a tüdő és sziv működését és erős izzadás kiválasztására kényszeríti a testet.

A lőtt szalonkákat legczélszerűbb a táskába helyezni s nem pedig aggatóra rakni, mert a sűrűségekben fejük-nyakuk szakadhat és elveszhetnek. Hogy a vadháló nem cserkészetre való, azt mondanom sem kell talán. Általában a fegyveren és táskán kívül minden felesleges limlom elhagyandó.

Fehér gallér és kézelők sem vadásznak való ékességek, kivált erdőben, hol minden kirívó ruházatot kerülni kell a szemes vad miatt; azonképen a fehér kutya is czélszerűetlen, kivált lesen, mert a szalonka hamar szemreveszi s rögtön más irányt vesz.

A sűrűben való cserkészetek alkalmával el kell távolítani a vizslák nyakövét, mert akadályozzák őket a tüskök és bokrok közt való haladásban, sőt az alacsonyabb természetű kutyák gyakran föl is akadnak nyakövékkel, ami elég bosszantó incidens, kivált a fontos pillanatokban . . .

Szalonka-leş.

II.

A szalonkales.

<i>Reminiscere</i>	Keresni gyere!
<i>Okuli</i>	Itt vannak ni!
<i>Laetare</i>	Sok szalonka jár-e?
<i>Judica-kor</i>	Rosszul jár,
<i>Palmarum-kor</i>	Nincs vásár,
<i>Quasimodo</i>	Vasárnapján a szalonka túl tojásán.

Amikor a bágyadt kékségű égmezőket fehér pehelyfelhők futják tele s valami sárgás pirosság kezdi kivenni magát a nyugati égtáj lehajló peremén, akkor már nincs távol az üvegfényű jégvirágok feloszlásának korszaka. A dermesztő évszak lassan vezetelni kezd, lehányja hermelinpalástját magáról, lehullnak arcának dérrózsái — s egyszer csak rálehel feloldó halálcsókját a mulandóság anyala.

Sirvirága a bájos hóvirág, siratója a fekete szárnyas sereg, mely feloszlott testén kesereg.

Helyén nem marad más, csak korhatag avar és penész; véreből kel ki a mérges kikirics, meg az apró fekete gombák raja, az enyészet eme törpe gyermekei, kiket a rothadás táplál s a halál szül. Mérges leheletet terjesztenek maguk körül, hogy öljenek, bár az elmulás fölött diadalmaskodva, meghazudtolják a fizikai megsemmisülést.

Ámde délről fuvalom kel fürge szárnyon s illatot lehel a dohos párák fölé... Érezni kezdjük a tavasz lehel, érzi a vérünk, a szivünk, egész mindenségünk.

Fényes ragyogás kel a magasban a fényhullámok özönéből s úgy érezzük, megérinti a lelkünket, a testünket, az egész

mindenséget valami titkos, valami szent illetés. Sóhaj, édes megkönnyebbitő sóhaj küzdi fel magát a kebelből s mintha megdobbanna a mindenség szive, mintha megrendülne a föld is annak a megszentelt hatalomnak az ébresztő sugalmától, mely a serkenet csirjait szórja szét.

Hiába térnek vissza a rombolás démonai, hideg leheletük ölni már képtelen. A hópehelyekből már nem lesz hermelinpalást, a visszahatás facsarta könnyük se válnak jéggyöngyökké az élettől izgó föld kebelén, mit egy fenséges, mindent betöltő véghetetlen, nagy szeretet hevit s ölel magához.

Mikor az első igazi hévséges napsugár megcsókolja az öreg föld kérgét, nem állhat annak ellent semmi dermedés . . . Az örök szeretet s szerelem szent nevében csókra nyújtja ajkát a feltámadás . . . Illat borul a világra s fény- és aranyesőben fürdik a testet öltött képzelet; kinyílnak a szent ideál rózsaszirmai s minden földi lehelet, minden szívdobbanás a jelen káprázatában üdvözöl.

A kikelet istennője csillogó palástot ölt magára s örömkönnnyüiből kel az ibolya; majd leplezetlen édes keblét csókra kínálja a csapongó lepkeseregnek, mely élvre s mézre vágy.

Ünnep van ilyenkor a világon!

Az illat, a fény magával emeli az ember lelkét a magasba s odaköti az éghez, a csillagokhoz, a megszentelt örök titok varázsának büvkörébe, honnét szerte árad a delejes erő, mely cserben nem hágy soha s melynek kegyelméből a fájó könnycseppekből is gyémánt terem!

A pacsirta is azt hirdeti, mikor az égre száll, amikor kisóhajtja a mező magából, hogy fönt-fönt, a napsugaras magasban zengje el háladalát.

Milyen lágyan suttog ilyenkor a szellő; füvek meghajolnak, virág lehajtja bájos fejét a káprázatos fényben, mit a szeretet hévsége áraszt alá . . . Fák sugnak-bugnak s titkos fuvalom kél az erdő koronája felett, mintha lány orgona-hangok moraja reszketne a galyak között . . . Imádkozik ilyenkor a természet . . . És egy testetlen árnyék vonul végig a táj felett lassan, nesztelenül, mintha áldást osztó kezek árnyéka volna . . .

Ám ez még a jövő képe, bár érezzük már a titkos hatalom legyintését a bársonyos fuvalmat, mely arcunkra vér-rózsákat lehel; de az illat még az égi szirmokon pihen . . .

De nemsokára jönni fog az óhajtott jövendő, mert a megváltás nagy pillanata már nem késheik.

Szellő susogása, szárnyak sziszszenenése erről ad hirt.

Mikor szétesapja fekete felhőszárnyát az ég s csillagfényben, holdsugárban fürdik az alvó világ: halk zene támad, susogó hangok röppennek szerte a magas végtelenség térein, mintha ezüsthurokat pengetnének ott titkos kezek, avagy finom selyemszövet suhogása hallatszanék. Majd úgy tetszik, mintha vad robajjal ádá szellemek rohannának a fekete ürben tova, s ismét mintha harsonák riasztó zugása zendülne meg, amely a távolban elhaló morajban oszlik el. A mistikus háborgás föl-föléled és ismét elcsitul; majd megint új mozzanatok hirdetik az örök forrongás titokzatos mozgalmait, mely a behunyt szemü éjben végbe megy.

Néha-néha mintha érthetetlen szóbeszéd zaja hallatszanék, mintha titkos nyelven szólítgatnák egymást az éj szellemei, mit dallamos lágy hangok követnek, melyek végig rezdülnek, édesbus melódiájukkal, a sötét táj felett. Vélnönk angyalok furlyaláznak a csillagnyáj körül csengő dallamokat, avagy a pásztor-tilinkó visszazállt danája remeg a magasban, üdvözletül tán a kelő hajnalnak, mely szürke ködpalástjába burkolózva didegve ül a virradat felett.

Néhány ily zürzavaros éj után, egyszerre csak mintha meg-elevenednék a lóp; jól ismert madáralakok tünnek föl itt is, ott is, szálláscsinálói, előhírnökei a későbbi madárrajoknak. Ezeket a honvágj leküzdhetetlen érzete előbb ragadta ki a végtelen térek jeltelen utjaira. Mindegyik egy fájó érzést vitt magával, mely a távol idegenben szent ideállá vált a hűséges madárszivekben: a hazaszeretet érzete, mely ép úgy visszahozza szegényes kis fészkéhez a szárnyas bujdosót, mint a »földurat« czifra palotájába. A bölcsődal varázsa nyomot hagy a szivben, ha madárajkról hangzott is el. A szegény vándormadár ép úgy az érzelmek rabja, mint a legfenségesebb földi lény. Ez az a delejes erő, mely visszahozza és elkalauzolja a haza határaihoz.

Mikor megszólal a zene a fekete éjben, mikor azok a különös szólások, füttyök, robogások hallatszanak, akkor ők érkeznek. Nap-nap mellett új alakokon akadhat meg a tekintet. A mocsár szélén kis szürke madárka futkossa meg a nádtorzsos iszapot; a nedves semjékek körül zuhogó röpülésü madár csapong,

jajgat, fuldokló hangon, hogy bú-vik, bú-ú-vik, vik-vik, míg messzi ben a zöldeben játszó tó dagadozó hullámain tarka madárcsapatok ringanak s jól hallani valami zürzavaros zajongást felőlük: s á p - s á p... Aztán mintha apró ezüst sipok zizegnének fent és sivitó zaj közelg; majd tompa zörgést hallani, mintha facsörgetyüt rázogatna valaki a közelben — és itt is, ott is nagyot loccsan a víz, amint belevágódnak, mintha az égből hullának le: a pergő zöreje, csiukoló madarak, melyek apró fekete pontoknak látszanak távolról a vizen. De vannak ottan valóban feketék is. Ez a mozgalmas kép egyre dusabb, egyre változatosabb lesz, csak még az a szép hosszúorrú madár hiányzik erdeink sűrűiből, a nagy szárnyas köztársaságnak ez az egyik legkiválóbb alakja azok közül, melyek a vadásznak legkedvesebbek. De az ibolya születése jelzi már, hogy jön. Az ibolyaszem kacsintása csupa biztatás... megremeg tőle a sok kakukszót hallott vén vadász szive, mert tudja, hogy a tavaszi lehelettel itt lesznek nemsokára »ők« is, a szépek, a gyönyörűk, az erdő szárnyasainak legnemesebbjei: kedvencz hosszúcsőrű vendégeink.

Van-e vérbeli Nimrod, kinek ez a gondolat hevesebben meg ne dobogtatná szivét?!

Van-e, ki ne lelkesednék a szép multnak e remek szárnyashoz kötött gyönyörű emlékein s repeső szívvvel ne emlékeznék vissza a tavaszi esték bűbájos csendjére, mikoron a rigó fuvolája elringatta a lelkét s lágý esti szellő simogatta arczát és zsongott a fülében is, lelkében is valami sugalom, mely ugy elaltatá, elringatá egész valóját édes kéjjel, valami önfeledt boldogsággal, melyből csak egy titokzatos, csak a vadász által ismert szózat ébreszté fel, az a hang, melylyel az a nagyszerű madár üdvözlé s kelté fel ábrándjaiból a villámszikra felvillanyzó érintésével!

Hanem néha ugyancsak nehezen tudjuk kivárni, míg nemes madarunk ismert k r o - k r o - ja, kísérteties püsszegése beleneszez az erdő hallgatag csendességébe — és sokszor oly hiába várjuk!

Ép azért szere-száma nincs a találgatásoknak a vadászok között, hogy egyáltalában lesz-e szalonka avagy pedig nem? Vagy ha lesz, sok lesz-e, — vagy pedig kevés?

Az egyik azt állítja, hogy sok lesz, mert régen nem volt; a másik ellenben keveset jósol, mert száraz tavaszra van kilátás;

míg a harmadik nedves tavaszt helyez kilátásba sok szalonkával. A negyedik odamódosítja a dolgot, hogy a tavaszi csöktől függ minden (alkalmasint a gombáról véve következtetést, melynek szaporodása szintén az esős idővel áll kapcsolatban. De hát a szalonka nem gomba!).

Állítják azt is, hogyha József napkor nincs, akkor nem is lesz sok szalonka s egyáltalában nem lesz, ha a fenyvesmadár kimarad stb.

Mondanom sem kell talán, hogy ezeknek a jóslásoknak kevés alapjuk van s inkább csak lokális vonatkozásuak, mert tényleg egyes helyeken, sőt néha egész vidékeken aránylag sok és megfordítva igen kevés tavasszal a szalonka. Vagy pedig csak szórványosan, ritkaságképen mutatkozik az idény elején, a végén, a fővonulás idejében avagy pedig az egész szalonkamozgalom alatt néhány darab. De hasonlót tapasztalunk más költöző madárnál is, az oly fajoknál t. i., amelyek csak átvonulóban mutatkoznak nálunk, egész tájakat, nagy területeket érintetlenül hagynak, talán elkerülik? talán elsietnek felettük vagy vonulásuk térül ki a szokott rendes irányból? Mind oly kérdések, melyekre nincs biztos felelet; azonban az tény, hogy a megkésett rajok kevesebbet állomásoznak, nem igen siestáznak, hanem mintegy keresztülloppják magukat az országon, s ilyenkor sok helyen még a látásukban sem gyönyörködhetik a vadász a szép hosszucsőrű vándoroknak — és tény az is, hogy a meteorológiai okok s földrajzi viszonyok is egyszer-másszor hatékonyabban érvényesítik komplikáló befolyásukat a szalonkamozgalomra nézve.

A szalonka-idény kezdetét és végét is sokféle következtetésekhez kötik a vadászok, kapcsolatba hozva a növényélet és madárvilág időszakos mozzanataival, melyekről azonban kár sokat beszélni, habár ezek a tünetmények csakugyan árulnak el némi kis párhuzamot; mind a mellett távolról sem bírnak a szentírás értékével, kivált egy oly madárnál, mint szalonkánk, melynek tavaszi mozgalmába oly sok módosító és háborgató tényező játszik bele. Ép ez okból annak az ismeretes német versecskének, mely a szalonkák megérkezését a vasárnapokkal hozza kapcsolatba, sem lehet a csalhatatlan biztosság értékét tulajdonítani, habár néha, úgy körülbelül, meg is közelíti az igazságot, sőt olykor el is találja; hanem hát a kalendárium ép oly sze-

szélyes ugrásokat tesz az állandóság rovására gyakran, mint ahogy a szalonka nem köti magát megszabott terminusokhoz.

»A huzás« lokális mozzanatai is kedvencz jóslási és találgatási tárgyát képezik a vadászoknak — és ami speciell a »jóslást« illeti, sokkal biztosabb kiindulási alapjuk van erre, a vonatkozó meteorologiai okok rég kitapasztalt összefüggéseiben, mint a minőt a nagyon is bizonytalan »következtetések« nyújtanak. Tényleg arra nézve, minő lesz a lokális mozgalom lefolyása: rövidebb avagy hosszabb ideig tart-e? S magasan vagy pedig alacsonyan fognak-e huzni a szalonkák? stb., biztos jövendőmondásuk van a praktikus szalonkavadászoknak, melylyel egyébiránt szakszerűség szempontjából is érdemes foglalkozni, mint általában mindazzal, mik a vadászoknak oly nagy érdeklődése tárgyát képező »huzással« összefüggésben állnak; ennélfogva mielőtt tovább mennénk, ezek részletezése szempontjából egy kis kitérést nem tartok feleslegesnek az alábbiakban.

Hogy vadászatilag mit nevezzünk »szabályos« huzásnak, arról már volt szó. Ez a jelenség a szalonka-idény delelő pontján, vagyis a hosszucsőrűek tömeges érkezésének idejében, tehát a fővonulás beálltával esti szürkület és virradatkor, közvetlen a fák csucsa felett történik, miközben a szalonkák mély hangokat adnak s lassu, imbolygó repüléssel, denevérszerűen jobbra vagy balra kicsapva: árnyként tűnnek tova az esti homályban stb. Ez nagyjában a »szabályos« huzás formája.

A »szabálytalan« huzás karakterére nézve a rendes (»szabályos«) huzástól igen különbözik. Nem a szokott csendes, lassu modoru, ellenkezőleg bizonyos idegesség jellemzi és igen gyors menetű; a szalonka nem csap ki s a sűrű csalitok felett csekély magasságban surran tova, emellett a jöttét jelző szokásos szalonka-kortyogást sem hallatja, legfeljebb pisszeg, legtöbbsnyire azonban hangtalanul teszi gyors röpködéseit. A »szabálytalan« huzások, az igazi mozgalom kezdetlegességének benyomását keltik, ha ugyan nem meteorologiai okok, vagy időbeli szélsőségekkel állanak kapcsolatban, ami abból sejthető, hogy szeles, rideg időjárás és fagyok alkalmával még a szezon delelőjén is gyakran előfordulnak, leggyakrabban azonban a szalonka-idény elején. De mihelyest szép, csendes és meleg, szóval tavaszias időjárás lép uralomra — és kivált ha kissé megkésik a felvonuló raj s ennek következtében mintegy hirtelenül köszönt

be azután: a szalonkák rövidesen megkezdik »szabályos« esti mozgalmukat, mely rendes körülmények között a szezon elején egyesével, majd kettesben, sőt ha sok a szalonka hármásával, négyesével is történik, mely alkalommal néha erősen hajtják egymást, kergetőznek az esti homályban, sőt gomolyokba verődve a levegőben, harcot is vivnek egymással a lesben álló vadász nagy gyönyörűségére.

A huzás élénkség tekintetében igen különböző; a huzó egyedek viselkedése azonban ugyanazon estén mindig egyforma. Legélénkebb szokott lenni a huzás enyhe tavaszi estéken, főleg borultas csepergős időben; ellenben csillagfényes hideg estéken rendesen igen gyenge mozgalom fejlődik ki, éles keleti és északkeleti széllel pedig egyáltalában fel sem kel a szalonka, avagy csak kivételesen egy-két darab, de az is hangtalanul és rosszul huz. Általában a keleti és a dermesztő északkeleti szelek, havak még a szezon zenitjén is befolyásolhatják a huzást, sőt mint nem egy esetben kitűnt, arra végzetes hatást is gyakorolhatnak, sőt visszavonulásokat is eredményezhetnek rövidebb távolságokra, így a magas hegyekből le az aljakba, előhegységégekbe. Általában a szeles időjárás sohasem kedvez a szalonkahuzásnak, sőt a szélviharos napokat követő szelid, enyhe alkonyok sem birnak bofolyással a huzás élénkítésére. Ellenben a zivatarokat megelőző szélesöndes, meleg estéken némelykor nagy mozgalom fejlődik ki, s a huzás élénk zenével folyik; ha azonban a zivartart megelőzőleg igen világos ég mellett meleg, száraz keleti szél támad, úgy ez a körülmény ismét megrontja a huzást, sőt gyakran majdnem teljesen megsemmisítő hatást gyakorol arra. Ellenben szakadó meleg esőben, sőt hózivatarok alkalmával is huz a szalonka, sőt néha ugyancsak élénk röpködések történnek; azonban ilyenkor igen rövid ideig, úgy szólván csak percekig tart a huzás. Zivataros, esős, szeles időben nincs huzás, legfeljebb egy-két nyugtalan példány kel fel itt-ott, de többnyire igen sebesen és hangtalanul suhan tova.

A huzó szalonkák az időjáráshoz s az alkony setétebb vagy világosabb voltához képest a terepviszonyokat mindig tekintetbe szokták venni a követendő vonalra nézve, s ehhezképest változó alaku terepek felett repülnek, tetemesebb vagy kevésbé jelentékeny magasságban. Így nedves, esős és borongós időben szakadékok, völgyoldalok és mélyedések mentében, ellenben

hűvös idővel és világos alkonyokon inkább magasabb hegyoldalak és magaslatok felett huznak el. Minél magasabb a pont, amely felett elhuznak, annál alacsonyabban, s ellenben minél mélyebb az (pl. völgyek és egyéb mélyedések), annál magasabban repülnek, — és sajátságos, szinte hihetetlennek látszik az, hogy említett időjárások alkalmával használni szokott légi utjaikat mindig szigorú pontossággal betartják, úgy, hogy eme körülmény folytán szinte rendes váltóiknak volnának azok nevezhetők.

A hajnali huzás szinte hangos krojtólással és sziszegéssel, azonban ugyszólván sötétben, jóval hajnalhasadás előtt történik, úgy hogy legtöbbször inkább csak sejti, mint látja az elsuhanó szalonkák alakját az ember. Szalonkás vidékeken (különösen a Kárpátokban) néha hajnalban is oly erős mozgalom fejlődik ki, mint esti szürkületkor szokott lenni, hanem alig mutatkozik a keleti láthatáron a fényes vonal, már végeszakad a mozgalomnak.

*

A szalonkaes, a pompás tavaszi estében, tagadhatatlanul poétikus hangulatot ébreszt talán még a legfásultabb kedélyű vén puskaporfogyasztó lelkében is. Fő érdekességét, ingerét azonban jórészt abban találja sokakra nézve, hogy abban az időben, mikor a szép hosszucsőrű megtér hozzánk a messze idegenből: más vádnemre, vagy egyáltalában nem, vagy csak részben vadászhatunk. Másrészt pedig a szalonka husa a konyha különleges csemegéje szerepét játszván, némely vadászra mellékesen ez a körülmény is csábító érdekhatást gyakorol. De tekintve minden mellékes körülménytől — tagadhatlan az, hogy a szalonkavadászat s különösen a szalonkaes, a szárnyasok vadászatának a koronája. Van benne poézis, romantika; van különös, sőt különleges érdeke. Van benne változatosság és sokszor próbára teszi a türelmet s bizonyos fáradtsággal is jár; tehát oly mozzanatokat és sajátságokat rejt magában, melyek a vadászszenvedélyt izgatni képesek s arra emelőleg hatnak. E mellett a szalonka oly madár, mely mistikus életmódjánál fogva is mondhatatlanul érdekes, másrészt egyéniségében valami oly vonzó van, hogy ezáltal a vadász érdeklődését mintegy felhívja maga iránt. Szóval nem közönséges, sőt határozottan nemes állat a mi szép hosszucsőrű madarunk; nem csoda tehát, ha vadászatát a legtöbb vadász még a kalypsói

gyönyöröknél is előbbre valónak tartja s minden más madár- vadászat fölé helyezi, s méltán!

Az a körülmény, hogy néha annyi hiábavaló utat teszünk, míg eredményt érhetünk el, vagy csak hallanók is a sötétség madarának idegizgató szózatát, avagy ha láttuk is, hallottuk is: elérhetetlen távolban evezett át a szürke homályon: a vérbeli vadászra lehangoló hatást nem gyakorol. A remény nem vesz ki szivéből, ép azért a teljesedés annál nagyobb gyönyört okoz neki. Dördül fegyvere, megrázkódnak rá a szenderükből felkeltett falevelek, s a bájos kis éji titok remek teste ott fekszik a bársonyos mohágyon mozdulatlanul . . .

A tavaszi szalonkales gyakorlatánál, hogy eredmény koronázza törekvésüket, következőkre kell figyelemmel lennünk: az időjárásra, a leshely megválasztására, az elhelyezkedésre és jó kilövésre.

Az időjárásról — mely oly fontos a siker érdekében — már szóltam; a leshely megválasztását illetőleg pedig, mely szintén nagy fontosságú tényező s továbbá ami az elhelyezkedést s jó kilövést illeti, a következőket ajánlom figyelembe:

A mi a leshely helyes megválasztását illeti, korántsem mindegy az, ezen vagy amazon a pontján az erdőnek foglalunk-e állást, minthogy a legszalonkadusabb területeken s a legélénkebb huzások alkalmával is léteznek oly erdőrészletek, melyeket egy vagy más okból, a szalonkák következetesen elkerülnek — és olyanok, melyekre legfeljebb csak véletlenségből vetődik el egy-két darab; viszont ugyanazon huzás alkalmával más helyein az erdőnek igen élénk és egyedus mozgalom fejlődik ki, még pedig évről-évre. És épen utóbbi helyek azok, melyek felfedezése a legfőbb érdeke a szalonkavadásznak, különösen silány szezónok alkalmával, amidőn az ily »választott helyek« mégis csak kilátásba helyeznek némi sikert, más részről pedig az »elsőket« is itt vehetjük legelőbb puskavégre oly időkben, a midőn másfelé még hire sincs a hosszucsőrüeknek. Persze oly területeken, melyeken a »jó« leshelyek emberöltők óta ismeretesek s azok ismerete ugyszólván apáról-fiúra szállt: kutaszködásra alig van szükség, legfeljebb olyan esetben, ha ezeknek a »jó« leshelyeknek a környezete idők folytán oly erdészeti átalakuláson mennek keresztül, mely a szalonkahuzás csökkenését, avagy a szalonkák elidegenedését vonná maga után, mert

ismerős erdőkben még változott körülmények esetén is könnyebben tájékozhatja magát az ember; hanem annál kevésbé idegen területeken, kivált az olyanokon, melyek terep tekintetében minden változatosság nélkül valók, ugyszólván egyalakuak, vagy igen nagyok, hegy és völgy nélküliek, sűrűsei, vágásai szétosztottak, egymástól távol esnek, szóval ahol egyhamar ki nem tudja ismerni magát az ember, kivált ha tisztán saját belátására van utalva. Természetesen ily körülmények között csak a kipróbálás segíthet, ha ugyan elég idővel rendelkezünk reá, minthogy minden este más és más helyen kell kísérleteznünk, míg eltaláljuk az »igazi«-t. Persze, ahol utbaigazitásokat kaphatunk, alig van szerepük a próbálgatásoknak.

Ámbár az u. n. »jó« helyek dolgában is lehetnek különbségek egyéni igényeinkhez képest, például a kényelem, igen jó kilátás és kilövés tekintetében stb.; mégis különösen az utóbbi kellék az, mely a szalonkalesnél a legjobb lövőre nézve is kiváló fontossággal bír, mert ennek hiányában a legjobb huzások alkalmával sem lehet kielégítő eredményre számítani, sőt az oly szalnokavadászok, kik hosszú kényelmes célzáshoz vannak szokva: jó kilövés nélkül egyáltalában nem boldogulnak.

Természetesen az alkalmas leshely megválasztása tekintetében, a gyakorlott vadász még idegen helyen is könnyebben boldogul és különösen ami annak megítélését illeti: vajjon valamely kiszemelt pont megfelel-e, a jó leshelyhez kötött kívánalomnak és illetőleg, a mi a fő: belesik-e a szalonkák huzásvonalába. Egyébiránt a hosszú vadászpraxis megtanít annak tudására, mely terepalakzatok felett szokott legszivesebben elhuzni a szalonka. Így például előszeretettel himbálja át magát hegyes-dombos vidéken a gerinczek táján, egyik hegyoldalból vagy völgyből a másikba, továbbá fiatal vágásrészek és növendék szálerdők, erdei csapások és nyiladékok felett. Keresztezi az erdei utakat, kiszáll az erdőszélekre, átrepül az erdei rétek felett — és a kevert állabu fiatalosokból száll fel leginkább. Tapasztalásból tudja azt is minden szalonkavadász, hogy alkalmas helyen a legjobb »állások« keresztutakon vannak s oly erdőszéleken, melyek bokros legelőkre dülnek.

Tapasztalás szerint, az egymással összefüggésben álló kiterjedtebb erdőterületek, mindig biztosabb kilátást nyújtanak a huzásra, mint a kisebb erdőrészetek, még ha az nap a környék

megvadásztatott is, mert a nappali abajgatás ama körülmény-nél fogva, hogy az ily nagy vadásztereken a szalonkák egymástól többnyire nagyobb távolságokra lévén elszóródva, mind fel nem találhatók, s így egy nagy részük háborítatlanul marad: az alkonyi huzás mozgalmára megsemmisítő befolyást nem gyakorol, miként ellenben, a kisebb pagonyoknál tapasztaljuk; másrészt pedig az ily kiterjedtebb erdőségekben, alkalmas időben, midőn vadászmondás szerint: »a kívánatos körülmények jól összevág-nak«, a huzó szalonkák órajárásnyira is elkóborolnak. Feltét-lenül áll és igen természetes, hogy a kisebb pagonyokban soha-sem, vagy csak rendkívül szalonkagazdag szezonzokban szokott valamirevaló huzási mozgalom kifejlődni. De az ily apróbb területeknek nappali megvadászása mindig tönkre teszi az alkonyi huzás iránt táplált reményünket. A háborgatott szalonkák ugyanis szabályos huzás helyett rendetlenül röpködve, többnyire hallgatagon s igen későn — majdnem az éj beálltával — kez-denek szállongani.

Hogy a nagyobb terjedelmű összefüggő erdőségekben csak-ugyan vannak egyes oly részletek, melyeket alkonyati huzások alkalmával a szalonkák alig, vagy egyáltalában nem is érintenek, az tapasztalati tény, melynek bizonyos, eddig ismeretlen körülményekkel levő okozati összefüggését kideríteni azonban, eddigelé még nem sikerült s alig is fog valamikor sikerülni. Az tény, hogy az ily mellőzött helyektől nem igen távol, sőt nem egy esetben már a legközelebbi pagonyban ugyanazon alkonyon a leggyönyörűbb s a legszabályosabb mozgalom folyik le, pedig látszólag sem a talajviszonyok, sem erdészeti tekintetből a vonuló pontok alja szembetűnő különbözetet nem mutat. De emellett viszont az is áll, hogy egynémely erdőponttól, melyet tapasztalatilag a huzó szalonkák különös előszeretettel érintenek, éveken át minden felfedezhető ok nélkül, mely azt előidézte volna, hirtelen elidegenednek. Hogy eme jelenségnek is mely körülményben rejlik a helyes magyarázata, azt megmondani nem lehet.

Ha egész társaság vonul ki lesre, a vadászat intézője — feltételezve, hogy kellő helyismerettel bir — gondot fordítson az ismert jobb huzási pontok megszállására; a puskásokat egymáshoz közel felállítani azonban, czélszerűetlen eljárás volna, már csak azon okból is, mert kivált kiterjedtebb erdőterületen

lehetséges, hogy annak egyik részén jó, a másikon rossz a huzás.

Felső-Magyarországon, úgy Cseh- és Morvaországban itt-ott, szokásban van tűz mellett lesni a szalonkát. A tüzet oly helyen rakják, a hol borókafenyű van, ebből dobnak rövid időközökben a tüzre és porrátört hegedűgyantát hintenek rá, mire az nagy lángot vet és kellemes illatot terjeszt. A puskások háttal körülállják a tüzet s a kíváncsiság vagy tán az illat által odacsalogatott szalonkákat így lövik. A Kárpátokon és a Szentendrei hegyekben magam is megpróbáltam ezt a különös vadászati módot s mondhatom, néha kiváló eredménnyel. Volt eset rá, hogy egyszerre több szalonka is vércseként lebegett a tűz felett; de kis tűz boróka és gyanta nélkül, eredményre nem vezetett.

A mi a leshelyen való elhelyezkedést illeti, az semmi különös fortélyosságot nem igényel ugyan, de bizonyos elővigyázati szabályokat mégis szemelőtt kell tartani. Egyébiránt ezek a »szabályok« inkább az akadálytalan kilövés tekintetéből, mintsem a fődőzet szempontjából birnak fontossággal, mert a szalonka nem sok ügyet vet még a teljesen szabadon álló vadászra sem, ha csak valami feltűnő világos ruhába nincs öltözve az, vagy fehér gallérral és mancssettákkal nem áll ki s nem izeg-mozog szüntelen helyén. Mindamellett, ha csak elkerülhető, fődőzetlen helyen nem kell állást foglalni, vagy ha különös oknál fogva erre mégis kényszerülve volna a vadász, vagy így találná jónak, legalább lombos ágak letűzdelésével fedezze állását; különben valami fatörzs, bokor, farakás stb. még a legkopárabb területen is akad fődőzet céljára. Mindig jobb a legsilányabb fődőzet is, mint az épen semmi! Ez már vadászregula számba megy. Csak oly helyet ne válasszunk, hol a minden irányban való szabad kilövésben akadályozva volnánk. Kerülni kell az oly helyeket is, hol a környezetben nagy sűrűségek vannak, úgy szintén a meredek helyeket is, szóval az olyanokat, hol a lelőtt szalonka megkeresése nagy nehézségekbe ütköznék, avagy talán lehetetlen is volna. Legjobb helyek utóbbi kalamitás elkerülhetése végett a gerinczen összefutó utak, tisztások szegletei, erdőszélek, sőt a kisebb terjedelmű ritkás foltok is. Ha a les helyét megállapítottuk, a fedezet idomításához látunk, t. i. levagdaljuk a kilátásban s jó kilövésben akadályozó ágakat, lombokat, melyeket a szükséges dózissal megszaporítva lábunk

alá helyezünk, nehogy a nyirkos föld egészségünket veszélyeztesse, mert náthát nedves talajon sokkal könnyebb szerezni, mint aztán elmulasztani . . . Ha mindezzel rendbe jöttünk, leoszurhatjuk vadászszékünket — ha van — s úgy ülünk le, hogy azzal az iránynyal szembe legyünk, a honnan a huzó szalonkákat várjuk. Arról nem is szólok, hogy vagy tapasztalásból vagy helyes vadászérzékénél fogva mindenki tudni fogja, hogy a szélrózsa mely irányából várja madarát.

A szalonka lövése, ha lassan, imbolyogva közeledik a madár; a könnyebbek közé tartozik, csak váratlanul ne lepjen meg. Szabály, hogy mihelyt elérkezett az az időpont, amidőn a szalonkahuzás folyamatba szokott lépni (és az a bizonyos csillag is kibujt már): folyvást figyelve, lőkész helyzetben várjuk a történendőket, nehogy meglepetés esetén (mert a szalonka nem mindig jelenti be közeledését ismert szózatával) kapkodásra, hirtelenkedésre kényszerüljünk, ami nemcsak hogy rendesen rossz eredményre vezet, de ideges mozdulatainkkal a szalonkát el is riaszthatjuk még mielőtt alkalmunk lett volna rásütni fegyverünket, mert a feltünőbb mozdulatra azonnal elcsavarodik felvett irányából. Legtanácsosabb a szalonkát nyugodt célzással lehetőleg közelre engedni s akkor löni. A szembejövőkre csak akkor lőjjünk, ha igen lassan közelítenek, különben átbocsájtandók, vagy meg kell várni, míg vagy oldalt csapódnak vagy pedig elfordulnak tőlünk. Utána löni a szalonkának azonban legjobb, de eközben óvakodjunk a hirtelen fordulástól, mert ez esetben többnyire elkésünk a lövéssel, avagy pedig egyáltalán nem is lehetünk a sötét háttérben nagyon hamar elmosódó, vagy hirtelen fordulatunk következtében megriadt s pillanat alatt a homályba suhanó szalonkára.

A mily könnyű és kényelmes löni a szalonkát a huzás elején, midőn még elég jó világításunk van a közelgő szalonka távolabbról való megláthatására is, ép oly nehéz a lövése a huzás vége felé, amidőn inkább csak sejtjük mint látjuk árnyként tovatünő alakját — és kivált akkor nehéz löni, ha sebesen és hozzá még magasan is huz, mely esetben, természetesen pontos célzásról szó sincs, csakis »kapásból« lőhető. Szabály, hogy addig kell löni a szalonkát, míg a huzó madár mögött eget látunk, mert az alkonyati sötétség nemcsak hogy megnehezíti a látást, de csalékonynya is teszi. Egyébiránt ha a

setétség miatt már bizonytalan célzás esik, szóval ha a jó látásban akadályozva vagyunk, az estifény haladását kell követnünk nyugat vagy északnyugat felé fordulva, mert tudvalevőleg az égbolt sokkal világosabb este és a szalonka alakja ezen derengő láttéren igen jól kiválik.

A szalonkalest nemcsak tavasszal, de ősszel is gyakorolhatjuk, mert a szalonka ősszel ép úgy »huz«, mint ahogy tavasszal szokott és a szalonkás vidékeken a huzó egyedek száma se kevesebb, mint tavaszkor, sőt néha példányszám tekintetében feltűnő gazdagságot tapasztalhatni s ép ez okból, néhol az őszi lesek ép oly kiadósak, mint a tavasziak, sőt eredmény tekintetében jobbak is lehetnek.

Őszi leseknél legezészerűbb nedves legelőkkel határos erdőszélekre, vagy erdei rétekre, továbbá helyenként pocsolyás területekre, vagy pedig az erdőnek mintegy folytatását képező bokros, galagonyás területre állani a szabad kilátás tekintetéből. Itt megjegyzem, hogy az őszi huzások 6— $\frac{1}{2}$ 7 óráig, majd $\frac{1}{2}$ 6—6-ig s a szezon végén 5 óra után $\frac{1}{2}$ 6-ig tartanak, tehát mindig rövidek. De a tavaszi huzások se hosszabbak, eltekintve némely kivételes esetektől, a midőn 6 órától $\frac{3}{4}$ 7-ig, tehát háromnegyed óráig is eltart a huzás. A rendes huzási időpont különben (a tavaszi szalonkahuzás kezdetén) kb. $\frac{1}{4}$ 7-kor kezdődik s kb. $\frac{3}{4}$ 7-ig tart; később $\frac{1}{2}$ 7-től 7-ig; csak inkább a szezon végefelé tart tovább.

Épp úgy mint tavaszkor, ősszel is huz hajnalban a szalonka, csakhogy nagyon rövid ideig tartó huzások vannak az őszi reggeleken, ennél fogva nem igen érdemes ősszel hajnali szalonkalesekre járni, ha csak valahol az erdő közelében nem lakik az ember s különös érdeket nem fűz az ily lesekhez. Hanem jó szeme legyen, aki őszi reggeleken szalonkalesre vállalkozik, mert majdnem teljes setétben repülnek ilyenkor a hosszúcsőrűek.

Mielőtt e fejezet végére érnék, szólnom kell még a sippal való csalogatásról.

Mint a legtöbb csalivadászatnak, ennek is két módja van. Egyik módja, midőn a him hangját utánozza az ember; de ez a mód kevés eredményre vezet, a mennyiben a him kevésbé reagál e hívásra, mint a nőstény szalonka, de azért mégis elég gyakran beszált a puska elé, kivált midőn a szalonkahuzás dele-

lőjén ideges ingerültsége, szerelmi vágya és féltékenysége vágy társai iránt, a legmagasabb fokot éri el. Másik módja a csalsip-vadászatnak, midőn a nőstény nyelvén beszélgeti sipját a vadász szintén a himek csalogatása céljából, a mi sokszor igen jó eredménnyel jár.

Szabály e vadászati módnál az óvatos, nem tulhajtott sip-használat. Sohasem szabad ok nélkül hívni, hanem csak akkor, ha huzó és más irányba tartó szalonkát veszünk észre és akkor is a szalonkától eltanult időközöket betartva, a mihez persze némi türelem és higgadtság kívántatik, ellenesetben folytonos fütttyögéssel kell vagy nem, elronthatjuk az egész lest. De még ha okszerűen használjuk is a sipot, sok esetben akkor sem fogjuk a huzó szalonkát magunk felé terelni — talán a kevésbé tökéletes hangadás miatt; de lesznek ismét esetek, a hol a másfelé huzó szalonka a sip hallatára azonnal, sőt néha villámgyorsan irányt változtat s lövésre kerül.

Megjegyzendő, hogy midőn a him szavával akarunk csalogatni, nem a krojtolást, hanem pisszegő hangját utánozzuk.

A sip használata ekkor a következőképen történik: A sipot s azon a nyelv hegyét a felső metsző fogakhoz szorítva a levegő befelé szívása közben egy *tf* betűt mondunk s ez által elég élethűen utánozzuk a him *pszp* vagy *tszp* nyugtott, éles hangját.

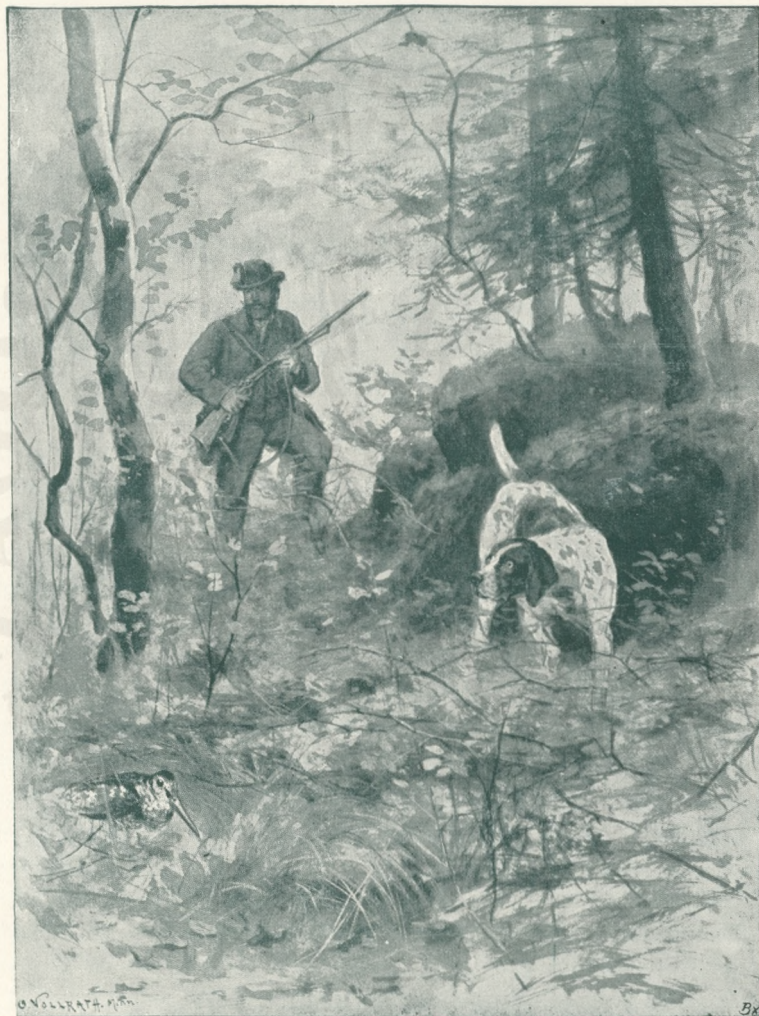
Ha a nőstény hangját akarjuk utánozni, »e célból a sipot ajkunk közé vesszük, nyelvünket felső szájpadlásunkra szorítjuk s azt onnan gyorsan elkapva, kétszer egymásután röviden úgy teszünk, mint mikor a malaczokat szokták hívogatni, vagy mikor valaki nagyon csodálkozik s annak egy csámcsogó *ty* hanggal kifejezést ad. Ez egy inkább rövid sipogó, mint pisszegő hang lesz, s ez a tojó hívása, illetve jeladása.« Ezt a csalogatási módot esteli lesen használjuk; míg a másik csalogatási mód hajnalban nagyobb eredményre vezet, néha egytől-egyig megjönnek rá a szalonkák. Azonban a siphoz csak a szalonkaszezőn derekán folyamodjunk, midőn a huzó him már többet krojtol, mint pisszeg, mert ezidőtájtban biztat a hívás leginkább eredménnyel, ezt megelőzőleg kevésbé.

Szalonkahívó-sipok minden vadász kellék kereskedésben kaphatók, melyeket azonban használat előtt tanácsos szakértővel kipróbáltatni vagy magunk próbáljuk ki, ha értünk hozzá. Az

adott hangokat azonban legcélszerűbb valamely távolabb állított szakértő vadásztárssal megfigyeltetni a hanghűség szempontjából.

Végül még néhány szót a vizsláról. Szalonkalesre, ha csak lehetséges, kutya nélkül sohase menjünk, mert a lelőtt szalonkát, kivált sűrűs helyen, igen nehéz megtalálni, sőt még ha nyílt helyre potytyan is, könnyen elveszhet, mert az avarszinű gyepléhez hasonló tollazata miatt nem igen tűnik fel a legjobb szemnek is. Ha pedig szárnyaltan esik le a sneff, kutya nélkül alig beszélünk vele, mert gyors lábai csakhamar elviszik előlünk.

Szalonka-vadászat cserkészve.

III.

A szalonkacserkészlet.

Csakis a vizslával való cserkészlet az igazán vadászias módja a szalonka vadászatának. Egyes egyedül vagy jó vadász-czimborá társaságában nekivágni az erdő rengetegének, feljárni annak legtitkosabb rejtekeit is, hegyét, völgyét, szövevényes sűrűségeinek tömkelegét, fáradságot nem ismerve s csupán saját erőnkbe, ügyességünkbe bizakodva: mindez a szalonkacserkészletnek a leggyönyörködtetőbb érdekét kölcsönzi. Hát még a mit a par excellence jó szalonkázó vizsla munkája nyújt! mely az igazi vadászra nézve oly ingerlő s oly annyira felette áll annak, mit vadászias gyönyörök tekintetéből még a legkiválóbb foglyászó vizsla is nyújtani képes.

Hanem az ily vizslák nem minden bokorban teremnek s ép oly ritkák, mint a jó szalonkavadászok ma már. De ha akadna is néha — az erdei munkára való magasabb képességek szempontjából — alkalmas vizslaanyagunk, sajna azonban, ritkán kerül hozzávaló mester, mert mesterség ám a vizslának jó szalonkázó ebbé való kiképzése. Sok tudást, gyakorlatot feltételez, s e mellett a szalonka vadászatának alapos ismeretét igényli, hogy a szalonka szokásainak, furfangjainak pontos ismeréséről ne is szóljak. Ép azért, mindezen szükséges tényezők birtoklása nélkül, avagy felületes képességek mellett jó szalonkázó ebet előállítani tiszta képtelenség! És mily fölényrel bír az erdeimunkában alaposan, hozzáértő által kiképezett eb, a legjobb mezőre képesített vizslák felett is, melyek közül még a legtehetségesebbek se igen válnak be az erdei vadászatok, különösen a szalonkázás céljára. Ellenben a jó szalonkázó eb

minden szárnyas vadra kitűnően használható. És ez természetes is, a mennyiben a mezők szürke baromfiának: a fogolynak vadászata, vajmi kevés mesterségest rejtven magában, ehhez mértén a vizslától sem követel oly kiváló képességeket és előkelő, vadászati szempontból felette kívánatos egyéni tulajdonságokat, minőket a szalonkázó vizslától megkívánunk — a magasabb foku intelligenciáról nem is szólva, mert — hogy úgy mondjam: lelki előkelőség, tehát magasabb foku értelem nélkül, melylyel a gondolkozási képesség s ennek kapcsán az emlékező tehetőség és a szenvedély fegyverzettsége összefüggésben áll: jó szalonkázó ebet elképzelni sem lehet.

Az érzékek közül, természetesen az első hely illeti meg a szaglást a szalonkázásra hivatott ebnél és pedig a legkiválóbb szaglási képességet értve, a mennyiben a szalonkának nemcsak mint egyesleg található vadnak, de mint oly madárnak is emellett, a melynek aránylag igen csekély önszaga (szimatja) van: felszaglálása, nyomozása sokkal nagyobb feladat az ebre nézve, mint a tömegesen együttartó és ép azért erős, messzeható szimatot árasztó fogoly-é, minek következtében valami tulságos szaglási képességet nem igényel s közönséges orru ebbel is sikeresen működhetünk ellene; — szalonkára azonban — említett oknál fogva — csakis kiváló orru ebet használhatunk és csakis ily ebbel találunk igazi élvezetet a szalonkacserkészletben.

A brillians szagláshoz jön aztán a hasonlólag brillians keresési modor, mely tulajdonság majdnem olyan fontos kellék a szalonkázó ebnél, mint a jó szaglás maga. Pedig a jó keresési modort csupán idomítás által megadni s ha egyáltalában hiányzik az eb veleszületett tulajdonságai közül: azt mesterségesen, tehát idomítás által pótolni nem lehet; a már meglevőt fejleszteni azonban igen, de sőt a legtöbb esetben szükséges is, ami nem csekély feladatot ró, még a legügyesebb idomítóra nézve is. És épen ebben fekszik az idomítás művészetének ama magasabb foka, mondhatnám akadémiai színvonala, melylyel oly ritka vizslaidomító van felruházva s melyet valójában csak a valódi mestereknél találhatunk fel; holott foglyászebet »idomítani« ma már a borbélylegény is tud.

Fontos még a szalonkázó ebnél, hogy kényes ne legyen, menjen tüsökbe, bokorba jó kedvvel, biztatás nélkül; furakod-

jék be a legszövevényesebb sűrűségekbe is, ha gazdája úgy kívánja — és szorgalma soha ne lankadjon, szívóssága a legvég-sőig el ne hagyja, szóval mindig szolgálatkész, fáradhatatlan segítő társunk legyen. Ez az igazi! Ha ily ebre sikerült szert tennünk, kincsért se adjuk, becsüljük meg s vigyázzunk rá, mint a szemünk fényére.

A ki azonban kevés élvezetet lel a vizsla munkájában s inkább a szapora »levadászás« és minél több vad találásában találja élvezetét: az tartson inkább vadkiverő ebeket, kettőt, sőt hármat is. Hanem fontos, hogy a temperamentumra való tekintetből jól összeválogassa a banda egyedeit, mert különben összhangzatos együttműködést — amire pedig nagy súlyt kell helyezni — nem várhat ebeitől, illetőleg »a bandától«.

Például egy lassu és egy gyors keresési modoru eb sehogy sem illik össze, vagy egy oly eb a többivel, amely azokat mindig megelőzi messzekerésével, s gyorsaság dolgában is többszörösen tulatesz rajtuk. Az ebeknek — bárhány legyen is — mindig a vadász körül kell egyforma élénkséggel és gyorsasággal keresniök jobbra-balra, keresztül-kasul és semmiesetre sem egymás nyomában, hanem egymástól függetlenül — és úgy kell dolgozniök, hogy a térénumnak lehetőleg egyetlen részlete se maradjon kikeresetlenül, nehogy a vad elmaradjon valahol.

Az erdei szalonkára használt »vadkiverő« ebeknél teljesen felesleges az »állás«, miért is vizslákat használni e célra nem okvetlenül szükséges; ellenben akárminő ebet használhatunk, amely a nyomozó képességnek és ehhez való hajlamnak jelét adja, ha bár csak kisebb mérvben is, minthogy a gyakorlat úgy is kifejleszti ebbeli képességét és aztán egészen jól megfelel hivatásának. Különösen alkalmasak e célra a nagy erőstestű ratlerek és foxterierek, csakhogy az ilyeneket szörmés vadra használni nem szabad, mert akkor figyelmük megoszlik, sőt sok esetben érdeklődésük egészen el is fordul a szalonkától.

Természetesen mindig kell lenni a »bandában« oly ebnek, amely az apportírozásban kellőleg ki van képezve, sőt jó, ha valamennyi eb érti a hozár-eb mesterségét; ellenben hogy tépni egyiknek sem szabad, az fontos regula számban megy.

Némely vadász apró csörgőket szokott ebei nyakára kötni, a minék csakugyan meg van az a haszna, hogy a legnagyobb sűrűségekben is tájékozódva lehetünk ebeink járáskelése felől,

mert igen fontos az, hogy ha már nem is látjuk, de legalább halljuk, hol keresnek ebeink. Egyébiránt fődolog, hogy az ebek lehetőleg mindig szem előtt legyenek, és rövid távolban keressenek, kivált a nagyon sűrűs helyeken, hol ugyis csak lassan, nagy ügygyel-bajjal lehet a kutyákat követni. Épp azért, de különben is nincs hátrányosabb dolog a szalonkacserkészethél, mintha az eb messzi kijár, mert emiatt a távolban kivert szalonkák többnyire lövés nélkül mennek el s csak ritkán juthatunk jó lövéshez.

A messzekerés leginkább a tüzes fiatal vizslák tulajdonsága, de lehet faji tulajdonság is ez a hiba, például az angol vizsláknál, melyek épen ez okból szalonkacserkészetre nem valók s lehetőleg mellőzendők is, mert ha sikerül is egyes egyedeket néha, kicsapongó keresési modorukról leszoktatni, mégis ez által alig hozzuk őket közelebb a használhatóság szempontjaihoz, mert ha az angol kutya nem nyargalhat, minden kedvét elveszti a vadászathoz s csak immel-ámmal, ballagó vándorlegény módjára »torony-irányt« előre s a nyomán ismétlen vissza, mászkál előttünk, több bosszuságot, mint vizslászati gyönyört okozva unalmas és kelletlen viselkedése által.

Kivételek vannak ugyan, de elég ritkák azok s ha lehetséges is ennél fogva, hogy némely esetben angol vizslával is találhatunk élvezetet a szalonkacserkészethen, de az teljesen valószínűtlen, hogy akár a pointert, akár a settert minden tekintetben korrekt erdei munkára idomítani bár ki is képes legyen. Okát pedig abban találjuk, hogy az angol vizslát képességei és faji sajátosságai nem az erdőre, de a mezőre, helyesebben a letarolt síkságokra utalják és speciell csakis egy edül a fogoly (és talán még a mocsárfajd) az a vad, melyre okszerű nevelés és idomítás mellett jól használni lehet. Másra nem való, csak ha »más nincs«, szükségből; legkevésbé válik be pedig a nagyon fegyelmezett s rendkívül engedelmes kutyát igénylő szalonkacserkészethél.

A mily sokoldalú képességeket kívánunk a par excellence szalonkászó vizslától, épp oly mérvben meg kell ezeknek lenni magában a vadászban is. Csakis a sokoldalúság és igazi szenvedély képesít a szalonkászat e módjának gyakorlására, helyesebben a cserkészethen mindenek felett álló gyönyöreinek teljes élvezetére, de fáradalmainak elviselésére is. Edzettnek, fáradtságot nem ismerőnek kell lennie a sok járáskelest igénylő vad-

keresésben s ügyesnek, magát minden körülmények közt gyorsan feltalálónak és jó lövőnek, aki a szalonkacserkészletnek megfelelően hódolni akar, — emellett ismernie kell e vadászati módnak minden csinját-binját is, másképp hiábavaló a legszivósabb kitartás is s a fáradtság kárba vész. Mert igaz ugyan, hogy sok szórakozás, vadászati élvezet, rendkívüli változatosság és folyton megújuló tapasztalatok rejlenek a szalonkacserkészletben, de kényelmetlenségek és — hangsúlyozva ismétlem — néha majdnem elviselhetlen fáradtságok is. Azért e vadászat a kényelem szerető, eszemiszom puskaforgatóknak egyáltalában nem való; az ilyenek csak maradjanak a mélabus lesípuskáskodás mellett. De akikben pezseg a nemes szenvedély, duzzad az erő a fáradalmak elviselésére: keressék fel a rengeteg rejtjeiben bujdokló nemes hosszucsőrű madarat!

A szalonka-cserkészletet csak a szezon előrehaladottabb idejében érdemes megkezdeni, egyrészt, mert eleinte kevés a szalonka s emiatt sok sikertelen gyalogolásnak tenné ki magát az ember, s másrészt, mivel a mi van is (többnyire szálláscsináló kéklábuak), az is rosszul tart ki, nem várja be a vizslát s ennél fogva kevés lőalkalmat nyújt.

Természetesen csak oly szalonkázó területeken vállalkozhatunk magános szalonkacserkészletre, a melyeket alaposan ismerünk, ellenkező esetben pedig vezetőre szorulunk, avagy csakis társasvadászatokon vehetünk részt.

Semmiféle vadászatnál nem jut annyira érvényre ama jól ismert közmondás praktikus igazsága: »lassan járj, tovább érsz«, mint a szalonkacserkészletnél. Mert tényleg az oly vadász, amely hamarkodva rohan árkon-bokron keresztül, mintha a tatár kergetné: aránylag rövid idő alatt úgy elfárad, hogy aztán a vadászat továbbfolytatására teljesen képtelenné válik, s rendesen elért eredménye sem áll arányban mohó erő kifejtésével, mert kivált ritkás helyen a nyargalászó embert a legtöbbször elhagyja maga mellett menni a szalonka anélkül, hogy felszállana, avagy pedig midőn az a sűrűsökön keresztül törtet: már idő előtt nagy távolban felszáll előtte s tovaillan (többnyire látatlanul), csak a »meleg« szimatját hagyván hátra az azon megszelesedő, de csak üres helyet jelző vizslának. Mindezen bosszantó incidensek elkerülése végett tehát, vadászregulának tekintendő a lassu járás-kezelés. Inkább lassan, de sokat járni, ez legyen a jelszó, mert aki

lassan jár, nemcsak, hogy »tovább ér«, de oly mozzanatokra is képes, melyek a gyorsjárásu embernél teljességgel kizárva, így a kellő pillanatban való hirtelen megállapodásnak a képessége, továbbá a nyugodtság a cselekvés pillanatában s ebből folyólag a jó lövés.

A jó, tüzetes keresés ép oly fontos kellék a vadász részéről, mint a vizslánál amily kívánatos az. A ki csak ballag egyenesen s anélkül, hogy össze-vissza, jobbra-balra jól feljárná, kiböngészné a helyeket: nem sokkal több eredményt fog elérni, mint aminőt a megátalkodott nyargalók elérni szoktak, még ha jó-keresésű eb van is birtokában, mert a felületes »áthaladások« miatt nincs kellő ideje ebének a tüzetes szorgoskodásra, minek következtében jobbról-balról feltalálatlanul elmarad a vad. Igen természetes tehát ennél fogva, hogy a jó keresés igen fontos a találási sikerek érdekében; és különösen a kedvezőknek látszó helyeket kell tüzetesen átkutatni, jól összejárni; de a kevésbé kedvezőket sem szabad nagyon negligálni, mert kivált tavasszal néha oly helyről is röppenthetünk szalonkát, ahol egyáltalában elképzelhetlennek tartottuk volna a szalonka létezését. Ebből pedig az következik, hogy míg az erdőben járunk, figyelmünket lankadni sohase hagyjuk, szemünk a vizslán s ujjunk a ravaszon legyen. Általában a puskával mindig készenlétben kell lennünk a véletlen eshetőségekre való tekintettel, mert ha elmulasztjuk az adott jó pillanatnak idejében való felhasználását, a kapadozás ritkán vezet eredményre, mert a szalonka ármányos madár — jól tudjuk; — a legtöbbször épen akkor, előttünk kap szárnyra, mikor legkevésbé gondolnók. Ugyan ha jó kutyánk van, kevesebb tüzetességre van szükség — mind a figyelem, mind pedig a kissé fárasztó folytonos készenlét dolgában; de azért tanácsos mégis fegyverünket felhuzva, mindig úgy hordani, hogy kellő esetben a gyors célbakapásra képesek legyünk s ebben semmi ne hátráltasson bennünket. Az oly vadász, ki erre nem ügyel s szereti fegyverét minél kényelmesebben hordani: szalonka-cserkészeten sok kellemetlen meglepetésben s kudarcban részesül. Hiába kapkodja le válláról a puskát s rángatja föl a kakasokat, ha a szalonka már felrepült; mire elkészül vele, a hosszucsőrű már rég ajánlotta magát. Általában a legtöbb szalonka felkelésével meglepi a vadászt, s különös érzést okoz, de emellett rohamos cselekvésre is késztet, kivált a szezon elején

történő vadászatok alkalmával, amidőn még ujságszámba megy a hosszucsőrű vad; később ugyan ez a felhevülés lazul s valami megszokásfélének ad helyet érzésünkben, hanem a meglepetés érzete azután is csak megmarad, sőt akkor is érezünk ilyesmit a madár felrebbenésekor, amidőn a vizsla állása folytán el vagyunk készülve a felrebbenésre. Szóval a nemes madár az ígézet egy nemével illet bennünket, mely úgy hat, mint a delejes érintés.

Pedig — és épen azért — semmiféle szárnyasvadvánál nincs annyira szükség a higgadtság megőrzésére, mint épen az erdei szalonkánál, melynek mesterséges lövése és furfangos számításai miatt, a siker gyakran csak hajszálon függ és sokszor oly matematikus!

Tavaszi cserkészetek alkalmával mindig tekintetbe kell venni az uralkodó időjárást, a változatos alakú (így péld. hegyes-völgyes stb.) terepeknek okszerű kicserkészése indokából. Mert nem mindig az: magaslatokon vagy völgyekben keressük-e a szalonkát. Így például, ha a száraz tavaszokon magaslatoknak adnánk inkább előnyt más alakulású területek felett, rosszul értenők dolgunkat, mert ilyenkor a szalonka az alacsony nedves völgyeket keresi; míg nedves idővel inkább a magaslatok felé tartanak s legnagyobb részt elhagyott erdei utakon s fiatal kopár vágásokban található, mert ha a bokros és bozótos helyek esőtől nedvesek, a szalonkák az ily tisztás helyeken örömet tanyáznak. Ősszel természetesen kevésbé szükséges az időjárási viszonyok szigorú mérlegelése, mert ez évszakban a szalonka úgyszólván mindenütt található, de mégis inkább a mérsékelt nedves helyeket kedveli, a tulnedves vizenyős helyeket azonban inkább kerülni, mint szeretni látszik. Ősszel kivált dombos vágások, de minden egyéb kisebb alkalmas helyek is, pl. kertek, parkok, stb. jó szalonkatartó helyek. De lehet találni szalonkát oly helyeken is, ahol tavasszal irmag gyanánt se találunk egyet is, így a bokros legelőkön, gyalogbodzásokban, szőlőkben, sőt kukoriczásokban is, de csak ha e helyek erdők közelében fekszenek. Tavaszkor (rendes időjárási viszonyok mellett) a hótól legelőbb megtisztult ugynevezett napos oldalakra kell a legfőbb figyelmet fordítani; az nem baj, hogy az ily helyek kissé világosabbak, mert mégis inkább szeret ily helyeken megszállni a szalonka, mint a sűrűbb lankásokon. Ami pedig az erdőrészeteket illeti, a lombosak mindig kiadó-

sabbak mint a fenyves részletek, kivált nedves völgyoldalokon. Később, a szezon második felében, a legtöbb szalonkát inkább a sűrűs, tüskés, bozotos helyeken találjuk. Egyébiránt a szalonka tartózkodási helyének megválasztását az életmódját tárgyaló részben már bőven ismertettem, azért e helyen nem akarván ismétlésekbe bocsájtkozni, a megfelelő leírásokra hivatkozom csak. Azonban arra rámutatok újra, hogy az erdőben mindig vannak oly ugynevezett »jóhelyek«, melyeket a szalonkák igencsak megszoktak keresni, úgy, hogy az ily helyek valóságos szalonkabányáknak mondhatók; de viszont oly helyek is találkoznak, melyeken minden látszólagos »jóságuk« daczára is, szalonkát vagy épen nem, vagy csak elvétve találni.

Szalonkacserkészethnél mindig úgy kerestessük a vizslát, hogy vagy félszélnek, vagy egészen szélnek járjunk. Ha erdőrészteket, átvágásokat kerestetünk át, vagy az elhagyott utak, cserkészösvények, csapások környékét kutatjuk: ne közvetlenül az erdőszélén, vagy a fák és bokrok mellett menjünk, hanem mindig bizonyos távolban attól, hogy a netalán felkelő szalonkát jól láthassuk. Szintugy jó, ha keresés közben — különösen a vágások kisebb tisztásain, utakon, erdőnyílásokon — meg-megállunk, s a környéket apróra átkerestetjük a vizslával, a fegyvert eközben kapásra készen tartva. Ha esetleg ily sűrűs helyen a szalonka lövés nélkül megy el, jól utána kell nézni újabb leszálló helyének kitudása végett, vagy ha ez lehetetlen, legalább repülési irányát igyekezzünk megállapítani, hogy aztán jó szerencsével a madarat ismét feltalálhassuk. Egyébiránt az vadászregula, hogy az egyszer felvett szárnyast »félbenhagyni« nem szabad. Bárhol rebbentsünk tehát szalonkát (amely lövés nélkül vagy elhibázva ment el), sohase mulasztjuk el szeméinkkel mindaddig követni, ameddig csak lehet, hogy azután utána vethessük magunkat. Külömben a felvert szalonka nem szokott messze menni — ha csak többszörösen abalygatva nem lett — hanem többnyire hamarosan leereszkedik megint. Mikor az ily kivert szalonka repül, eleinte bizonyos irányt tart be, azután jobbra vagy balra elkanyarodik rövidebb, hosszabb félfordulatot téve s csak azután vágja le magát, vagy pedig lassan leereszkedik.

Az üldözött szalonkának nem tanácsos mindjárt utánamenni, mert közvetlen a leszállás után még egy ideig nagyon éber

és rebbenős, míg kissé később, kevésbé izgatott levén, jobban kitart. Ha tehát jól megjegyeztük a szalonka leszállási helyét, vagy legalább körülbelül tájékozódva vagyunk az iránt — mielőtt utána mennénk, előbb annak a helynek a környékét kutassuk jól ki, ahonnan a szalonka kirebbsentve lett, mert néha több szalonka is szokott egymás közelében feküdni; s csak azután keressük fel a továbbszálltat.

Hogy szalonkacserkészetre legjobb a szélcsendes, meleg, tiszta idő, azt minden szalonkavadász tudni fogja. Ilyenkor a szalonkák jól kitartanak, a kivertek nem repülnek messze s jól meglehet beszállási helyüket jegyezni; ellenben hűvös és szeles időben a szalonkák többnyire rebbenékenyek, messzekelnek s emmiatt nem sokat szerezhetünk az aggatóra belőlük. Ily kedvezőtlen időjárásnál ugyanis — főleg ha hideg a légmérséklet és borult idő is van — a szalonka fut a kutya előtt mint a fogoly, ha pedig szárnyra kap, csak egyet vágódik a fák között s volt nincs, egy pillanat alatt láthatatlan lesz, úgy, hogy a leggyorsabb lövéssel se igen érhető el, és mivel többnyire messze is kel: szemmel se követhető a továbbszállásnál, kivált az olyan, amelynek a nagy szélben kelését sem hallottuk. Ha a kiverő szalonka többszöri kísérletezés dacára sem vár be, akkor meglehet kísérteni ellenkező oldalról közelíteni hozzá s ha akkor is időelőtt kiszáll, lemondhatunk a további abalygatásról, mert az ily vadóczot semmiféle fortélylyal rá nem szedhetjük.

Igaz ugyan, hogy a szalonkacserkészethél a kényelmeskedésnek nincs helye és gyakran bizony a szinte »lehetetlen helyek« tömkelegébe is be kell hatolnunk; — mindamelllett ha csak lehet, tulságosan soha bele ne keveredjünk a bozódba, mert így a lövésben akadályozva lehetünk.

Hogy a vizsla munkáját folytonosan élénk figyelemmel kell kísérni s a körülményekhez képest keresését is irányítani, dirigálni kell, az oly szabály, mely szinte magától értetődik, mert indokai a dolog természetében gyökereznek.

Igen fontos mozzanat a vadászra nézve, amidőn ebe »jelezni« kezd s végül »állás«-ra fogja a dolgot, mert ez a pillanat az, a melyben összes higgadtságára szüksége van a döntő pillanat ügyes kihasználása végett, mert elég a legcsekélyebb elfogultság, vagy bármi hátrányos lelkihangelatnak csak egy röpke át-

villanása a kedélyen, hogy megakadályozza az akaratot a kellő ruganyos cselekvési képességben! A fiatal vadász, kit talán az aggodalom is gyötör mindannyiszor, valahányszor csak a vadat maga előtt tudja, hogy hátha elhibázza vadját, bizon kutya előtt kevés hosszucsőrűt fog aggatójára szerezni. Hanem a gyakorlat végre is meghoz valami megszokásfélét s lassan-lassan megedzi a lelket a gyors, nyugodt cselekvéshez s lesz belőle jó muzsikus. Ugy veszi a dolgot, mintha kótatartó előtt állana, hogy valamely kedves nótát lemuzsikáljon arról — és tényleg ez úgy is van: a készentartott puska a furulya kezünkben, a dörgő hangversenyhez. Hanem a haditerv csak pillanatnyi lehet. . . . Első dolgunk az »álló« vizslához oldalaslag közelíteni, vagy még jobb, ha elejbe kerülünk, mert így több kilátásunk van jó lövéshez jutni; azután ha kívánatos pozícióval rendben vagyunk: beugratjuk a vizslát . . .

Sohase hagyjuk a kutyát sokáig állani a szalonka előtt, mert a szalonka fut és csak nagyon sűrű helyen marad vesztég a kikelés pillanatáig; de azt is megcselekszi néha, hogy észrevétlenül szárnyrakapva, alacsonyan tovarepül anélkül, hogy pillanatra is láttuk volna.

Megjegyzem, hogy beugratásnál a sűrűs környezetnek mindig ama részén kell várni a felkelő szalonkát, amely az adott viszonyok között lövésre legkellémetlenebb, mert az ármányos madár csakis ily helyeken szokott előötleni a jó földözet miatt.

Ami a kissé szokatlanul hangzó »beugratást« illeti — akár-hogy megbotránkoznak is rajta az angol recept szerint dolgozó »idomárok« — ki kell mondanom, hogy enélkül szalonkázó vizslát okszerűen használni nem lehet* — egyrészt, mert ez megakadályozza a szalonkát a futás által való menekvésben, illetve a kívánatra való kiröppenésre készleti, másrészt, mert a beugrásra a szalonka megijedvén nem alacsonyan surran el, hanem egyenesen felfelé tör s csak a fák sudara fölött repül előre, tehát a lövésre kedvezőbb esélyt nyújt.

Az oly kutya tehát, a mely — említett okoknál fogva — parancsszóra nem ugrik be rögtön vagy egyáltalában vonakodik beugrani: szalonkázásra nem való, de nem való viszont

* Speciell a fázánra is ily módon kellene a vizslákat idomítani. Különb-ben a jó szalonkázó vizsla egyszersmind jó fázánvizsla is.

az oly eb sem, (eltekintve a hivatasos vadkiverőktől, melyek azonban egészen más elbírálás alá esnek), mely parancs nélkül ugrik be, tehát az állásban nem tökéletes.

Hogy: mikor lőjünk a felszálló szalonkára? — arról tapasztalt vadásznak beszélni ugyan felesleges, de a kevésbbé tapasztaltak kedvéért — legalább az elemi szabályokra vonatkozólag — egyet-mást felemlíteni, nem tartom feleslegesnek.

Regula, hogy a szalonkára minden körülmények közt lőni kell, akár jól látjuk, akár nem. Utóbbi esetben ugyan a hiba látszatával bír a lövés, de azt tartom, nem lőni ilyenkor ép oly hiba, mert lőtávolon belől a találás lehetősége soha sincs kizárva sörétlövésnél, még a legkockázatosabb esetekben sem, a mi a szalonkánál, mint ritka vadnál, mindig latba esik, bár ha a kockázatos lövések nem is igen tartoznak a vadászias ténykedések közé; de csakis az állandó gyakori vadnál tarthatjuk ezt; a ritkaságok, mint kivételességek azonban, más tekintet alá jönnek s ezeknél egy kis hazárdirozás megengedhető, de meg is érdemlik azt, kivált a szalonka, mely nem mindig áll rendelkezésünkre és a lövése különben sem gyermekjáték. Tehát anélkül, hogy a helyesebb vadászelvekkel összeütközésbe jönnénk, bátran vehetjük szabályul, hogy a szalonkára akár távol van, akár közel s akár van kilátás eredményes lövésre akár nincs: mindig lőni kell, sőt még akkor is, ha a madarat nem is látánk, de felrebbenésének zajából körülbelül kitudjuk venni merre van. Még a nem igen sűrű bokrozatok, fakoronák közt is bátran lehetünk a feltételes cél felé, mert sokszor így is kedvezhet a szerencse, kivált ha kissé vastagabb serétet (9-es vagy 10-es számút) használunk, melynek sokkal nagyobb lendülő és percusiv ereje van, mint az egészen apró galacsinoknak, minőket sok vadász helytelenül használni szokott. Rá kell lőni a szalonkára akkor is, ha szél szinte sodorja a madarat és akármilyen sebes röptében van, akármilyen keskeny résen át s bármily sűrűségben. Igaz, hogy a sörétet néha ágak fogják fel s a madár elmegy; de hát magnak való is kell . . . másrészt, ha valamely merész lövésünk sikerül, kétszeres örömet okoz, de biztosságunk érzetét is növeli.

Ha a vizsla előtt kel a madár, egyáltalában rendes esetben: be kell várni azt az időpontot, midőn a felszállt szalonka nincs már többé emelkedőbe s akkor kell lőni; ha azonban két szalonka

kél egyszerre, vagy távolról röppen ki a madár, ez esetekben nincs idő a lövés halogatására. Viszont az igen közlről kelt szalonkának adhatunk némi távelőnyt, azonban a távolabbra való kieresztgetés nem igen tanácsos, egyáltalában a lövéssel való tétovázás, mert a szalonkának legfőbb gondja mihamarabb valamely földözőhely mögött biztosítani magát a lövés ellen s aztán alig nyilik rá alkalom a puska legyét mégegyszer összhozni vele. A friss és gyors elhatározású vadász azonban, gyakran segíthet dolgán egy gyors oldalugrással, azon bokor mellől például, melyből a szalonkát kelni hallja, de a sűrűség elrejtí szemei elől; mindamellett sűrű helyen, magasan felnyuló bokrok között: sok szalonkát elpatszol még a legfrissebb, legügyesebb lövész is.

Lövés után az elhibázott szalonka sokszor levágódik, ijedt-ségében valószínűleg, vagy mert a söréteket nagyon közlről hallotta a füle mellett sivitani; hanem ilyenkor korántsem száll le, bár azt hihetnők, hogy leesett; pedig dehogy is esett; sőt nagyon is elmegy az ilyen, közvetlenül a föld fölött huzván tova, jó messzire, míg jónak látja egyet csavarodni s levágódni valahová. Ily esetben, valamint mindenkor, ha leszállási pontját nem tudjuk az eliszkolt madárnak: kezdetben betartott irányban megyünk előre, azután a két oldalt eső területet kerestetjük jól át a vizslával.

Hideg, szeles időben a solóban való szalonkacserkészlet kevés eredménnyel jár, azért legjobb ilyenkor társaságban indulni; 3—4 vadásznál azonban ugyanazon társaságban több ne legyen, mert különben nehéz rendet tartani, de feszélyezi is egymást a sok puskás. A felállítási félhold-alakban történjék s a szárnya-sok 30—40 lépésnyire a sor előtt foglaljanak állást és ily rendben történjék az előrehaladás a kijelölt irány felé. Természetesen a sorrendet sem elmaradozással, sem tulsietéssel megbontani nem szabad, mert a rendetlenkedésekből könnyen származhatik baj, kivált sűrűs helyeken, hol egymást gyakran látni sem lehet s emiatt az elmaradt vagy előre siető puskás mindig a meglövöl-dőzés veszedelmében forog, az első esetben főleg olyankor, midőn hátul kelt és visszafelé röpülő szalonkára durrogat valaki. Általában társas szalonkavadászatoknál nem ajánlhatni elég óvatos-ságot s nem hangsulyozhatom eléggé, az egymásra való kölcsönös ügyelet szükségét. Mindig tudomással kell birnunk kétol-

dali szomszédunk holléte felől s ha e tekintetben csak egy pillanatra is kétségben volnánk, a lövéstől tartózkodnunk kell. Különbén is az vadászregula számba megy, hogy csak az előre röpülő szalonkára történhetik lövés, míg azokra, amelyek hátra és oldalt csapnak, csak akkor, ha a vadászok egymást jól látják s ennek folytán baj nem történhetik; azonban az igen alacsonyan húzó szalonkára még ilyenkor sem szabadna löni, mert valamely faderékről visszapattanó göbecsnek kiszámíthatlan utjai vannak . . .

A sorrendet illetőleg: amint megbomlik a vadászvonal, hangos figyelmeztető szavakkal kell a vadászat rendezőjének a társaság tagjait igazodásra felhívni, mialatt az egész vadászvonal megállapodik. Ismétlen indulás messzeható sipszóval jelendő.

Biztonság szempontjából nagy gondot kell fordítani a vadászvonal képzésére is, melynek se igen hosszúnak, se igen rövidnek lenni nem szabad, a mi a puskások helyes beosztása által érhető el, az egymásközi távolságot például 30—35 lépésben állapítva meg. Szabály az is, hogy a hoppogatást minden puskásnak azonnal viszonzni kell, kivált oly helyen, hol a sűrű és magas növényzet miatt egymást látni nem lehet s így a puskások csakis a hang után tájékozódhatnak egymás felől. Erősebb szelekkel azonban az erdő zugása okozta hallucinációk sokszor tévedésbe ejthetnek, miért is ilyenkor jobban kell ügyelni a jelkiáltásokra s ha szükséges, ismételtetni kell azokat, nehogy az erdő telefonja hamis irányba terelje a figyelmet, a mi a kevésbé jó hallású emberekkel könnyen könnyen megtörténhetik.

Valahányszor utakra, átvágásokra ér ki a társaság, mindannyiszor fel kell használni ezt az alkalmat a sorrend helyreállítására. Persze, ha sok a puskás, rendet tartani nem kis feladat, sőt némelykor majdnem kivihetetlen, mert egyik jobban kilép mint a másik, ki meg elmarad és hol az egyik, hol a másik szárnyon szakadozik meg a vadászvonal . . . Szóval a sokadalmas vadászat a legtöbb esetben nemcsak hogy nem mulatságos, de sőt a vérbeli vadászra nézve valósággal kinszenvedés számba megy! Hát még ha avatatlan négylábu audiátok segítenek érdekesíteni (!) a társas együttműködés gyönyöreit (!) . . . Valóban, a kutyaártikulus néha a legkellemetlenebb. Nem is érthetem, mi öröme telhetik némelyeknek abban, éretlen, istenverte dőgeikkel elrontani a mások mulatságát!

Az oly eb, mely minden lövésre — esett le bár a vad vagy sem — eszeveszett száguldozásokat visz véghez s eközben kiver mindent, — másrészt pedig parancsszóra nem hallgatva hol az egyik, hol a másik puskásemberhez szegődik — és még egyéb szép erényekkel is diszeskedik: pórázra való, nem szalonkázásra, leghelyesebben pedig otthon volna a helye.

Végül megjegyzem, hogy az esetleg felvágódó szalonkát az a puskás, aki előtt az felkelt, de a távolság vagy egyéb körülmény miatt nem lőhetett, avagy pedig elhibázta: mindig jelezni tartozik s az irányt is, a merre a madár tartott. Ha a vizsla »áll«, azt is jelezni kell, mely esetben a vadászsor lasabban, vigyázóbban halad, vagy esetleg megáll; ha lövés történik, szintazonképen meg kell állni s figyelve körültekinteni.

Az elhibázott vagy kivert szalonkát épp úgy fel kell keresni újra, mint azt magános cserkészetek alkalmával tenni szoktuk — és pedig ha előre szállott, a sor a kitűzött irányban tovább halad, ha pedig más irányba huzott el, talán oldalt kanyarodott stb: akkor a menekült üldözését új felállással folytatjuk.

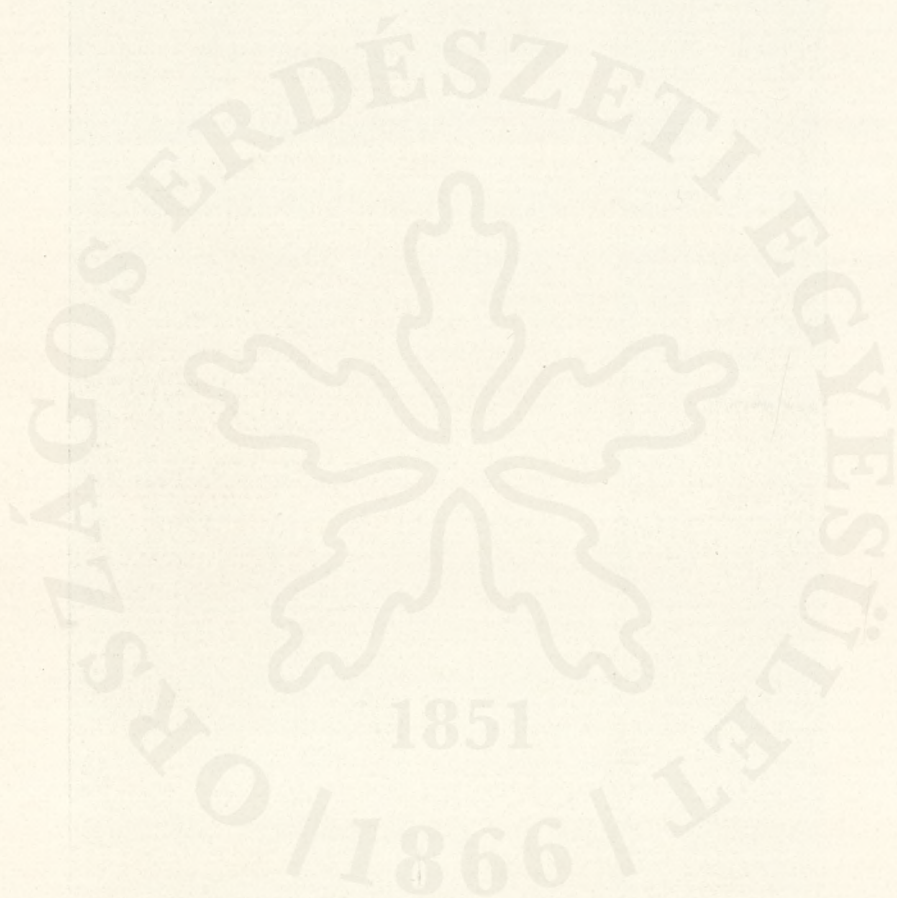

1851

/1866/

Szalonka-hajtás.

IV.

A szalonkahajtás.

Ha minden más tekintet mellőzésével csakis a biztos és tömeges eredmény a fő cél, úgy kétségkívül a szalonkának hajtókkal való vadászata nyújt legtöbb kilátást arra; nagyobb eredmény azonban csak úgy érhető el, ha gazdag szalonkaállomány feltétele mellett elégséges számú hajtó áll rendelkezésre s minél több vadász vesz részt a hajtásokban. Kevés vadász és hajtó kevés sikert ígér; ellenben ha kevés is a vadász, de hajtó elég van: a kilátások kecsegtetőbbek, ha ugyan szalonka is van elég. Egyébiránt szalonkaszegény szezonokban nem igen érdemes hajtókkal vadászni, mert nagyon drága mulatság ez ilyenkor a szegényes préda mellett; költségkimélésből a kevés hajtó meg nem ér semmit. Különben a mi a hajtók számát illeti, 3—4—6 vadászra például 15—20—25 hajtónál kevesebbet számítani nem lehet, de e számok kétszerese éppen elég. Persze minél több a vadász és hajtó, annál jobb a kilátás is.

Hogy a meghajtandó területek nagyságát mindig a puskások, illetve a hajtók számához kell arányítani, az természetes; hanem azért túlnagy területeket elfogni nem szabad, mert az ilyenek egyetlen menetre részletesen át nem hajthatók ha még annyi hajtó vesz is részt a hajtásokban. Ennélfogva tehát inkább a kisebb, de részletesebben áthajtható, mint a nagyobb, de épp ezért a hajtók által minden részletében össze nem járható »fogások«-nak kell czélszerűség szempontjából előnyt adni. Egyébiránt a kisebb hajtásoknak az az előnyük is megvan, hogy ezeknél a hajtókat és puskákat sokkal megfelelőbb arányos-

sággal lehet beosztani, mint a nagy terjedelemben elfogott területeken; és ez igen fontos. Mert a helyes, aránylagos beosztástól függ minden, ellenesetben hézagok támadhatnak, melyeken bántatlanul átsiklik a vad s ami a legboszantóbb, sok áthajtatlan rész marad ki, hol a vad elmarad, a mi a hajtók helyes beosztása mellett kevésbé fordulhat elő, ha csak a hajtók egyenletes menetelésüket s az egymáshoz való arányos távolságot már kezdettől fogva pontosan betartják, a mire különben a rendezőnek, illetve a hajtók vezetőjének szigoruan ügyelni s gyakori igazodásokkal törekedni kell.

Ép ugy igen fontos a tempó, vagyis az az időmérték is, a melyben a hajtóknak haladniuk kell, különben tulsietések, elmaradozások avagy rendszertelen elszóródások jöhetnek létre a részletes jó áthajtás rovására, minek következtében a vad elmarad, nem lesz fölriasztva; már pedig minden törekvésnek oda kell a hajtók részéről irányulni, hogy minél több vad hajtassék föl s szorittassék a vadászvonal felé.

Persze mindez, helyes rendezés nélkül kivihetetlen — és ha a hajtók jól kitanítva nincsenek, több boszuságban mint zsákmányban lehet részünk. A mi különben a rendezést illeti, azt mindig valamely tökéletes helyismerettel rendelkező és különben is a rendezésben járatos puskásra kell bízni. Különleg a hajtók vezetése is igen fontos, sőt egyike a legfontosabbaknak. Kiválasztott ügyes és értelmes szárnyvezetők kellene hozzá és főként a középen erélyes sorvezető. Ezek helyes összeműködésétől függ aztán a hajtások jó »kihozatala«, ami nem kis munkát ad, mert a hajtók rendbentartása sok erélyt, éberséget s gyors áttekintő képességet igényel, de a dolog természeténél fogva bizonyos mérvű szakértelmet is egyszersmind; miért is legczélszerűbb a hajtók vezetését (a központban) valamely vadőrre vagy kerülőre bízni — és pedig nemcsak a gyakorlatiasság, de a tekintély szempontjából is egyrészt. Csak éretlen, aprós kölyköket nem kell a hajtók közé bevenni, mert az ilyenek csak bajt, de semmi hasznot nem okoznak, rendet nem tartanak, a sűrűbb helyeket elkerülik akárhogy kiabál is rájuk az ember, szóval hasznavehetetlenek. Az is megtörténik, hogy gyámoltalanságból egyik-másik felakad a sűrűben s nagy siránkozást kezd, vagy gödörbe, szakadékba potyog s kezét vagy lábát ficzomitja, ami annál kellemetlenebb, mivel a hajtók épségéért, már becsü-

letből is, a vadászat rendezői felelősek; ez okon a hajtók számon tartása nem éppen felesleges dolog s azt nem kell éppen kizárólag a vadőrre bízni.

Szabály, hogy a hajtás tervezete — minden egyes hajtást megelőzőleg — a rendezők s illetve a vadászat résztvevői által közösen megbeszéltessek és a hajtóknak is a kellő magyarázat a felállítás előtt megadassék. Természetesen a levadászandó területek és a hajtások sorrendje jó eleve megállapítandó, persze csak úgy nagyjában, amennyiben efféléket teljesen bizonyosra bazirozni nem lehet, mert mindig jöhet valamely előre nem látott körülmény közbe, mely az előleges megállapodások megváltoztatására vezet. Az egyedüli biztos elvbeli megállapodás tárgyát csak az képezheti (és célszerűség szempontjából kell is, hogy képezze), hogy a hajtások inkább kissé szélesebbek, de hosszuk semmiesetre se legyenek, mert így szaporább lefolyást nyernek s vad is kevesebb marad el, de meg a felkelt szalonkák közül se szökhetik ki annyi lövés nélkül, mint különben. Egyéb követelmények még: hogy a hajtók ne legyenek 10—15, a vadászok pedig 30—50 lépésnél távolabb egymástól, továbbá: hogy a hajtókkal is menjen puskás, sőt a hajtó-vonal szárnyaival is néhány 25—30 lépésnyi térelőnyvel és egymás előtt 30—35 lépésnyi távolban haladva.

Ha néhány hajtás után az tapasztaltatott, hogy a szalonkák nagyon közelre bevárnak, ebben az esetben célszerű a vadászok nagyobb részét a hajtók közé osztani be; ellenben ha messziről kelnek a szalonkák, a vadászokat mind előre kell állítani, a két szárnyas azonban a hajtókkal marad. Ha az idő se hideg, se meleg s így a szalonkák rendes távolban várnak be: nem szükséges a hajtókkal puskásoknak menni és a hajtás úgy történhetik, hogy a hajtó-vonal mindkét szárnyán 3—3, ha kevés a puskás 2—2 vadász, a többi pedig elől állítandó el — a szárnyakon hátrább 2—2, vagy ha sok a puskás: 3—3 vagy 4—4 vadászszal.

Ügyelni kell arra a vadászok felállításánál, hogy a nap hátukba s ne szemközt süssön, mi a lövést gyakran gátolja s a szabad kitekintésben is akadályoz. Persze, minden tekintetben kedvező álláshoz ritkán juthat az ember s kénytelen a hajtókkal szügyelve vagy rézsut lőni, pedig az volna a kedvező helyzet, ha a szalonkának mindig utána lőhetnénk, elhagyván huzni ma-

gunk előtt. Szálas erdőben legjobb állás esik oly vigályoson, hol a nyílt téren a szalonkát jönni látja s így a lövésre készen állhat, sőt tetszése szerint utána vagy rézsut is löhet a puskás. Más eseteknél már mesterség a lövés s bizony a legtöbbször úgy vagyunk vele, hogy amint megláttuk a madarat, a lövésnek azonnal durranni kell, különben elkésünk vele. Legrosszabb állás oly keskeny erdei utakon van, hol mindkét oldalt sűrű és magas fasudarak nyulnak föl. Ily helyeken és általában átvágások és nyílások felett ugyszólván csak keresztül nyilalik vagy átvágódik a szalonka s ekkor csupán azon rövid pillanat használható fel lövésre, mit ez az átcsapása a szalonkának igénybe vesz. Ellenben ha a szalonka az ut hosszában jön, nem nehéz lekapni, azonban a szemközt jövő — kivált ha sebesen is röpül — mesteri lövést igényel, épp azért sok hibázásra ad alkalmat.

Egyébiránt a hajtásban felkelt szalonka röpülései kiszámíthatatlanok, épp azért egyik vadászati módjánál a hosszucsőrűnek sem nyílik annyi alkalom mesteri és gyors lövésre, mint a hajtásnál, mert itt nem lehet a lövést halasztgatni, a szalonkát fegyverrel kísérgetni valamely kedvezőbb lőesély miatt, hanem lőni kell a hogy jön és pedig minél gyorsabban, mert hajtásban többnyire sebesen jön a szalonka az emberre, nem enged tétovázásra időt s ha nem lövünk, tudjuk: épp oly hibát követünk el, mintha hibáznánk. A vadásznak tehát rendkívül fürgének kell lenni a lövésben — és a hajtásoknál érvényesülhet igazában az a megbecsülhetlen adomány, mely a kapáslövésre képesít. De nemcsak fürgének, hanem szemesnek is kell lenni annak, aki kielégítő eredményt akar elérni a hajtások izgalmai között, mert a szalonka nem igen szokott onnan előötleni, ahonnan talán várnók s úgy, ahogy előre elképzeljük magunknak, ellenkezőleg legtöbbször váratlanul lep meg. De gyakran nem is kerül mindjárt a vadászvonal fölé, hanem kicsap a hajtásból s a következő pillanatban ismét visszadobja magát abba a fasudarak között s tudja Isten hová lesz.

Nagy figyelmet kell fordítani különösen az oldalokra, mert a szalonka legjobban szeret vagy oldalt, vagy a sarkokon kivágódni s azután lehetőleg alacsonyan az ut vagy átvágás irányába repülni, majd egy hirtelen kanyarodással ismét az erdőbe fordul be a csalafinta madár. Szóval szemünknek, figyelő ér-

zékünknek pillanatra sem szabad lazulni a hajtások alatt, mert az esélyek és a szalonka fortélyoskodásai kiszámíthatatlanok.

Hosszu hajtások alkalmával egyes szalonkák még a hajtók előtt leszállnak újra s csak másodszer zavartatván föl, repülnek neki a vadászvonalnak. Gyakran megtörténik az is, hogy a szalonka futva menekül a hajtók zajongása elől s úgy jön a vadászra, ki ez esetben fegyverét rendkívül óvatosan, testével minden észrevehetőbb mozdulatot kerülve emelje, mert az ily madár a legkisebb mozzanatot is azonnal észreveszi s szempillantás alatt szárnyra kap; ekkor aztán bajos leszedni, mert rögtön földözet mellé kerül és visszaszáll a hajtók felé vagy oldalt vág ki oly sebesen, hogy a leggyorsabb lövéssel is alig érhető el. Az is megeshet, hogy a felhajtott szalonka közel hozzánk, szemünk láttára ereszkedik a földre. Az ilyenre aztán midőn ereszkedőben van: löni annyi, mint biztosan hibázni, épp úgy, ha a leszállási pontra lövünk. Előbbi esetben, ha megpillant a szalonka mielőtt lábával a földet érintette volna, újra felkap s minden ágyuzás daczára is ajánlja magát. Tehát hogy el ne szalajtsuk az ily szalonkát, meg kell várni míg leszáll, azután lassan közeledjünk feléje, majd midőn újra felkel s nincs többé emelkedőbe, durrantsunk oda neki.

Regula számba megy, hogy a vadászoknak helyeiket addig, míg az utolsó hajtó is ki nem ér a vonalra, elhagyni nem szabad. Minél inkább közelednek a hajtók, annál nagyobb figyelmet kell a hajtásra fordítani s különösen akkor fejtendő ki nagy vigyázatosság, midőn a hajtók az áthajtott területnek közvetlen széléhez közelítenek, mert mint már említém, egyes szalonkák nem kelnek fel a hajtók lármájára, hanem futnak előre, mint a fogoly és csak az utolsó perczen, midőn a hajtók talán éppen a vonalra akarnak kilépni: vágódnak ki, néha nem csekély meglepetést és kapadozást okozva.

Ha csak kevés szalonka található a hajtásokban és a föl-hajtottak közül is egyesek vagy több darab visszaszállt a hajtásba, úgy azt a hajtást többször is meg lehet ismételni. Megtörténhetik aztán, hogy a másodszeri hajtásból több szalonka kerül elő, mint az elsőben mutatkozott volt, amennyiben a visszacsapottakon kívül az első hajtásban elmaradt példányok is felriasztathatnak. Ha a területen sok szalonka van, egyes részle-

teket elég egyszer meghajtani, hacsak a szalonkák nagyobb része vissza nem szállott a hajtásba.

A mi a lövés nélkül kiszállt vagy elhibázott szalonkákat illeti, ha csak a helyiség és a hajtás menete megengedi, a vonal szélén haladó vadászok avagy az előlállók rögtön felkeresésükre indulhatnak. Ha azonban sok a sneff s a kimenekültek amugy is hátrafelé huztak: nem érdemes az egyes levágódott madarak keresésére időt és fáradságot vesztegetni. Természetesen oly szalonkák után, melyek meghajtandó területre szállottak be, különleg nem szokás menni, de meg sem is engedhető az.

Szegényes szezónban, midőn minden egyes szalonka erősen numerál: nagyobb gondot kell fordítani a hajtásból kiszállt szalonkák levágódási pontjaira, hogy a kimenekülteket újra fel lehessen keresni. Természetesen az csak cserjés helyeken, fiatal vágásokban történhetik, hol a huzó madár röptét szemmel lehet kíséreni, ellenben szálas erdőben, ahol a magas fák között azonnal eltűnik a szalonka szem elől: ez kivihetetlen. Itt legfőjebb ugy segíthetünk magunkon, ha a legmagasabb fákra szemes, a szalonkát jól ismerő fiukat mászatunk fel, kik folyvást a hajtás felé nézve arra figyelnek, hol vágódnak le a hajtásból kiszállt madarak.

Végül még a kiállítás és hajtás szabályairól néhány szót.

A hajtók felállításá, ugy a puskások helyfoglalása mindig csendben kell, hogy történjék, mint egyáltalában hajtóvadászatok alkalmával szokás és regula. A hajtók indítására, midőn a rendező az utolsó hajtót is elhelyezte már s a puskások is elfoglalták helyeiket: kürtszóval adassék meg a jel. Mihelyst a kürtszó elhangzott, a vadászok készenlétbe helyezkednek, azután pedig ne sajnálják egy-egy tekintettel a vonal hosszát, alól, végig mérni, mert megtörténhetik, hogy mindjárt a hajtás kezdetén szalonka helyett, egyelőre, a ravaszdi vörös kabátos teszi tiszteletét, melyet a hajtók első kurjantásai, rendesen ki szoktak mozdítani fektéből.

A hajtók tulságos orditozása, zajongása felesleges, eltiltandó; e helyett inkább a fatörzseket, bokrokat ütögessék botjaikkal és hoppogassanak egymásnak, mi az igazodások végett is szükséges. Kereplő használata tulzott, felesleges, kellemetlen, tehát mellőzendő. Általában az erős zajongás már csak azért is alkalmatlan, mert a hajtásban felkelő szalonkák robaját nem lehet

hallani tőle; pedig ez fontos a vadászokra nézve, kik ezáltal mintegy figyelmeztetve lesznek a madár esetleges közeledésére, amennyiben nem minden puskás juthat oly álláshoz, melyből a hajtást szemmel kísérheti. És itt helyén valónak látom megjegyezni, hogy a vadász említett okból ne közvetlenül a meghajtandó terület határszegélyén, hanem attól kissé távolabb foglaljon állást, mely positióból aztán szabadabb látkört nyer s meglepetésektől — a hirtelen megjelenő szalonkák részéről — kevésbé tarthat.

Magától értetődik, hogy a hajtóknak minden egyes felkelt szalonkát jelezni kell s azt is, előre vagy oldalt huz-e. Persze az egy kissé kritikus kérdés, hogy vajjon minden hajtó ismeri-e a hosszucsőrű madarat s szalonka helyett nem-e mátyásra, avagy bagolyra kiáltják a »tírró«-t. Hanem erről tenni nem lehet; hisz a »vadászok« közt is sokszor akad olyan és nem is kevés, kinek az ornithologia nem a legerősebb oldala; ki azt hiszi, hogy a fogolykakas hajnalban kukorékol s a hajtásokban mindenuntalan lát »bagolyfejű« szalonkát »fáról elrepülni«, még pedig »igazit«, melynek »füle is volt« stb.

Szalonkahajtásra legjobbak a verőfényes szép csendes napok, ellenben a szeles idő megrontja a mulatságot, azért ilyenkor nem is sok eredményre lehet számítani akármennyi szalonka van is, mert a szélhordta, sebesen ránk jövő madarakat nem könnyű dolog ledurrogatni, sőt ellenkezőleg sok hibázásra adnak alkalmat; azután meg nagy baj az is, hogy szélben nem hallani a szalonkák kelését s így a hajtásokból majdnem mindig teljesen váratlanul jönnek ránk.

Végzetül a kutyaartikulusra vonatkozólag csak annyit, hogy néhány jól apportírozó vizslát ugyan czélszerű kivinni, ha ugyan azok teljesen fermik is; de az szükségtelen, hogy minden puskás magával vigye a maga angol hölgyekről és grófokról nevezett rakoncátlan négylábu »Lord«-jait és »Miss«-jeit, néha kettesével is; ha pedig elhozza, ne sajnálja pórázon tartani, mert azzal tartozik a társaságnak, hogy a mások mulatságát készakarva nem rontja el.

V.

A lőjelekről.

(A megsebesített szalonka viselkedéséről.)

Midőn megköveteljük a korrekt vadásztól azt, hogy a gyakorlandó vadászat mindegyik nemének külön minden csinját-binját alaposan ismerje, úgy megköveteljük azt is, hogy megtett lövéseiről pontos tudomása legyen, azaz teljes tájékozottsága minden lövés után arra nézve: teljesen elhibázta-e a célpontját képezte vadat, vagy ha meglőtte, hol lőtte meg? Ezek felismerésére szolgálnak a lőjelek. A vadnak viselkedése lövés után tehát mindig figyelmünk tárgya marad s nem vérbeli vadász az, aki beéri avval, hogy puskáját kilövi, továbbra azután a vaddal nem törődik, legfőlegbb azt nézi meg, leesett-e vagy elment-e?

A meglőtt vad, abban a pillanatban, mikor lövés éri, »jelezni« szokott; e jelzések úgy a mint a lövés annak más és más testrészt érte, többfélék. Ismeretünk révén azonban mindenkor megtudhatjuk — még ha a vad odább megy is, — halálosan van-e találva vagy csak könnyen? Szárnyazva esik-e vagy holtan? stb.

Ezek a lőjelek a szalonkánál a következők:

1. Feltétlenül halálos lövés: ha a szalonka szárnyait hátrakapva vagy magára szedve esik le; ha koccan a földön. Ez a nesz, esti lesek alkalmával, biztos jel arra, hogy már megszűnt élni, vagy hogy élete fogytán van s azon a helyen, ahova leesett, biztosan megtalálható. Nem szabad elfelejtenünk azonban, hogy a szürkület a valóságnál mindig valamivel messzebb mutatja a szalonkát s hogy tehát a lelőtt szalonka mindig inkább valamivel közelebb lesz, mint azon a helyen, ahova lebukni véltük. Halálos lövésnél, mindkét lábát lepo-

csájtja a szalonka s vagy rögtön vagy rézsut bakázva esik a földre. Ilyenkor hátgerinczen van találva. Ha pedig lövés után hirtelen egyenesen vagy rézsut felemelkedik a magasban, egyet körülfordul s kalimpálva esik le, fejét, szemét érte a sörét. Az oly szalonkák, melyek a lövés után azonnal vagy pár száz lépésnyire tovább menve égfelé repülnek s azután egyet körben kerítve, avagy pedig a nélkül mint egy darab kő zuhannak a földre: halálosan vannak találva. Az ilyeneknek — mint a vizsgálatok során minden esetben bebizonyodott — csakis egyetlen, nagyon ritkán két szem sörét okozza sebesülését, mely a tüdő, légső, gégefő és bronchiákat éri s nagy belső vérzést okoz.

2. Nem feltétlenül halálos vagy nem rögtön ölő a lövés: ha a szalonka röptéből egyszerre leereszkedik s szárnyát kiterjesztve, sokszor lábait is lógatva, egy darabig odébb száll. Ilyenkor vagy farát, lábait löttük meg, vagy pedig belső lövést kapott. Sokszor az így meglőtt szalonka kissé oldalt vágódik, szárnyait sajátságosan reszketteti, kinyújtózkodik, de nem mindig esik le, hanem a legtöbbször egy kanyarodással pár száz lépésnyire vagy közelebb ismét leszáll. Az így megsebzett szalonka után kutyával, lökészhelyzetben induljunk, akár csak egészséges szalonka után, mert közeledésünkre — még csak jól ki sem tartva — azonnal ismét szárnyra kap s alacsonyan a föld felett menekül tovább. Esti lesen efféle lövést kapott szalonkát semmiesetre sem szabad üldözni, mert békén hagyva napvilágnál esetleg már holtan találhatjuk beszállási helyén. Az oly szalonka, mely lövés után hosszú ideig közel a földszinéhez repül, leereszkedési helyén többnyire holtan található.

3. Egyéb lövések. Ha lábát és oldalát horzsolta a lövés a szalonkának: lábait vagy a sebesült lábát azonnal lebecsájtja (lógatja), leesik s vergődik a földön. Ha szárnyazva van és lába van meglöve szintén elereszti lábát, karikázva, bukfenczezve esik le, a földről fel-feldobja magát s ide-oda vergődik, de néha futásra is veszi a dolgot, azért czélszerű idővesztegetés nélkül érte menni, valamint akkor is, ha egyik szárnyát be-, a másikat meg felkapja s rézsut kalimpálva, szárnyait csattogtatva bukik alá, mert az ilyen szárnyalva van s elfut ha sokáig késlekedünk a fölszedésével. Egyébiránt ha jó vizsla van velünk, valami tulajdonságos sietség felesleges. Van eset rá, hogy lövés után a sza-

lonka a magasba emelkedve, mintegy támolyog, erőlködni látszik, hogy magát a levegőbe tarthassa, majd vércsemódra lebeg s végre félig esve, félig szállva ereszkedik le. Az ekként modoroskodó szalonkának vagy a csőre van ellőve vagy pedig egy szem serét horzsolta a fejét és koránt sincs halálosan találva, csak legfeljebb kissé szédült s ha közeledünk feléje, ismét felrebben; a fegyvert tehát nem árt készenlétben tartani. Az oly szalonkának, mely lövés után minden jelzés nélkül alacsonyabbra és alacsonyabbra ereszkedve száll le: szárnyahajlását érte egy szem sörét, tehát könnyen sebesült csak, miért is rögtön üldözni kell akárcsak az elhibázottat.

Gyakran megesik, hogy a lelőtt és egy bizonyos pontra eső szalonkát legszorgosabb keresés mellett sem tudjuk megtalálni s úgy elvesz, mintha a föld nyelte volna el. Ez esetben meg kell vizsgálnunk a közeleső fákat és bokrokat is, mert majdnem biztosra vehetjük, hogy az ágak közt fennakadva reá bukkanunk.

4. **Megjegyzések.** Lesen a teljesen elhibázott lövéseket a huzószalonka semmi különös módon nem jelzi. Egyszerűen a felvett irányból le nem térve, változatlan tempóval vonul előre s ha kortyogva repül, beszélgetését tovább folytatja. Ha azonban szembe közeledvén nem csak a fegyver durranását hallja, de a tűz villanását is meglátja, ez észrevehető benyomást tesz rá, azaz jócskán megijed s ennek következtében a szava is eláll és csak midőn már jó messzire elhaladt, gyűjt rá ismét szózatai hallatására. Megesik azonban az is, hogy a lesen tett hibás lövésre a durranás. és fegyver tüzetől megrémülve, hirtelen lefelé bukik, még pedig gyakran egész a földig veti le magát s azután nesztelenül s közvellenül a talaj fölött huz tova. Persze a gyakorlatlan puskás esküdni merne, hogy lelőtte, de ha keresi, semmit nem talál. Nappal az elhibázott szalonka lövés után szintén vagy megtartja irányát s nyilgyorsan tűnik a távolba, felhasználva minden fedezetet, hogy a vadász mielőbb elveszítse szeme elől, — vagy levágódik kissé s úgy folytatja útját.

Végül megjegyzem, hogy a lelőtt, teljesen holtta lett szalonka szemei mindig nyitvák, tehát az oly szalonkákról, melyek csukott szemekkel találtatnak, feltehetjük, hogy még mindig menekülés képesek lehetnek, magukhoz térhetnek esetleg, mely okból óvatosságon kell az ilyeneket a tarisznyaszínór számára biztosítani.

VI.

Vadászati mesterszavak.

Helyénvaló lesz itt azokat a kifejezéseket, megjelöléseket is összefoglalva felsorolni, melyek a szalonkára és annak vadásztára vonatkozva, hazai vadászainknál szinte közszájon forognak. A mi vadászati terminológiánk szempontjából — mely más tekintetek alá esik, mint pl. a német — igen is ideje, hogy figyelmet fordítsunk ezekre.

A szalonka a kutya előtt felkel, felrebben, kirobban a bokorból. Néha ilyenkor hangot is ad: makog.

Repülés közben átcsapódik, átsuhint, átdobja magát, átnyilal, átsurran, átvágódik, átvillan az utakon, átvágásokon, fasudarak közt; irányt változtatva elkanyarodik, elfordul, elvágódik.

Hajtásban vagy lesen jön, ha lassan jön azt mondjuk: »ugy jött mint a bagoly v. szárnyas egér«, lebegve jött; gyors megjelenésénél pedig »ugy jött mint a nyil«.

Hajnalban és alkonyatkor a szalonka »huz«, maga ez a mozzalom huzás.

Tavaszi huzáskor hangot adó szalonkára azt mondjuk: sziszszent, pisszent, piszeg, sziszeg, a mély hangokra: krojtol, kortyog, korrog, varczog, vákog, vartyog, dorombol.

Ha lesen több szalonka jön: kergetőznek, kergetődzők.

A kutya előtt a szalonka fut, meglapul, meghuzódik, meghuzza magát.

A szalonka járására a tipeg, totyog szókat használjuk.

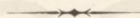
A lövésre a szalonka vagy elmegey vagy leesik, lebukik, lekalimpál, lejön; ha meg van löve: meglebben a lövés után, kapott, szárnyazva van.

Az elhibázott szalonka vagy amelyikre lövés nem történt, később ismét: leszáll, beszáll, ha azonban ezt csak színleg teszi: levágódik, ledobja magát.

A vadász a szalonkát löve: leveszi, leemeli, lelövi, lesegíti, legyújtja, puskavégre keríti azt.

Az élelmet kereső szalonka szur, s midőn ezt téve dorombolva körben forog: szűrűződik, szűrűz. Midőn a faleveleket csőrével felforgatja: forgat, piszkál.

A szalonka szárnyán levő kis hegyes tollacska, mely a festésnél is használatos: festő-toll.

1851

1866

TARTALOM.

	Oldal
Tájékoztató	3

Első rész (Természetrajzi rész).

I. Az erdei szalonka természetrajzi leírása	7
II. Az erdei szalonka elterjedése és vándorlása	32
III. Az erdei szalonka életmódja és szokásai	49
IV. Az erdei szalonka párosodása és szaporítási viszonyai	69

Második rész (Vadászati rész).

I. Bevezetés	103
II. A szalonkaes	115
III. A szalonkacserkészés	131
IV. A szalonkahajtás	145
V. A lövelekről	152
VI. Vadászati mesterszavak	155

